

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ**

**Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια**

Διπλωματική Εργασία

Το Δίκτυο Ασφαλείας 3 + 3 στην Ανατολική Μεσόγειο

Επιβλέπων Καθηγητής: Ηλίας Κουσκουβέλης

Φοιτητής: Χρήστος Βλάχος

Δεκέμβριος 2017

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Η διπλωματική εργασία αφιερώνεται,

στη σύζυγό μου

Βασιλική και στο μικρό μου Δημήτρη ,

καθώς και

στον Άρη και τη Σωτηρία, ως αναγνώριση της υπομονής που επέδειξαν και της αμέριστης υποστήριξης που μου παρείχαν κατά την εκπόνησή της.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Χρήστος Δ. Βλάχος

Περίληψη

Τα Κράτη σε όλη την ανθρώπινη ιστορία ενεργώντας ως ορθολογικοί δρώντες επιζητούν την εξισορρόπηση της Ισχύος. Η Ισχύς στις Διεθνείς Σχέσεις αποτελεί το Μέσο και όχι το Σκοπό και γι αυτό ακόμη και στην περίπτωση μονοπολικών, μονοηγεμονικών συστημάτων δεν συναντά κανείς Κράτη που συγκεντρώνουν Ισχύ για την Ισχύ, δεν έχουν δηλαδή ως αυτοσκοπό την μεγιστοποίηση της Ισχύος τους. Το αγαθό που διακαώς επιθυμούν τα Κράτη είναι η Ασφάλεια. Στα τέλη του προηγούμενου αιώνα και λίγο πριν το τέλος της Ψυχροπολεμικής Περιόδου η έννοια της ασφάλειας συνδέθηκε ιδίως στην εξιδανικευμένη μορφή της από τα Κράτη που ήταν πεπλεγμένα στους ισχυρούς ιστούς της αλληλεξάρτησης των δύο Πόλων με την περιφερειακή ολοκλήρωση. Ωστόσο με την είσοδο της Μεταψυχροπολεμικής Περιόδου αποδείχθηκε περίτρανα ότι αυτή η αναδιάταξη ήπιας Ισχύος και εθνικής κυριαρχίας από τα Κράτη στα περιφερειακά όργανα με αντάλλαγμα την αύξηση της Ασφάλειάς τους ήταν εν πολλοίς μια φενάκη, καθώς τα συστήματα περιφερειακής ολοκλήρωσης παρουσίαζαν και αυτά σχέσεις εσωτερικής και εξωτερικής Αλληλεξάρτησης από την Ηγεμονική Δύναμη. Ακόμη χειρότερα σε πολλές περιπτώσεις αδυνατούσαν να καλύψουν τη συμβατική τους υποχρέωση έναντι των κρατών μελών, αυτή της παροχής ασφαλείας. Έτσι, κατά την Δεύτερη Μεταψυχροπολεμική Περίοδο οι Δομές Περιφερειακής Ολοκλήρωσης δοκιμάζονται έντονα από αποσχιστικές τάσεις, εσωστρέφεια, απαξίωση των θεσμικών οργάνων τους, αστοχία των οικονομικών τους δομών και αμφισβήτηση. Τα κράτη εισερχόμενα σε μια νέα φάση πολυπολικότητας αναζητούν την ταυτότητά τους και επιδιώκουν πρόσκαιρες και 'χαλαρές' μορφές συμμαχιών «ala carte» που να ικανοποιούν το αίσθημα της ασφάλειάς τους, μη βασιζόμενα ολοκληρωτικά σε αυτές και κατά μια έννοια υποθάλπωντας την αυτοκατάργηση τέτοιων συμμαχιών εν τη γενέσει τους. Η διαδοχικότητα και εναλλαγή αυτών των Συμμαχιών οδηγεί, παραπέμποντας στην Γεωμετρία, εισαγομένων των γεωπολιτικών διαστάσεων, το σχηματισμό τριγωνικών τετραγωνικών και πολυγωνικών Δικτύων για την εξυπηρέτηση των αμοιβαίων συμφερόντων και την κατάστρωση μακροστρατηγικών περιορισμένου βεληνεκούς και πεπερασμένου χρονικού ορίζοντα.

Στην παρούσα εργασία αποπειρώμαι να εξετάσω ταυτόχρονα δύο τέτοια σχηματιζόμενα τρίγωνα τα οποία συνθέτουν ένα Συμμαχικό Δίκτυο Ασφαλείας. Η αναγκαιότητα της σύζευξής τους για τα μέλη της συμμαχίας είναι επιτακτική, καθώς λειτουργούν αναχωματικά ως προς τη μετατόπιση γεωπολιτικών συμφερόντων και δρουν σε ένα περιβάλλον (Ανατολική Μεσόγειος) όπου το πρόσφατο περιφερειακό σύστημα ασφαλείας δείχνει να υποχωρεί και τη θέση στο κενό που δημιουργείται σπεύδουν να

καταλάβουν μικροί και μεγάλοι «παίκτες», περιφερειακοί και μη, του Διεθνούς Συστήματος αντιλαμβανόμενοι τη γεωπολιτική-γεωστρατηγική υπεραξία της περιοχής. Εντω μεταξύ στην γωνιά αυτή του πλανήτη υφίστανται έντονες μοχλεύσεις, τεκτονικές αλλαγές, βίαιες μετακινήσεις πληθυσμών, εμφύλιες διαμάχες και ταυτόχρονα συγκεντρώνονται τα φώτα των διεθνών προβολέων λόγω του ιδιαίτερα προικισμένου υποθαλάσσιου πλούτου της. Ένα πλήθος τελεστών γεωστρατηγικής δυναμικής επενεργεί σε ένα τόσο περιορισμένο τελικά για ένα τέτοιο φορτίο Ισχύος χωροσύστημα. Το αποτέλεσμα είναι αδύνατον να προκαθορισθεί αλλά η προσπάθεια για προπαρασκευή και υποδοχή των αλλαγών και μεταβολών που βρίσκονται πρό των πυλών από πλευράς των εθνοκρατικών παραγόντων οδηγεί στην περίπτωση της μελέτης μας την Ελλάδα, την Κύπρο, το Ισραήλ και την Αίγυπτο, για την επίλυση της σύνθετης αλγεβρικής σχέσης (προσθέσεις συμμάχων, αφαιρέσεις συμφερόντων, πολλαπλασιασμοί διεκδικήσεων και διαιρέσεις πλούτου) στην ανατολική αυτή γωνιά της Μεσογείου σε μια οξύμωρη «Μαθηματική» μεθοδολογία: τη γεωμετρία των Τριγωνικών Σχέσεων.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	vi
Εισαγωγή.....	11
Κεφάλαιο 1 ^ο :Η Ασφάλεια ως το Υπέρτατο Αγαθό.....	12
Στρατηγική και Ασφάλεια	12
Συνιστώσες της Ασφάλειας – Εθνική Ασφάλεια	13
Περιφερειακά Συστήματα Ασφαλείας.....	14
Περιφερειακά Συστήματα Ασφαλείας.....	16
Κεφάλαιο 2 ^ο : Ενεργειακή Ασφάλεια και Επεκτατισμός.....	18
Ζητήματα ασφαλείας στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο	18
Η στρατηγική «διελκυστίνδα» των αγωγών	19
Η ΑΟΖ στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο.....	25
Ο Ρόλος της Τουρκίας	28
Η «νταβουτογλιανή» θεώρηση	30
Κεφάλαιο 3. Θεωρητικό υπόβαθρο: Συμμαχίες και Δίκτυα.....	33
Συμμαχία: Κυριαρχία ή Εξάρτηση; Οι Δύο Όψεις του Νομίσματος	33
Οι συμμαχίες και τα δίκτυα ως στρατηγικές αντιστάθμισης	34
<i>Αντιστάθμιση στην Ισχύ ή στην Απειλή.....</i>	<i>34</i>
<i>Θεωρίες σύμπλευσης (bandwagoning) και εξισορρόπησης (balancing)</i>	<i>36</i>
Κοινωνιολογικό φαινόμενο του Διεθνούς Συστήματος η Φυσική Επιλογή;	37
Η ψυχολογική διάσταση και ο βαθμός εξάρτησης ως κριτήριο ανθεκτικότητάς της συμμαχίας	39
Παγίδευση ή Εγκατάλειψη;	43
Λειτουργικές και Μη Χρήσιμες Συμμαχίες - Προβολή στη Δομή.....	47
Συνεκτικότητα Δικτύων ως αποτέλεσμα του Φόβου στην Κοινή Απειλή	49
Η συμμαχία ως Οργανισμός από Αξιόπιστα Μέλη	51
Εσωτερική στήριξη ή υποδαύλιση μιας εξωτερικής συμμαχίας	53
Το Στίγμα της Συμμαχίας στο Διεθνές Σύστημα	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : Τα Συμμαχικά Δίκτυα (Networks) στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο	56
Αρχές δημιουργίας των Δικτύων Ασφαλείας και σύγχρονες προκλήσεις	59
Η διαμόρφωση και οι προοπτικές του Δικτύου Ασφαλείας:	62

1 ^ο Τρίγωνο : Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ.....	62
2 ^ο Τρίγωνο : Ελλάδα – Κύπρος – Αίγυπτος	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο : Συμπεράσματα.....	78
Η Αντίδραση της Τουρκίας.....	78
Η Στάση της Ελλάδος και Κύπρου απέναντι στους Εταίρους του Συστήματος Ασφαλείας.....	85
Δίκτυο Ασφαλείας (4 + 4) ;.....	92
Επίλογος	93
Βιβλιογραφία	95

Εισαγωγή

Η Μακροστρατηγική ή αλλιώς Υψηλή Στρατηγική αποτελεί στην εποχή μας το σημαντικότερο πεδίο ισχυροποίησης των συντελεστών ισχύος ενός κράτους. Οι πέντε πυλώνες στους οποίους στηρίζεται η «Grand Strategy» ενός κράτους είναι οι Ένοπλες Δυνάμεις, η Διπλωματία, η Οικονομία, η Εσωτερική Πολιτική και η Νομιμοποίηση. Η βέλτιστη χρήση του δυναμικού που καταπιστεύεται στους παραπάνω πυλώνες – συντελεστές συνιστά σε μεγάλο βαθμό την άμεση αντίδραση ενός κράτους στα διεθνή ερεθίσματα, την εύρεση ισορροπιών στα ανέκαθεν επίκαιρα διλήμματα ασφαλείας και την εν γένει προσαρμοστικότητα του στις επιταγές των «χαλεπών καιρών» όπως είναι αυτοί που διανύουμε στη γειτονιά μας τις τελευταίες δεκαετίες.

Ειρήσθω εν παρόδω στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο τα τελευταία χρόνια σημαντικές ενεργειακές (κοιτάσματα υδρογονανθράκων στις ΑΟΖ Ελλάδος, Κυπριακής Δημοκρατίας, Ισραήλ και Αιγύπτου), πολιτικές (διαρκής Ελληνοτουρκική ένταση, ρήξη σε σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ, πραξικόπημα στην Τουρκία), αλλά και ανθρωπιστικές (μεταναστευτικό ζήτημα, εμφύλιος σπαραγμός στη Συρία, εμφάνιση και επέκταση του ISIS) εστίες αποσταθεροποίησης και ανάφλεξης έχουν προστεθεί στην ήδη βεβαρυμένη από το παρελθόν λίστα μιάς περιοχής σύγκρουσης μακροσκοπικών και περιφερειακών γεωπολιτικών και στρατηγικών συμφερόντων, επικαιροποιώντας στην ουσία το προαιώνιο ζητούμενο εκπόνησης μιας επιτυχούς και στοχευμένης Υψηλής Στρατηγικής, ικανής να αναχαιτίσει τις ανταγωνιστικές εφορμήσεις από το εγγύς περιβάλλον, αλλά και να απορροφήσει τους «κραδασμούς» και τις τριβές από τις συγκλίσεις των Ηγεμονικών Περιφερειακών Δυνάμεων σχεδιάζοντας με σταθερότητα και αποφασιστικότητα τις επόμενες κινήσεις στη γεωπολιτική σκακιέρα.

Κεφάλαιο 1^ο : Η Ασφάλεια ως το Υπέρτατο Αγαθό

Στρατηγική και Ασφάλεια

Σύμφωνα με τα προλεχθέντα οι πολιτικές ηγεσίες των κρατών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου (Ελλάδα, Κύπρος, Αιγύπτος, Ισραήλ, Τουρκία) επιφορτίζονται με το παραπάνω έργο να συνθέσουν μια Μακροστρατηγική με ανθεκτικότητα στις δοκιμασίες της εποχής και της περιοχής και στις μεταλλάξεις που ο χρόνος υποβάλλει τις δοκιμασίες αυτές. Το ζητούμενο στην δύσβατη πορεία της ορθής χάραξης της “Grand Strategy” δε μπορεί παρά να είναι μόνο ένα αιώνιο «αγαθό» το υπέρτατο ίσως εκείνο των Διεθνών Σχέσεων: Η Ασφάλεια.

Κατά τον Waltz, η ασφάλεια αποτελεί τον υπέρτατο σκοπό των κρατών και τη βασική προϋπόθεση για την επιδίωξη ισχύος · μεταφράζεται δε ως προσπάθεια διατήρησης του status quo (αμυντικός ρεαλισμός) του διεθνούς συστήματος.¹ Η ισχύς, ωστόσο, κατά τον ίδιο, αποτελεί ένα μέσο άσκησης πολιτικής και ως τέτοιο είναι πιθανό να μην εξυπηρετεί την ασφάλεια.² Εδώ ακριβώς είναι που απέχει από το Mersheimer, ο οποίος θεωρεί ότι η ισχύς και η μεγιστοποίηση της είναι ο πρώτιστος σκοπός των κρατών τον οποίο επιδιώκουν να ικανοποιήσουν αλλάζοντας το υφιστάμενο status quo (επιθετικός ρεαλισμός).³ Σε σχέση με την ιεράρχηση των σκοπών των κρατών διαφοροποιείται σημαντικά από τους δύο παραπάνω θεωρητικούς ο Gilpin ο οποίος θεωρεί, ότι πρώτος και κυρίαρχος στόχος των κρατών είναι η Εθνική Ασφάλεια και η Ισχύς.⁴ Επιπρόσθετα, συνεχίζει ένας άλλος στόχος των κρατών είναι η αύξηση της επιρροής τους επί των άλλων κρατών καθώς επίσης και ο έλεγχος και η επιρροή στην παγκόσμια οικονομία. Μεταξύ αυτών σημαντικότερος αναδεικνύεται αυτός που κάθε φορά το κράτος θεωρεί ζωτικό του συμφέρον και για το οποίο είναι έτοιμο να εμπλακεί σε πόλεμο.⁵

¹ Mersheimer J.J. (2007). [...] σελ. XIV.

² Waltz K. N. (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα. σελ. 271.

³ Mersheimer J.J. (2007). [...] σελ. XIV.

⁴ Gilpin, R. (1981) [...] σελ. 23-24.

⁵ Gilpin, R. (1981). [...] σελ. 25.

Συνιστώσες της Ασφάλειας – Εθνική Ασφάλεια

Ως Ασφάλεια εννοιολογικά θεωρούμε την αποδέσμευση και απομάκρυνση απειλών έναντι θεμελιωδών και ζωτικών αξιών του υπό εξέταση αντικειμένου, απειλών που συνιστούν κίνδυνο για την επιβίωση και διαίωσή του. Υποκείμενα της, ακολουθώντας την εξελικτική ιεραρχία και το βαθμό πολυπλοκότητας είναι το άτομο, η κοινωνία, το κράτος, το διεθνές σύστημα και το ευρύτερο από αυτό περιβάλλον (ο σημερινός κόσμος).

Η διαλεκτική περί θεμάτων ασφάλειας συνιστά την κατάτμηση του γενικού όρου σε υποκατηγορίες όπως Ανθρώπινη Ασφάλεια, (Human Security), Ενεργειακή Ασφάλεια (Energy Security), Εθνική Ασφάλεια (National Security) κλπ.

Στην περιοχή μας και στα πλαίσια της παρούσας εργασίας ο τομέας της Εθνικής Ασφάλειας είναι αυτός που θα αναλυθεί ως ζητούμενο όλων των συσχετισμών, ανταγωνισμών και συνεργειών-συνεργασιών που θα σχολιασθούν στο παρόν σύγγραμμα. Οι τομείς της Εθνικής Ασφάλειας με κριτήριο την ισχύ που αντλούν από το κράτος για να ενεργοποιηθούν είναι κατά σειρά:

A) Ο Στρατιωτικός Τομέας. Περιλαμβάνει τη «σκληρή ισχύ» (Hard Power) ενός κράτους και αφορά κατ'ουσία στη διάδραση και τον ανταγωνισμό μεταξύ αντιπάλων κρατικών ενόπλων δυνάμεων που τροφοδοτείται από την περί απειλής αντίληψη μεταξύ των ανταγωνιστικών «παικτών» (κράτη) στο Διεθνές Σύστημα.

B) Ο Πολιτειακός Τομέας. Συνιστά τους θεσμούς και το ευρύτερο πολιτικό σύστημα με την ικανότητα άσκησης εκτελεστικής εξουσίας στο εσωτερικό του κράτους και τις νομιμοποιητικές αρχές που συντηρούν την χρεία αυτή.

Γ) Ο Κοινωνικός Τομέας, είτε αφορά κοινωνίες ως αμιγή εθνολογικά σύνολα, είτε ως κράματα από διάφορες εθνοτικές ομάδες, προϋποθέτει την Εθνική Ασφάλειά μέσω της διατήρησης της γλώσσας ως ζωντανό συνδετικό στοιχείο του πολιτισμού ενός κράτους, της ακεραιότητας της ιδιοπροσωπίας, της διατήρησης της εθνικής ταυτότητας και των παραδόσεων του έθνους, της ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ των διαφόρων μειονοτήτων αλλά και της ομαλής διάδρασης μεταξύ διαφόρων εθνοτικών ομάδων.

Δ) Οικονομικός Τομέας. Προϋποθέτει την ελεύθερη και απεριόριστη πρόσβαση στις αγορές, την ελεύθερη διακίνηση αγαθών και εμπορευμάτων, την απρόσκοπτη επικοινωνία

και λειτουργία των οδών μεταφοράς (θαλασσίων, χερσαίων και εναερίων) των αγαθών, την αυτόνομη και αυτόβουλη διαχείριση των πλουτοπαραγωγικών πηγών και του Εθνικού Κεφαλαίου, την αδιατάραχτη χρηματοπιστωτική σύνδεση με τα υπόλοιπα κράτη.

Ε) Περιβαλλοντικός Τομέας. Αφορά στη διατήρηση του περιβαλλοντικού κεκτημένου, του τοπικού οικοσυστήματος, των ιδιαίτερων γεωμορφικών χαρακτηριστικών του φυσικού χώρου του κράτους και της οικολογικής ισορροπίας ως συντελεστή κυρίως ομαλής και υγιούς διαβίωσης και αγαστής δραστηριοποίησης του Κοινωνικού τομέα.

Όλοι οι προαναφερθέντες τομείς βρίσκονται σε διαρκή αλληλεπίδραση μεταξύ τους καθορίζοντας κάθε φορά το είδος και το μέγεθος της απειλής που πρέπει να ανασχεθεί.

Όπως συνήθως συμβαίνει η επίτευξη της ασφάλειας είναι σημειακής αν όχι προσωρινής αξίας μιάς και το επιδιωκόμενο status quo είναι αυτό της διατήρησης της ασφάλειας, ή της αναζήτησής της σε μακροπρόθεσμη βάση. Αυτό συνεπάγεται την ιδανική και σε κάποιες περιπτώσεις την μαξιμαλιστική χρήση των πυλώνων της Υψηλής Στρατηγικής (Ένοπλές Δυνάμεις, Διπλωματία, Οικονομία, Εσωτερική Πολιτική, Νομιμοποίηση) σε σχέση με την κατανομή των πόρων, τη διαρκή επανιεράρχηση των προτεραιοτήτων, τη συνεχή εγρήγορση ιθυνόντων και των αντανεκλαστικών μηχανισμών που αυτοί οφείλουν να συντηρούν σε κάθε μεταβολή των εξωτερικών διεθνών δεδομένων. Για παράδειγμα σε μακροχρόνιες ειρηνικές περιόδους η χρήση αυτή αποδεικνύεται ελλειποβαρής ως προς τη στρατιωτική συνιστώσα και η έμφαση αποδίδεται στους πυλώνες της Οικονομίας και της Εσωτερικής Πολιτικής.

Περιφερειακά Συστήματα Ασφαλείας

Η ανωτέρω θεώρηση αν και εξηγεί τους μηχανισμούς που κινητοποιούν τα επίπεδα ασφαλείας και δη την Εθνική Ασφάλεια σε παγκόσμιο επίπεδο, δεν ερμηνεύει επαρκώς τα ζητήματα ασφαλείας που άπτονται στην ιδιαίτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Σύμφωνα με τη Σχολή της Κοπεγχάγης που περιγράφει τον ορισμό της Ασφάλειας όπως αποδόθηκε παραπάνω, την απάντηση στο ζητούμενο «Ασφάλεια» σε περιφερειακό επίπεδο την παρέχει η αναλύση των Περιφερειακών Συστημάτων Ασφαλείας (Regional Security Complexes-RSC's). Τα RSC's αποτελούν σύνολα μονάδων (κρατών) τα ζητήματα ασφαλείας των οποίων είναι αλληλένδετα αλλά και διασυνδεδεμένα με τέτοιο τρόπο ώστε η

επιμέρους εξέτασή τους να μην συνίσταται και επομένως να μην μπορούν να μελετηθούν χωριστά.

Στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο συγκλίνουν τρία Περιφερειακά Συστήματα Ασφαλείας. Της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής. Κάθε ένα από αυτά διαθέτει τη δική του δυναμική και πραγματεύεται τα εσωτερικά του ζητήματα ασφαλείας. Το σύστημα της ΕΕ αποτελείται όπως θα αναμενόταν από τα κράτη μέλη της ΕΕ. Το σύστημα των Βαλκανίων σχηματίζεται από τα κράτη της Βαλκανικής Χερσονήσου (Σλοβενία, Κροατία, Βοζνία, Κοσσυφοπέδιο, Σερβία, Μαυροβούνιο, ΠΓΔΜ, Αλβανία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Ελλάδα). Δύναται να κατηγοριοποιηθεί ως υποσύστημα της ΕΕ δεδομένου ότι ορισμένα μέλη της (Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, Σλοβενία, Κροατία) εντάσσονται και στο σύστημα της ΕΕ. Η Τουρκία στο συγκεκριμένη περίπτωση ως συνεχιστής της διαρκούς οθωμανικής παρουσίας και δράσης στην περιοχή δύναται να ενταχθεί γεωπολιτικά στο εν λόγω σύστημα, παράλληλα όμως φέρει και τον ιδιαίτερο ρόλο του κράτους «μονωτή» (insulator). Ως «μονωτές» (insulators) θεωρούνται τα κράτη αυτά η παρουσία των οποίων γεωπολιτικά και ιστορικά δικαιολογεί και μάλιστα σε ορισμένο βαθμό ερμηνεύει τη διάδρασή τους με κράτη ανήκοντα σε έτερα περιφερειακά υποσυστήματα ασφαλείας, ωστόσο η αλληλεπίδραση αυτή δεν καθιστά εφικτή την ενοποίηση των υποσυστημάτων αυτών.

Το σύστημα της Μέσης Ανατολής εκτείνεται από το Αφγανιστάν μέχρι το Μαρόκο και περικλείει όλες τις χώρες του σύγχρονου Αραβικού Κόσμου. Υποδιαιρείται και αυτό σε τρία Υποσυστήματα: του Περσικού Κόλπου (Κουβέιτ, Σαουδική Αραβία, Ιράν, Ιράκ, ΗΑΕ, Κατάρ, Υεμένη, Ομάν, Μπαχρέιν), του Μαγκρέμπ (Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία, Λιβύη) και αυτού της Εγγύς Ανατολής (Near East) ή αλλιώς Λεβάντε (Levant) το οποίο εμπεριέχει τα περιρρέοντα από τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο (Θάλασσα της Λεβαντίνης) κράτη (Αίγυπτος, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανος, Συρία). Η Τουρκία και στο σύστημα της Μέσης Ανατολής ως προς τη διασύνδεσή της με τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο διαθέτει το ρόλο του «μονωτή», γεγονός που της προσδίδει ιδιαίτερο ρόλο στα δρώμενα και τις γεωπολιτικές εξελίξεις της περιοχής.

Για τους σκοπούς αυτής της εργασίας, ο γεωγραφικός χώρος που συγκεντρώνει το ενδιαφέρον μας είναι το υποσύστημα της Εγγύς Ανατολής.

Περιφερειακά Συστήματα Ασφαλείας

Στην προσπάθειά μας να κατατάξουμε και να ομαδοποιήσουμε συνάμα τα ζητήματα ασφαλείας των παραπάνω Περιφερειακών Συστημάτων παρατηρούμε ότι αυτά συνομαδώνονται στις κάτωθι κατηγορίες:

Α) Οι ανταγωνισμοί στο βωμό του ελέγχου των πλουτοπαραγωγικών πηγών (κοιτάσματα υδρογονανθράκων) στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου αλλά και των κρίσιμων υδάτινων αποθεμάτων.

Β) Η οικονομική ισχύτητα των Βαλκανικών χωρών (Βουλγαρία, Ελλάδα, Ρουμανία), ιδίως όπως αυτή προβάλλει μεσούσης της παγκόσμιας διεθνούς δημοσιονομικής ύφεσης.

Γ) Η εσωτερική αστάθεια (πολιτική και κοινωνική). Τα γεγονότα της «Αραβικής Άνοιξης» σε Αίγυπτο-Συρία-Τυνησία-Λιβύη, το Κουρδικό και οι τριγμοί που προκαλεί σε Τουρκία-Ιράκ-Συρία, η συντεταγμένη και αέναη απόπειρα οικειοποίησης του Μουσουλμανικού Στοιχείου από την Τουρκία στις χώρες με μουσουλμανική μειονότητα της Βαλκανικής, αποτελούν μερικά από τα βασικότερα ζητήματα που διασαλεύουν την σταθερότητα στην περιοχή.

Δ) Το Παλαιστινιακό Ζήτημα εμπλέκει το Ισραήλ σε σχεδόν μόνιμη εμπόλεμη κατάσταση με το Λίβανο και αποτελεί σημείο προστριβών και αντεγκλήσεων με το σύνολο του Αραβικού Κόσμου.

Ε) Οι θρησκευτικές διαμάχες ενδοθρησκευτικές και διαθρησκευτικές είναι όχι μόνο δογματικού αλλά και πολιτισμικού-φυλετικού υποστρώματος και ταλανίζουν την περιοχή στο διηνεκές παρουσιάζοντας ωστόσο ιδιαίτερη έξαρση στην εποχή μας. Οι σημαντικότερες απ'αυτές είναι η έχθρα Σουνιτών- Σιϊτών, (Συριακός εμφύλιος, Ισλαμικό κράτος) και η αντιπαλότητα Μουσουλμάνων και ετέρων θρησκειών (Εβραίοι, χριστιανοί κλπ).

ΣΤ) Η ιδιαίτερη οξυμμένη και εγκληματική δράση νεότευκτων και μη τρομοκρατικών οργανώσεων, όπως το ISIS (Ισλαμικό Κράτος) η Hesbollah (Κόμμα του Θεού) δυναμιτίζουν την περιοχή τροφοδοτώντας και παγιώνοντας περισσότερο το γενικό κλίμα αστάθειας που επικρατεί.

Ζ) Η διαρκής εχθρότητα και οι τεταμένες σχέσεις μεταξύ όμορων κρατών της περιοχής (διαμάχη Ελλάδος-ΠΓΔΜ, Ελληνοτουρκικές διενέξεις, Νέο-Αλβανικός αλυτρωτισμός και σωβινισμός στη Βαλκανική, οι ενδοαραβικές έριδες για την ηγεσία και

πρωτοκαθεδρία στον Αραβικό κόσμο) που αντλεί τις ρίζες της είτε από την πορεία των λαών στο ιστορικό γίνεσθαι είτε από τις πολιτικές και διεθνείς ανακατατάξεις που επεβλήθησαν στην περιοχή μετά τους μεγάλους πολέμους, ναρκοθετεί τις όποιες προσπάθειες για σύγκλιση είτε μέσω διαμεσολάβησης των υποκειμένων του Διεθνούς Δικαίου είτε μέσω ειρηνευτικών πρωτοβουλιών μεμονωμένων ηγετικών φυσιογνωμιών (πχ η Συνθήκη του Όσλο).

Η) Μεταναστευτικά-Προσφυγικά κύματα λόγω της γενικότερης ανάφλεξης και της εμπόλεμης διαμάχης της περιοχής.

Κεφάλαιο 2^ο : Ενεργειακή Ασφάλεια και Επεκτατισμός

Ζητήματα ασφαλείας στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα η Ανατολική Μεσόγειος αποτελούσε ανέκαθεν έναν σημαντικό κόμβο στην ροή της ανθρώπινης ιστορίας, μιάς και ένα πλήθος πολιτισμών, οικονομιών και τεχνών αναπτύχθηκαν και ενσωματώθηκαν στο πλούσιο ιστορικό ψηφιδωτό της ανατολικής λεκάνης της Μεσογειακής υδάτινης επικράτειας. Αποτελώντας σταυροδρόμι τριών ηπείρων, Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής θεωρείται δικαίως ακόμη και σήμερα κατά πολλούς ερευνητές ως «ομφαλός» του κόσμου συγκεντρώνοντας μεγάλο γεωστρατηγικό και γεωπολιτικό ενδιαφέρον τόσο για τις όμορες χώρες όσο κυρίως και για τις λεγόμενες Μεγάλες Δυνάμεις οι οποίες και για το σκοπό αυτό έχουν αδιάπαυστη ανάμειξη και ενεργό ρόλο στα δρώμενα της περιοχής.

Γεωγραφικά η Ανατολική Μεσόγειος συντίθεται από κράτη και έθνη με πολυεπίπεδο διαχωρισμό και διαφορετικές κουλτούρες. Διαφορετικοί και αλλογενείς πληθυσμοί με πολλές φορές θεαματική για τα γεωγραφικά δεδομένα και την μεταξύ τους απόσταση διαφοροποίηση σε οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτισμικούς, θρησκευτικούς όρους. Στην παραπάνω εικόνα εάν προστεθούν και πολιτειακές μορφές που κυμαίνονται από δημοκρατικά έως ολοκληρωτικά σχήματα διακυβέρνησης, τότε σχηματίζεται μια ιδιαίτερα φορτισμένη σφαίρα οι εκκενώσεις της οποίας αν και ιδιαίτερα περίπλοκο ζητούμενο να προβλεφθούν, συνήθως επιφέρουν μεγάλες αναταράξεις και αποσταθεροποίηση όχι μόνο στην περιοχή αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα.

Η περιοχή της ΝΑ Μεσογείου ανέκαθεν αποτελούσε γεννήτρια εντάσεων και συγκρούσεων λόγω των προαναφερομένων συστατικών των κρατών της, ωστόσο η εδραιωμένη πλέον ρευστότητα και το κενό ασφαλείας που οφείλεται και ως ένα μέρος στην έλλειψη μιας αρκετά μεγάλης περιφερειακής ηγεμονικής δύναμης έχει επιφέρει ένα καθεστώς ιδιότυπης παράδοσης σε διαδοχικές συγκρούσεις, με αλληπάλληλες συνάψεις συμμαχιών περιορισμένου ως επί το πλείστον χρονικού ορίζοντα και την αστάθεια να αποτελεί το πρώτο συστατικό κάθε απόπειρας προσδιορισμού της γεωπολιτικής ταυτότητας της περιοχής.

Σήμερα στην εικόνα αυτή προστίθενται οι πρώτες μετασεισμικές δονήσεις της Αραβικής Άνοιξης, η πολυεστιακή εμφύλια σύρραξη στη Συρία, ο ανατέλλων Οθωμανικός ηγεμονισμός, η μετάπτωση σε fail state της Λιβύης, δημιουργώντας μία πρωτοφανή για τα δεδομένα των τελευταίων δεκαετιών αποσταθεροποίηση της περιοχής. Τα κοιτάσματα

υδρογονανθράκων που από το 2010 και έπειτα έστρεψαν το ενδιαφέρον του Παγκόσμιου Ενεργειακού Κεφαλαίου στην περιοχή, θα έλεγε κανείς ότι εισάγουν ένα ακόμη σοβαρό κίνητρο για αντιπαλότητα, πυροδοτώντας ένα νέο κύκλο διεκδικήσεων αυτή τη φορά με μείζον οικονομικό κίνητρο που επαπειλεί με περαιτέρω φόρτιση και ίσως ανάφλεξη τα όμορα κράτη, πολλώ δε μάλλον που το διακύβευμα εκφεύγει της σφαίρας επιρροής και συμφερόντων τους.

Η Ελλάδα ως ένας από τους ισχυρούς γεωστρατηγικούς τελεστές ανήκουσα στο βόρειο σύνορο της λεκάνης της ΝΑ Μεσογείου δε θα μπορούσε να μην έχει ρόλο στην διαμορφωθείσα κατάσταση. Αποτελώντας το όριο της Γηραιάς Ηπείρου απολαμβάνει το πλεονέκτημα όχι μόνο να ανήκει σε αυτή, αλλά και να συμμετέχει στην Ευρωπαϊκή Ελίτ ως πλήρες μέλος της ΕΕ. Συνάμα, είναι εγγύς τόσο στην Ασιατική όσο και στην Αφρικάνική Ήπειρο έχοντας πέρα από το κοινό θαλάσσιο σύνορο της Μεσογείου, πλήθος κοινών πολιτιστικών και ιστορικών συνδέσεων και καταβολών με τις γείτονές της. Κατά συνέπεια, διαθέτει εκών άκον ένα πολύ σημαντικό ρόλο που της επιβάλλεται σε κάθε γεωπολιτικό δρώμενο της περιοχής, ρόλος που της υπαγορεύει άμεση προσαρμογή σε κάθε τεκτονική δόνηση καθώς επηρεάζεται ευθέως από οποιαδήποτε απροσδόκητη και μη εξέλιξη που λαμβάνει χώρα στην περιφέρειά της.

Η έκρηξη της Αραβικής Άνοιξης⁶ που κλυδωνίζει την περιοχή από τα τέλη του 2010 σε συνδυασμό με τις ανακαλύψεις μεγάλων κοιτασμάτων υγρών και αερίων υδρογονανθράκων στην Ισραηλινή και Κυπριακή Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ), αποτελούν τμήματα ενός κάδρου σημαντικό μέρος του οποίου συνιστά και η Ελληνική επικράτεια. Επίσης ο Διαδριατικός Αγωγός Αερίου (ΤΑΡ) είναι υπό πλήρη εξέλιξη και η μεταφορά του αζέρικου αερίου προς την Ευρώπη θα εναποθέσει σημαντικά οφέλη οικονομικά και όχι μόνο, ενώ θα προσδώσει σημαίνοντα ρόλο στην ενεργειακή πολιτική της ΕΕ.

Η στρατηγική «διελκυστίνδα» των αγωγών

Όπως αναφέραμε ήδη εισαγωγικά παραπάνω, η περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου αποτελεί το επίκεντρο πλήθους διαφορών και αντεκδικήσεων στο διηνεκές. Στις μέρες μας όμως και εστιάζοντας πρωτίστως στη μεγάλη «εικόνα» είναι κοινός τόπος ότι το ενδιαφέρον των ηγεμονικών δυνάμεων του πλανήτη στρέφεται στον ενεργειακό χαρακτήρα της περιοχής αναδεικνύοντας την όχι μόνο ως πιθανή μελλοντική ενεργειακή δεξαμενή που θα καλύψει τις τεράστιες απαιτήσεις αναπλήρωσης των παραδοσιακών κοιτασμάτων της

Μέσης Ανατολής και του Περσικού Κόλπου αλλά και ως μείζον διαμετακομιστικό κόμβο από τον οποίο θα διέρχεται με κάθε μέσο ή υποδομή ένα τεράστιο μερίδιο από τα «νέα» μεγάλα κοιτάσματα του Βορείου Ιράκ και της Κασπίας. Στο πάντα επίκαιρο λοιπόν ζήτημα της ενέργειας οι συμμαχίες αλλά και οι όποιες προστριβές και αντιθέσεις όσον αφορά την νοτιοανατολική γωνιά της Μεσογείου έρχονται σήμερα να συνταχθούν σε δύο κύριους θεματικούς άξονες: Αυτόν της εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων στον υποθαλάσσιο φλοιό της, που αποτελεί έργο του οποίου η προοπτική θα διαφανεί και οι καρποί θα διανεμηθούν μετά τον τελικό καθορισμό των ΑΟΖ και εκείνον που αφορά τη μεταβίβαση και δρομολόγηση του φυσικού αερίου από τις καινούριες πηγές της Κεντρικής Ασίας στην Νότια και από εκεί στην Κεντρική Ευρώπη (Νότιος Διάδρομος).

ΧΑΡΤΗΣ 1: Νότιος Διάδρομος δρομολόγησης ΦΑ και πετρελαίου

Ο οξύτατος και ανηλεής ανταγωνισμός του ευρωατλαντικού και του ρωσικού παράγοντα που στοχεύει αφενός στην παράκαμψη της διαδρομής του ρωσικού αερίου μέσω της Ουκρανικής όδευσης που δε συνιστά πλέον την «ασφαλέστερη» επιλογή με τα τελευταία γεωπολιτικά δεδομένα και αφαιρεί μέρος του μονοπωλίου από την αγορά της Gazprom, αφετέρου στην δρομολόγηση των «νέων» κοιτασμάτων (Κασπία – Βόρειο Ιράκ) μέσω του Νοτίου Διαδρόμου σε συνδυασμό με την εκμετάλλευση της ενεργειακής δυναμικής της περιοχής (Λεκάνες Λεβαντίνης και Ηροδότου), παράγει την τελευταία

δεκαετία ένα μίγμα πολυσύνθετης και συνάμα αντιφατικής Υψηλής Στρατηγικής καθώς στη σκακιέρα εκτός από τις Υπερδυνάμεις και τις περιφερειακές σφαίρες επιρροής των, κινήσεις κάνουν και ισχυροί ιδιωτικοί «παίκτες» - ενεργειακοί κολοσσοί Ρωσικών-Αμερικανικών-Βρετανικών και Ιταλο-Γαλλικών συμφερόντων των οποίων οι στόχοι δεν ευθυγραμμίζονται απαραίτητα με τους εθνικούς σχεδιασμούς αλλά υπακούουν και σε μακροοικονομικές και ετερολειτουργικές παραμέτρους και κανόνες. Αυτό με απλά λόγια σημαίνει ότι λόγω της οργανισμικής τους σύστασης συνάπτουν εμπορικές σχέσεις με τα κράτη της περιοχής αφενός αλλά και με μικρότερους εταιρικούς σχηματισμούς αφετέρου, με κυρίαρχο στόχο την εφημερία τους μέσα από την αύξηση της υπεραξίας του ενεργειακού αγαθού και τη διαιώνιση της ύπαρξης τους (ακόμα και αν συντηρούνται μέσα από το θολό τοπίο των αντεγκλήσεων των «γιγάντων» της περιοχής) και έχει ως αποτέλεσμα να αυξάνεται η συνθετότητα των γεωστρατηγικών εξισώσεων που καλούνται να επιλύσουν τα κράτη για να εδραιώσουν την ασφάλειά τους.

Τα βασικότερα ανταγωνιστικά σχέδια δρομολόγησης του αερίου της περιοχής την τελευταία δεκαετία έχουν ως εξής:

A) Η ρωσική πρόταση (ο αγωγός πρώην South μετέπειτα Turkish Stream)

ΧΑΡΤΗΣ 2: Αγωγός South Stream

Turkish Stream Gas Pipeline

TRTWORLD.com

ΧΑΡΤΗΣ 3: Αγωγός Turkish Stream

Αποτελεί το βασικό στρατηγικό-ενεργειακό «αντίβαρο» στις προτάσεις της ευρωατλαντικής πλευράς. Πρώτος στόχος η παράκαμψη του Ουκρανικού τομέα και αποδέσμευση της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής από το Ουκρανικό Ζήτημα. Παράλληλα εναλλακτική του Νοτίου διαδρόμου όδευση του αερίου της κεντρικής Ασίας προς τις Ευρωπαϊκές αγορές και άρα αναβάθμιση του ρόλου της Ρωσίας με ένα στρατηγικό εκτόπισμά που δεν αντιστοιχεί αποκλειστικά στο ενεργοπαραγωγικό της αντίκρισμα αλλά επαυξάνεται και λόγω της πρόσληψης ενός επίσης μείζονα ρόλου: Του διαμετακομιστή που από τα εδάφη και τις υποδομές θα διέρχεται ένα τεράστιο ποσοστό της παγκόσμιας παραγωγής σε ενέργεια, ότι και αν συνεπάγεται αυτό για τον υπόλοιπο κόσμο. Λόγω των πολλών εκκρεμούντων ζητημάτων όσον αφορά την εκτίμηση των μελλοντικών καταναλώσεων σε σχέση με τη μέγιστη δυνατότητα μεταφοράς, όσο και του υψηλού κόστους κατασκευής και συντήρησης έναντι των ανταγωνιστών του ο South stream, αλλά κυρίως λόγω της πολιτικής πίεσης που ασκήθηκε μέσω της ΕΕ σε Βουλγαρία από τα Ευρωατλαντικά συμφέροντα, το πρόγραμμα εγκαταλείφθηκε οριστικά τα τέλη του 2014. Σύντομα όμως και μετά την ανασύνταξη σχέσεων Τουρκίας-Ρωσίας το σχέδιο επανήλθε ελαφρώς τροποποιημένο υπό τη μορφή του Turkish Stream όπου και παρακάμφθηκε το Βουλγαρικό έδαφος. Σε αυτό τη μορφή του ο αγωγός θα περνούσε πλέον μέσω της

Ελλάδας και της ΠΓΔΜ, οι οποίες φυσικά έτυχαν και πάλι των πιέσεων του ευρωατλαντικού μετώπου.

Β) Ο «Νότιος Διάδρομος». Αρχικά περιελάμβανε 5 σχέδια (Nabucco, ITGI, SEEP, AGRI και TAP) τα οποία ήταν ανταγωνιστικά ως προς τις βασικές τους αρχές. Στηριζόμενα κυρίως από τις ΗΠΑ και τις ΕΕ-Βρετανία_Γερμανία είχαν ως στρατηγικό στόχο την ελαχιστοποίηση προοδευτικά της ενεργειακής εξάρτησης από τη Ρωσία και την εξαίρεση των περσικών κοιτασμάτων ως επιλογή της κύριας τροφοδοσίας της Δύσης από την Ασία. Στην παρούσα φάση ο TAP (Trans-Adria-Pipeline που θα διατρέχει Ελλάδα-Αλβανία-Ιταλία) είναι το μόνο πρόγραμμα του οποίου το επενδυτικό-επεκτατικό σκέλος βρίσκεται σε εφαρμογή και το πλέον φέρελπι για την τελική του υλοποίηση. Τα υπόλοιπα είτε συγχωνεύτηκαν, είτε εγκαταλείφθηκαν, είτε τέθηκαν σιωπηρά ανενεργά.

ΧΑΡΤΗΣ 4: Σύμπλεγμα Αγωγών Nabucco, ITGI, SEEP, AGRI και TAP

Πέραν ωστόσο της συζήτησης περί όδευσης των αγωγών και άρα και στρατηγικής προσανατολισμού της κατασκευής τους, η αντιπαράθεση για το «Νότιο Διάδρομο» επηρεάζεται και από την έκβαση σε δύο άσχετα μεταξύ τους φαινομενικά πεδία: α) Την πραγματική αξία και εκμεταλλευσιμότητα των κοιτασμάτων στις ΑΟΖ Κύπρου-Ισραήλ σε συνδυασμό πάντα με τη διακόμιση στην ΕΕ και β) Το συσχετισμό δυνάμεων στον απόηχο της Αραβικής Άνοιξης και τις ανατροπές σε Τυνησία, Λιβύη και κυρίως στην Αίγυπτο μιας και αποτελεί κράτος στο οποίο οι ένοπλες δυνάμεις είναι ισχυρές, δεν έχουν αποσαθρωθεί

οι μηχανισμοί και η κοινωνική συνοχή είναι αρραγής καθιστώντας το κυρίαρχο και αναβαθμίζοντας το ρόλο του στην περιοχή της Βορείου Αφρικής.⁶

⁶ Με τον όρο "Αραβική άνοιξη", νοείται το σύνολο των γεωπολιτικών εξελίξεων στις αραβικές χώρες, από τα μέσα Δεκεμβρίου 2010, με απώτερο σκοπό την κατάργηση των χρόνιων αυταρχικών καθεστώτων τα οποία ευθύνονται για το έλλειμμα δημοκρατίας και την υποβάθμιση της καθημερινότητας των Αράβων πολιτών. Ο ορισμός αυτός προκύπτει από το Γιαννακόπουλος Β., Αραβική Άνοιξη: Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική, εκδόσεις του ιδίου, Αθήνα, 2012.

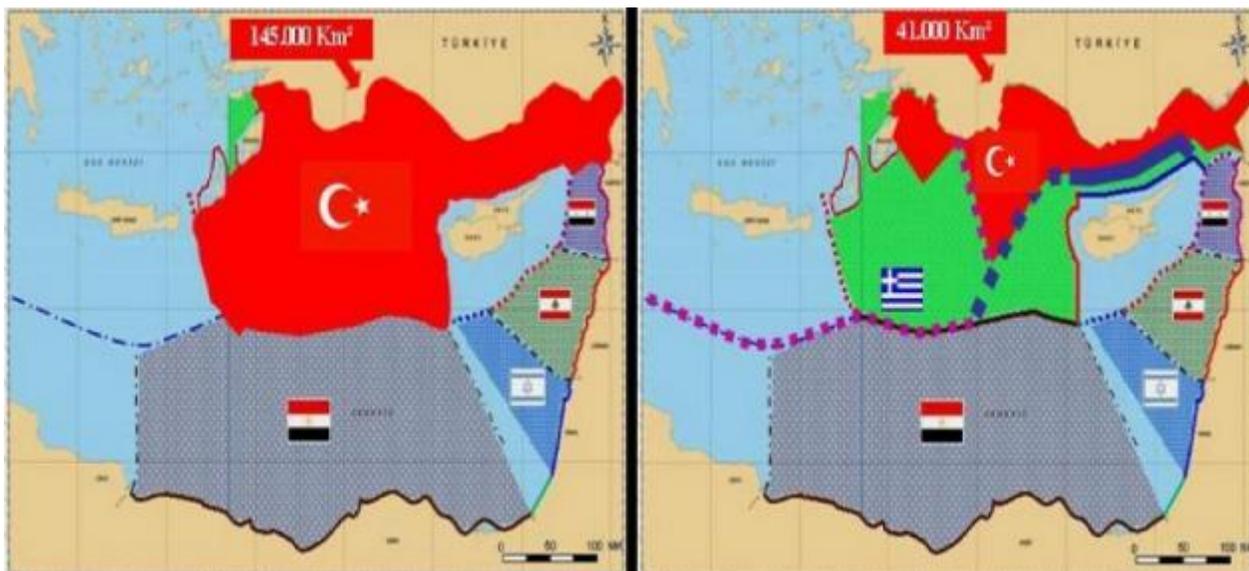
Η ΑΟΖ στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο

Στην πολύπαθη Νοτιοανατολική Μεσόγειο βρίσκεται και το «τραχύ» μέρος των διευθετήσεων όσον αφορά τις ΑΟΖ των ομόρων κρατών. Και αυτό γιατί το θέμα της ΑΟΖ προσκρούει σε τεράστιας σημασίας εθνικά-γεωπολιτικά εκκρεμούντα ζητήματα για την Ελλάδα και τους γείτονές της, όπως το Κυπριακό, ή οι «αμφισβητούμενες» φερόμενες ως «γκρίζες ζώνες» περιοχές του Αιγαίου που αποτελούν ωστόσο Ελληνική Επικράτεια, έχουν όμως αποτελέσει σημείο έδρασης και αφετηρίας της αναθεωρητικής πολιτικής των Τούρκων από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα.

Ωστόσο η Αίγυπτος η Κύπρος και έμμεσα το Ισραήλ οφείλουν να αποτελέσουν στόχο οριοθέτησης της ΑΟΖ για την Ελλάδα, κάτι που αναμένεται να επιδιώξει, μιας και κάθε άλλο παρά υπάρχει αίτιο ή κίνητρο αναβολής μιας τέτοιας ενέργειας. Η Κυπριακή Δημοκρατία έχει προχωρήσει σε συμφωνία οριοθέτησης της ΑΟΖ τόσο με Αίγυπτο (2003) και Λίβανο (2007), όσο και το Ισραήλ πιο πρόσφατα (2010). Η Ελλάδα βρίσκεται σε τροχιά προσέγγισης με την Αίγυπτο για την από κοινού οριοθέτηση της ΑΟΖ ήδη από το 2006 με το προηγούμενο καθεστώς (Μουμπάρακ) ωστόσο και υπό τη διαρκή παρέμβαση και ενόχληση της Τουρκίας δεν είχαν μέχρι πρότινος σημειώσει αξιόλογη πρόοδο. Τελευταία όμως υπάρχει σοβαρή προσπάθεια προσέγγισης σε σύνολο θεμάτων μεταξύ των δύο χωρών και παρόλη την διακαή προσπάθεια της Τουρκίας να προσεταιριστεί το μουσουλμανικό στοιχείο και να ακυρώσει την όποια πιθανότητα συνεργασίας, διαφαίνεται η προσέγγιση μεταξύ των δύο χωρών και η αμοιβαία οριοθέτηση της ΑΟΖ πιθανότερη από ποτέ.

Το Ισραήλ έχει και αυτό σημαντικές διαφορές όσον αφορά την οριοθέτηση της ΑΟΖ του με το Λίβανο καθώς και όντας τυπικά και νομικά σε εμπόλεμη κατάσταση δεν προχωρεί σε διαπραγματεύσεις για διευθέτηση τέτοιων ζητημάτων. Ωστόσο στον προσδιορισμό της ΑΟΖ του δεν έχει λάβει διόλου υπόψη τις διεκδικήσεις των Παλαιστινίων όσον αφορά το κομμάτι ΑΟΖ που αναλογεί στην Λωρίδα της Γάζας (κοίτασμα Μαρι Β). Επιπρόσθετα, ο Λίβανος έχει αμφισβητήσει μέρος της συμφωνίας με την Κύπρο που αφορά τον καθορισμό των θαλάσσιων συνόρων με το Ισραήλ. Στο βαθμό που αμφότερες οι συμφωνίες μεταξύ Κύπρου-Λιβάνου και Ισραήλ-Κύπρου περιέχουν ρήτρα αναθεώρησης (των ακραίων σημείων των συνόρων τους) σε περίπτωση επαναδιαπραγμάτευσης με τρίτο κράτος, η αμφισβήτηση αυτή ανοίγει το δρόμο για μια έμμεση προσέγγιση στο θέμα της οριοθέτησης των ΑΟΖ τους.

Αναφορικά με την Κύπρο υπήρξε προσέγγιση κατά την περίοδο 2003-2007 για την άμεση οριοθέτηση της ΑΟΖ, ωστόσο η Ελληνική Δημοκρατία χωρίς να αρνηθεί την πρόσκληση δεν έχει προχωρήσει σε βαθμό τέτοιο την διαπραγμάτευση ώστε να ευοδωθεί κάποια συμφωνία. Σύμφωνα με Κυπριακές ελίτ η στάση της Ελλάδος συνιστά αμυντική-επιφυλακτική τοποθέτηση, καθώς αναμένεται μια ηχηρή απάντηση της Τουρκίας σε ενδεχόμενο άμεσης οριοθέτησης της ΑΟΖ μεταξύ των δύο Ελληνικών χωρών. Είναι δεδομένο πως μια τετελεσμένη οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Κύπρο που θα περιέκλειε και το Καστελλόριζο, περιοχή που αμφισβητείται από την τουρκική πλευρά ως «*διεπομένη υπό ειδικό καθεστώς επί της Τουρκικής υφαλοκρηπίδας και άρα δε δικαιούται ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα*» (σχέδιο 1) θα συρρίκωνε καθοριστικά την τουρκική ΑΟΖ και άρα την περιοχή διακιοδοσίας της στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Επομένως και η αντίδραση της Τουρκίας σε μια τέτοια περίπτωση αναμένεται έντονη μιας και η τελευταία δεν προτίθεται επουδενί να συμπράξει σε μια τέτοια κίνηση. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι και η Ελλάδα θα πρέπει να λάβει κατευναστική – υποχωρητική στάση στο θέμα αυτό για να μη δημιουργηθούν ιστορικά τετελεσμένα. Όσο και αν έχει το Δίκαιο της Θάλασσας με το μέρος της η Ελλάδα θα πρέπει να είναι προετοιμασμένη για το ενδεχόμενο που θα στραφεί για τα κεκτημένα της στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ή/και στο Αμβούργο, αυτό με δεδομένη την τόσο ευρεία μετωπική επιφάνεια των Τουρκικών ακτών να μην ικανοποιήσει πλήρως το Ελληνικό αίτημα, στερώντας τμήμα της επήρειας στην υπερεκτείνουσα ΑΟΖ από τις Ελληνικές μικρονήσους.

Σχέδιο 1: Διαμόρφωση των ΑΟΖ με ή χωρίς την συμβολή του συμπλέγματος του Καστελλορίζου

Στη βάση των αναφορών για τα ζητήματα διευθέτησης της ΑΟΖ με τις γειτονικές της χώρες, το θέμα του Αιγαίου και της κοινής οριοθέτησης με την Τουρκία αποτελεί και ένα από τα πιο δύσκολα και ακανθώδη ζητήματα της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής καθώς, πέραν των όσων αναφέρθηκαν ήδη, οι δύο χώρες διαθέτουν ένα πλούσιο ιστορικό εκκρεμών ζητημάτων και διενέξεων στο Αιγαίο . Η διατύπωση του «casus belli» από την Τουρκική πλευρά στο ενδεχόμενο επέκτασης των Ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια, οι φημολογούμενες «γκρίζες ζώνες» που ανέκυψαν τη δεκαετία του 1990 ως ένα νέο στρατηγικό ευφολόγημα της επεκτατικής τουρκικής ρητορικής, οι συνεχείς παραβιάσεις-παραβάσεις που θέτουν σε de-facto αμφισβήτηση τον Ελληνικό εναέριο χώρο, το πάντοτε επίκαιρο θέμα της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο, καθώς και τα άρτι τεθέντα μα όχι νεότευκτα ζητήματα «Τουρκικής μειονότητας» στην Δυτική Θράκη που τίθενται πιεστικά από την Τουρκική πλευρά, αφαιρούν το υπέδαφος για την καλλιέργεια ενός πιο ομαλού κλίματος που θα μπορούσε να επιφέρει μία συμβιβαστική συμφωνία οριοθέτησης της ΑΟΖ η οποία να ικανοποιεί αμφότερα τα ενδιαφέροντα των δύο γειτόνων.

Η απάντηση ίσως έρθει από μια μελλοντική πράξη οριοθέτησης της Ευρωπαϊκής ΑΟΖ ούτως ώστε οι αμφισβητήσεις της Τουρκίας να στοχεύουν σε Ευρωπαϊκό έδαφος και κατά συνέπεια να έχουν απέναντί τους σύσσωμη την ΕΕ και τα γεωστρατηγικά της συμφέροντα παρά μια χώρα με την οποία τη χωρίζουν ένα πλήθος διαφορών από το παρελθόν. Μια τέτοια πράξη αν και θα εξασθενούσε σε μεγάλο βαθμό την αναθεωρητική «νταβουτογλιανή» ρητορική είναι μάλλον πρόωρο αν όχι απίθανο να προκύψει στο άμεσο μέλλον. Αποτελεί ωστόσο κοινό τόπο ότι η διασπορά και το πλήθος των Ελληνικών Νήσων διατηρούν δυσανάλογο προς το μέγεθος και την πληθυσμιακή κατανομή τους γεωστρατηγικό ειδικό βάρος για τα Ελληνικά συμφέροντα αλλά και τους επίδοξους αναθεωρητικούς «θηρευτές» του Αιγαίου. Από την άλλη δεν θα πρέπει να υποτιμάται η συσσώρευση μεγάλων παραλιακών αστικών κέντρων-κόμβων με σημαντικούς λιμένες στην Μικρασιατική Ακτή μιάς και οι ολοένα αυξανόμενες υποδομές θα επιζητήσουν μια ακμάζουσα ζώνη αποκλειστικής οικονομικής εκμετάλλευσης (ΑΟΖ), μέσω της οποίας θα συμβάλλουν στην περαιτέρω ανάπτυξη και τροφοδοσία σε ενέργεια της οικονομικής και βιομηχανικής μηχανής της Τουρκίας.

Είναι λοιπόν προφανές ότι σύμφωνα με την έως τώρα ανάλυση παρατηρούμε ότι ο καθορισμός των ΑΟΖ διαπλέκεται γύρω από 4 θεμελιώδη και δυσεπίλυτα προβλήματα:

Α) Την κατανομή των μεριδίων των κοιτασμάτων και των οδεύσεων της Ενέργειας από ή διαμέσου της περιοχής προς τη Γηραιά Ήπειρο.

Β) Το Παλαιστινιακό ζήτημα που με τη σειρά του θα καθορίσει τα όρια του νέου κράτους.

Γ) Το status quo στην περιοχή του Λιβάνου και της Συρίας.

Δ) Το Κυπριακό ζήτημα.

Η ολοκλήρωση οριοθέτησης της ΑΟΖ με τους γείτονες της αποτελεί αποστολή ιδιαίτερα λεπτή και απαιτητική για την Ελλάδα. Περιβαλλόμενη από λαούς και κράτη που σχηματίζουν ένα πυκνό ψηφιδωτό πολυμορφικών πολιτισμών, διαφορετικών πολιτικών συστημάτων και αντικρουόμενων ανά ζεύγη συμφερόντων, η Ελλάδα επιβάλλεται να διαθέτει ένα ξεχωριστό μοντέλο προσέγγισης για κάθε ένα κράτος προσαρμοσμένο στις δικές του απαιτήσεις και ιδιομορφίες που να στηρίζεται ωστόσο σε μια κοινή γεωστρατηγική πλεύση, ικανοποιώντας αμφοτέρως τις ανάγκες για ασφάλεια και αμοιβαίο κέρδος.

Η Ελλάδα διερχόμενη από μια άνευ προηγουμένου οικονομική δημοσιονομική και πολιτικοκοινωνική εξουθένωση, ενόψει της ανακάλυψης μιας τόσο γεωστρατηγικά υψηλής δυναμικής όπως αυτής των πλούσιων κοιτασμάτων σε υδρογονάνθρακες δείχνει να έχει καταρχάς αιφνιδιαστεί και να αυτεγκλωβίζεται. Η ενσυναίσθηση της κατάστασης είναι επιταγή και όχι σύσταση καθώς η αναβάθμιση της και η ανάληψη πρωτοβουλιών συνεργασίας εντός του Νοτιοανατολικού Μπλοκ ίσως είναι και η μόνη ειρηνική επιλογή. Με γνώμονα αυτό και την υπόθεση ότι θα μπορέσει να εκμεταλλευτεί τον πλούτο από περιοχές που βρίσκονται σε θαλάσσιο υπέδαφος το οποίο θα ήταν εφικτό να ενταχθεί στην Ελληνική ΑΟΖ, αναπτρώνει τις ελπίδες για μεγαλύτερη απεξάρτηση από το εξωτερικό περιβάλλον, αυξημένη ενεργειακή αυτονομία καθώς και οικονομική ανάταση. Οι εσωτερικές συνθήκες (νομοθετικό πλαίσιο, εσωτερική νομιμοποίηση) έχουν ωριμάσει για να αναληφθεί πλέον πιο ενεργή δράση μέσα από τριγωνικές σχέσεις και περιφερειακά δίκτυα (networks) για την αποκοινού προώθηση των ενεργειακών ζητημάτων στην περιοχή και η Ελλάδα δείχνει αργά αλλά σταθερά να το αντιλαμβάνεται.

Ο Ρόλος της Τουρκίας

Στο παραπάνω διαμορφωθέν τοπίο, σημαντική είναι όπως αναλύσαμε και παραπάνω η εδραιωμένη ή άλλοτε αμφιλεγόμενη εμπλοκή των ιδιωτικών συμφερόντων ενεργειακών κολοσσών. Μία από τις πλουσιότερες περιοχές σε κοιτάσματα αερίου στον πλανήτη, το Βόρειο Ιράκ, αποτελεί έριδα μεταξύ βρετανο-αμερικανικών εταιρειών που έχουν

εγκαταστήσει κοινοπραξίες για την εκμετάλλευση του κοιτάσματος της Ρουμάλα. Είναι δε εύκολο να εξηγηθεί ο ζήλος και η ευκαιριακή ανάμειξη της Τουρκίας, ακόμα και με στρατιωτικές επιδρομές (όταν κάτι τέτοιο της επιτρέπεται) στη ζώνη του Βορείου Ιράκ καθώς και το έντονο θετικό κλίμα συνεργασίας που επιστεγάζεται και από αμυντικές-εμπορικές συμφωνίες μεταξύ Βρετανικής και Τουρκικής κυβέρνησης. Η εδραίωση και παρουσία της βορείως του 35^{ου} παράλληλου ισχυροποιείται μέσα από την κορύφωση της αντιπαράθεσης της με το Κουρδικό PKK και την αδιάλειπτη επεμβατική στρατιωτική της στρατηγική υπό την ανοχή (ενίοτε φυσικά) των ηγεμονικών δυνάμεων της Δύσης.

Στην πράξη στα ευρωατλαντικό πλάνο μεταφοράς της ενέργειας από το Αζερμπαϊτζάν προς την Ευρώπη στην Τουρκία διανέμεται πρωταρχικός και απαράκαμptos ενεργειακός ρόλος. Ωστόσο η Ρωσία ως βασικός προμηθευτής της Τουρκίας αφενός δε μπορεί να εξαιρεθεί αφετέρου επιζητά και επιδιώκει διαρκώς την αναβάθμιση του δικού της ρόλου από πάροχος ενέργειας ενός σημαντικού μεριδίου σε ρυθμιστή διανομής ενός γιγαντιαίου μεριδίου μέσω ενός δικτύου συνεργασιών στην αρχιτεκτονική του οποίου δομικό στοιχείο αποτελεί η Τουρκία. Μια αμφίδρομη τουλάχιστον σχέση καθώς χωρίς το ρωσικό αέριο η συνεχώς αναπτυσσόμενη Τουρκική οικονομία δε δύναται να τροφοδοτηθεί .

Η Τουρκία αν και στηρίζεται κυρίως στην ισχύ και το μέγεθός της και μην έχοντας αποδεχθεί τη συμφωνία του Δικαίου της Θαλάσσης, επιχειρεί να αξιοποιεί τις όποιες αντιθέσεις ή διαφορές προσφέρει η Διεθνής πρακτική σε ζητήματα αντιδικιών χωρίς όμως η ίδια να αποφεύγει τις αντιφάσεις στις θέσεις και τις τοποθετήσεις της. Ακρογωνιαίος λίθος των ισχυρισμών της αποτελεί το Κυπριακό ζήτημα, καθώς προβάλλει την επίλυση του ως αναγκαία συνθήκη για να δύναται η Κυπριακή Δημοκρατία να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες ενεργειακού και μόνιμου χαρακτήρα. Προσβλέπει έμμεσα στην κτήση ρόλου και λόγου σε κάθε γεωπολιτικό πόνημα της Μεγαλονήσου, φέρουσα τον τίτλο της εγγυήτριας των τουρκοκυπριακών δικαιωμάτων, αναγνωρίζοντας το μόρφωμα μαριονέτα που η ίδια με την παράνομη εισβολή και κατοχή έχει δημιουργήσει από το 1974. Στην ίδια «άλογη» βάση και εκμεταλλεόμενη το λεγόμενο κριτήριο «του σχετικού μεγέθους των ακτών» που αφορά δεδικασμένο της διαφοράς Μάλτας-Λιβύης για το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας δεν αναγνωρίζει την δημιουργία ΑΟΖ ως απορρέουσα από τις κατοικημένες νήσους Καστελλορίζου και Στρογγύλης, καθώς η Μεσόγειος ούσα κλειστή ή έστω ημίκλειστη θάλασσα, δεν εκχωρεί δικαίωμα ΑΟΖ σε μη ηπειρωτικά εδάφη, Συνεπώς η Στρογγύλη και το Καστελλόριζο ως πολύ μικρά νησιά με μη λειτουργική σύνδεση με τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα, αποστερούνται του ωφελήματος ΑΟΖ, η οποία και αποδίδεται στην μεγάλη Τουρκική ακτή των αντιστοίχων παραλίων.

Η «νταβουτογλιανή» θεώρηση

Την απευθείας αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κυπριακής δημοκρατίας, η Τουρκική διπλωματία τη συστήνει ως τετελεσμένες διαφορές μεταξύ δύο «κυρίαρχων κρατών». Στόχος να «μεταφορτώσει» τμήμα της νόμιμης δικαιοδοσίας της Μεγαλονήσου στο ψευδοκράτος και άρα να αποκτήσει αυτό δικαίωμα σε ΑΟΖ. Όσο και αμφίβολής απήχησης να θεωρείται το εγχείρημα της, εάν ατυχήσει η τουρκική πλευρά ελπίζει να αποσπάσει πολιτικά και οικονομικά «αντ' αυτού» προνόμια.

Σε πρώτο χρόνο και στο άμεσο παρελθόν, ουσιαστικός στόχος της Τουρκικής ηγεσίας όσον αφορά το ζήτημα της Κύπρου, ήταν μια συμφωνία είτε διχοτόμησης de facto είτε επιβολής ενός σχεδίου συνύπαρξης τυπου «Ανάν». Στοχεύοντας στην αποδοχή ενός τέτοιου σχεδίου διαπραγματευόταν στην ουσία με ΗΠΑ και Ισραήλ προκρίνοντας κοινά ωφελήματα, καθώς έμπρακτα συμμετείχε ενεργά στην Συριακή επιχείρηση και επιβολή κυρώσεων, αποδέχτηκε την εγκατάσταση της αντιπυραυλικής ασπίδας του NATO στο έδαφός της προκαλώντας τεκτονικές αντιδράσεις από το Ιράν, ενώ η πρόταση της περιελάμβανε την ισχυροποίηση του Ισραήλ μέσα την υποστήριξη των θέσεων του στο Παλαιστινιακό ζήτημα.

Η παραπάνω έμπρακτη αποτύπωση των θέσεων και της μακροστρατηγικής που αυτές σχηματοποιούν και τυγχάνουν υποστήριξης από την Τουρκία, αποδίδει την πατρότητα της στον νυν πρωθυπουργό της Τουρκίας Αχμετ Νταβούτογλου. Η συγγραφή του «Το Στρατηγικό Βάθος», αποτελεί το εγκόλπιο κάθε τούρκου διπλωμάτη στις ημέρες που διανύουμε και σε αυτό περιγράφονται με σαφήνεια και αδρότητα όλες οι σκέψεις και οραματισμοί του για την αναβίωση της νεοοθωμανικής στρατηγικής που μέσω της συγκεκριμένης μελέτης θεμελιώνει. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις βασικές:

1. Η Τουρκία δεν είναι μόνο μια χώρα του Αιγαίου, αλλά μια χώρα της Ανατολικής Μεσογείου που δρα σε ευρύτερο πλαίσιο, σε μια περιοχή που εκτείνεται από την Αδριατική ως τον κόλπο της Αλεξανδρέττας και τη διώρυγα του Σουέζ.

2. Το Αιγαίο αποτελεί το σημαντικότερο κομβικό σημείο της Ευρασίας. Το γεγονός ότι τα νησιά του Αιγαίου βρίσκονται υπό ελληνική κυριαρχία αποτελεί το σημαντικότερο αδιέξοδο της πολιτικής για τη θαλάσσια περιοχή της Τουρκίας.

Στην περίπτωση που ισχύσει η εφαρμογή των 12 ν.μ. για το καθεστώς των χωρικών υδάτων, η Τουρκία δε θα έχει στην πράξη πρόσβαση στο Αιγαίο χωρίς την άδεια της

Ελλάδας, τη στιγμή που το 65% του εξωτερικού εμπορίου της πραγματοποιείται μέσω θαλάσσιων μεταφορών που διασχίζουν το Αιγαίο.

3. Η Τουρκία για να γίνει μια πραγματική περιφερειακή δύναμη είναι υποχρεωμένη να αυξήσει την επιρροή της στις θαλάσσιες αρτηρίες που εκτείνονται από το Αιγαίο ως την Αδριατική και από το Σουέζ ως την Ερυθρά Θάλασσα.

4. Μια χώρα που παραμελεί την Κύπρο δεν είναι δυνατό να έχει αποφασιστικό λόγο στις παγκόσμιες και περιφερειακές πολιτικές. Η δυτική άκρη της Κύπρου συγκροτεί το θεμέλιο λίθο των στρατηγικών ισορροπιών της Ανατολικής Μεσογείου, των Βαλκανίων, της Βόρειας Αφρικής. Η Γερμανία επέδειξε προθυμία στην ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ για να αποκτήσει στρατηγικό προβάδισμα στο νότιο άξονα, όπου μειονεκτεί έναντι των ΗΠΑ. Μέσω της Κύπρου η ΕΕ μετέχει πλέον άμεσα στα θέματα της Μέσης Ανατολής.

5. Ακόμα και αν δεν υπήρχε ούτε ένας μουσουλμάνος Τούρκος στην Κύπρο, η Τουρκία οφείλει να διατηρεί το Κυπριακό ζήτημα. Η Κύπρος βρίσκεται απέναντι από τον κόλπο της Αλεξανδρέτας που αποτελεί τη βασική έξοδο για τη θαλάσσια μεταφορά πετρελαίου απ' τον αγωγό Μπακού - Τσεϊχάν . Η Τουρκία πρέπει να βλέπει το «στρατηγικό πλεονέκτημα» που απέκτησε το 1974 (εισβολή - κατοχή), ως βασικό στήριγμα μιας επιθετικής στρατηγικής στον Άξονα Κασπία - Στενά - Αιγαίο - Ανατολική Μεσόγειος - Σουέζ.

Οι παραπάνω θέσεις έχουν ως σκοπό να εδραιώσουν και να επεκτείνουν την δράση του τουρκικού κεφαλαίου στην περιοχή και να αναβαθμίσουν το ρόλο της Τουρκίας παρέχοντας της τον απαραίτητο ζωτικό χώρο να αναπτυχθεί και να επεκταθεί και αποτελούν μόνιμο προπαγανδιστικό περιεχόμενο στις ομιλίες του Τούρκου Προέδρου και των υψηλόβαθμων αξιωματούχων γενικότερα.

Η Τουρκία αποπειράται μια σύνθετου τύπου διαπραγμάτευση η οποία παρόλα τα ζητήματα που έχουν ενσκήψει το τελευταίο διάστημα στοχεύει στην κατοχύρωση των ως ανω αναφερομένων θέσεων της τόσο στο Βόρειο Ιράκ και το Κουρδικό όσο και το δίπολο Κύπρου-ΑΟΖ. Η «κρυφή» ατζέντα που μόνο με έμμεσο τρόπο φαίνεται να αποκαλύπτεται στους παρατηρητές των διεθνών σχέσεων της περιοχής δεικνύει μια ανεκτικότητα στο θέμα της εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων από ΗΠΑ και Ισραήλ στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο με αντίβαρο την ανοχή και, γιατί όχι, τη στήριξη των βλέψεων και επιδιώξεων της στους στόχους που περιγράφονται στην «νταβουτογλιανή» θεώρηση. Επομένως στη βάση της υλοποίησης αυτής της στρατηγικής οι τουρκικοί στόχοι μεταφράζονται στα παρακάτω:

A) Εκμετάλλευση της οικονομικής άνθησης της προηγούμενης δεκαπενταετίας με χαρακτηριστική τη μεγάλη μείωση του εμπορικού της ελλείμματος γεγονός που της επέτρεψε την είσοδο στην ελίτ G20.

Β) Την επιδίωξη και με βάση την παραπάνω οικονομική ακμή ανοικοδόμησης σχέσεων με το σύνολο του Αραβικού κόσμου και ιδίως με την Αίγυπτο-Τυνησία, καθώς η Τουρκία φαίνεται να εκμεταλλεύεται πολιτικά την έκβαση της Αραβικής Άνοιξης για να αυτοπροσδιοριστεί ως μια «σταθερά» ένα «σημείο αναφοράς» του Μουσουλμανικού κόσμου στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου.

Γ) Την εξασφάλιση της Βρετανικής υποστήριξης γεγονός που αποδεικνύεται από τις συνεχείς επισκέψεις των ηγετών των δύο χωρών τα τελευταία χρόνια αλλά και τις πρωτοκλασάτες αμυντικές συμφωνίες υψηλού κόστους που έχουν υπογράψει πρόσφατα οι δύο χώρες. Η αλληλοστήριξη όπως προαναφέραμε απορρέει από τα κοινά αμυντικά συμφέροντα όπως, η συμμετοχή της BP στον αγωγό Μπακού – Τσειχάν, τη συμφωνία με τη βρετανοολλανδική Shell για διεξαγωγή ερευνών στα κοιτάσματα της νοτιοανατολικής Μεσογείου, τη μεταφορά του φυσικού αερίου στην ΕΕ, την εξασφάλιση των Βρετανικών βάσεων στην Κύπρο κλπ.

Δ) Τη συνεχή αξιοποίησης της γεωπολιτικής θέσης της και της στρατιωτικής της δύναμης μέσω μιας εν γένει επιθετικής στρατιωτικής στρατηγικής στην περιοχή. Η ισχύς της Τουρκίας χρησιμοποιείται με τέτοιο τρόπο ώστε να αξιοποιεί με ευκαιριακό μεν αλλά σταθερά προσανατολισμένο σε αυτή την πρακτική οπορτουισμό τη δημιουργία «τετελεσμένων» με στόχο την πρόσκτηση διαπραγματευτικών πλεονεκτημάτων που να υλοποιούν στην πράξη την αναθεωρητική ρητορική που διαπνέει την πάγια εξωτερική της πολιτική.

Κεφάλαιο 3. Θεωρητικό υπόβαθρο: Συμμαχίες και Δίκτυα

Συμμαχία: Κυριαρχία ή Εξάρτηση; Οι Δύο Όψεις του Νομίσματος

Η απουσία μίας υπέρτατης αρχής που να ρυθμίζει ηθικοκανονιστικά το βαθμό εξάρτησης ή ανεξαρτησίας μεταξύ των κύριων δρώντων στο διεθνές σύστημα, σημαίνει ότι τα κράτη-έθνη απολαμβάνουν την κυριαρχία τους ως οντότητες πολιτικές αλλά σε καμία περίπτωση δεν είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους. Δε δύνανται να δρουν αυτόνομα και αγνοώντας τα ενδιαφέροντα, τους σκοπούς τη διάταξη των στόχων των υπολοίπων οντοτήτων μέσα σε αυτό, λόγω φυσικά των συνθηκών που επικρατούν σε ένα άναρχο, ανταγωνιστικό και κατακερματισμένο πολιτειακά περιβάλλον⁷. Η δομή του επιβάλλει σε ένα κυρίαρχο κράτος να εξετάζει λεπτομερώς τις κινήσεις του πριν την χάραξη της στρατηγικής του και να υπολογίζει τις κινήσεις και των αλληλεπιδρώντων δυνάμεων μέσα στο σύστημα, υποχωρώντας και παραχωρώντας έτσι επιλογές και δυνατότητες με γνώμονα όχι πάντα τη «μεγιστοποίηση του οφέλους» αλλά κάποιες φορές του «μικρότερου κακού» είτε και της «βέλτιστης λύσης». Η εκχώρηση αυτή φυσικά γίνεται στο βωμό διατήρησης της κυριαρχίας του και παράγει ένα βαθμό εξάρτησης που κάθε άλλο παρά αντιφατικός³⁸⁴ στην κυριαρχία αυτή είναι.

Η διαλεκτικότητα και η επιδραστικότητα της σχέσης αυτής αποτελεί και τη βάση σχεδιασμού του κορμού της στρατηγικής των ενεργών δρώντων του Διεθνούς Συστήματος⁸, καθώς οι εθνοκρατικοί παράγοντες στην προσπάθεια ενίσχυσης των πυλώνων ισχύος τους αλλά και της εθνικής τους ασφάλειας που συνεπάγεται την εξασφάλιση της επιβίωσης τους, δεσμεύονται παραχωρώντας έμμεσα και χάριν των παραπάνω ανταλλαγμάτων τμήμα της ελευθερίας και της δικαιοδοσίας τους.

⁷ Για τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος, βλ, Ηφαιστος, *Ο Πόλεμος Και Τα Αίτιά Του. Τα Πολλά Πρόσωπα Του Ηγεμονισμού Και Της Τρομοκρατίας*.σσ. 250-255.

⁸ Waltz, K., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. σσ.211, 212.

Οι συμμαχίες και τα δίκτυα ως στρατηγικές αντιστάθμισης

Αντιστάθμιση στην Ισχύ ή στην Απειλή

Η ανισομερής κατανομή της ισχύος στο Διεθνές Σύστημα κυοφορεί την ανάγκη αντιστάθμισής της είτε μέσα από απευθείας συμμαχίες είτε μέσα από 'χαλαρότερες' μορφές όπως είναι τα Δίκτυα Συμμαχιών (Networks). Το διεθνές σύστημα σύμφωνα με τον Waltz⁹ έχει ως υπέρτατο σκοπό την ασφάλεια και ο φόβος¹⁰ είναι οδηγός των επιλογών των εθνοκρατικών παραγόντων που μετέρχονται της συμμαχίας αυτής. Σύμφωνα με τον Waltz: «Οι συμμαχίες δημιουργούνται από κράτη των οποίων ορισμένα συμφέροντα είναι κοινά. Το κοινό συμφέρον είναι συνήθως αρνητικό: ο φόβος κάποιων άλλων κρατών».¹¹ Το αντιστάθμισμα στην ισχύ του κοινού αντιπάλου είναι είτε η εξισορρόπηση του (balancing) είτε η σύμπλευση με αυτόν (bandwagoning) στρατηγικές που αμφότερες οδηγούν σε σύναψη συμμαχίας. Η επιλογή της ορθότερης από ένα κράτος αφορά τη δομή του συστήματος που ανήκει. Ο Waltz υποστηρίζει ότι το σύστημα ενθαρρύνει τη στρατηγική της εξισορρόπησης της ισχύος και όχι αυτή της σύμπλευσης (bandwagoning)¹². τα κράτη με τις συγκριτικά μικρότερες δυνατότητες αντιλαμβάνονται τα ισχυρά ως απειλή και, εφόσον τους παρέχεται η δυνατότητα επιλογής, κλίνουν προς την ασθενέστερη πλευρά.¹³

Πλείστες φορές ωστόσο δεν αποτελεί για τα κράτη προτεραιότητα η αντιστάθμιση της ισχύος, παρότι η ισχύς είναι αυτή της οποίας η μεταβολή στο δυναμικό του αντιπάλου ανυψώνει ή ταπεινώνει αντίστοιχα τη «στάθμη» του φόβου στους ανταγωνιστές του.

⁹ Κατά τη θεωρία της ισορροπίας της ισχύος, το διεθνές σύστημα έχει έντονη τάση προς ισορροπία. Υποστηρίζεται ότι, εφόσον μια ισορροπία δυνάμεων επιτευχθεί θα διατηρηθεί ενώ, αν μια ισορροπία διαταραχθεί, εν τέλει, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο θα αποκατασταθεί. Τα κράτη, είτε το επιθυμούν είτε όχι, θα δημιουργήσουν ισορροπίες ισχύος προβαίνοντας σε εξισορροπητικές συμπεριφορές, βλ., Ibid. σ.266-267, 272-273.

¹⁰ Στο ίδιο, σσ. 253, 269

¹¹ Στο ίδιο, σ.347.

¹² Η στρατηγική της σύμπλευσης εμφανίζεται με δύο συναφείς μορφές ή συμπεριφορές, είτε με τη μορφή της πρόσδεσης στο άρμα του ισχυρότερου για αποκομιδή κερδών (bandwagoning for profit) είτε με τη μορφή του κατευνασμού (appeasement), Βλ. παρακάτω.

¹³ Στο ίδιο, σσ.269-270

Αντίθετα παράμετροι όπως η εγγύτητα, η επιθετική δεινότητα, η διάθεση με την οποία ένα κράτος υπαγορεύει την στάση του σε ένα άλλο, καθιστά ως κριτήριο άμεσης αντιστάθμισης την απειλή και όχι την ισχύ, καθώς η δεύτερη ανεξάρτητα του μεγέθους της όταν δύναται να χρησιμοποιηθεί με μέσα και τρόπο ώστε να έχει δριμύτατες επιπτώσεις σε αυτόν που απευθύνεται συνιστά απόλυτη προτεραιότητα αναχαίτισης και άρα αντιστάθμισης.

Ο Stephen Walt αντιπροτείνοντας τη θεωρία της απειλής σε αυτή της ισχύος τονίζει πως η συμμαχία θεωρείται «...αντίδραση στην απειλή».¹⁴ Σύμφωνα με αυτόν, τα κράτη δεν συνάπτουν με (bandwagoning) ή συνασπίζονται κατά (balancing) του ισχυρότερου, αλλά της δύναμης εκείνης που συνιστά την μεγαλύτερη απειλή¹⁵. Κατ'αντιστοιχία παράγοντες όπως η επιθετική δεινότητα ή οι διαθέσεις και οι προθέσεις ενός αναθεωρητικού κράτους, κλιμακώνει το φόβο και τη συσπείρωση των υπολοίπων οδηγώντας τα σε balancing ή bandwagoning. Όταν μάλιστα αυτοί οι δύο παράγοντες συνδυαστούν στην επιθετική στρατηγική ενός κράτους τότε η εξισορρόπηση και μάλιστα με ευδιάκριτη αμυντικογενή σύνθεση (στρατιωτική συνεργασία) αποτελεί μονόδρομο στις επιλογές αντιστάθμισης της απειλής που εκπέμπει αυτό στο περιβάλλον του. Για παράδειγμα η αμεσότητα με την οποία ένα κράτος μπορεί να επιβάλλει τη θέληση του σε ένα άλλο σχετίζεται στενά με την γεωγραφική εγγύτητα. Η απόσταση αμβλύνει ή οξύνει τη δυν ατότητα άσκησης ισχύος με δραματικό τρόπο, γι αυτό και η εγγύτητα παίζει καθοριστικό ρόλο ως προς το σχηματισμό συμμαχικών δικτύων (networks)¹⁶ στην ευρύτερη περιοχή αντιπαρατιθέμενων συμφερόντων. Οι μηχανισμοί εξισορρόπησης ή σύμπλευσης που ενεργοποιούνται τότε, αποσκοπούν είτε στην γεωστρατηγική περικύκλωση της αντίπαλα κείμενης κεντρικής δύναμης¹⁷ μέσω εξισορροπητικού δικτύου της απειλής (balancing case), είτε στην προσχώρηση στη σφαίρα επιρροής της δύναμης αυτής οδηγώντας σε σχηματισμό ηγεμονικής συμμαχίας¹⁸ (bandwagoning case).

¹⁴ Walt, "Alliance Formation and the Balance of World Power." σ.4

¹⁵ Stephen M. Walt, *The Origins of Alliance* (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1987)., σσ. 21-22

¹⁶ Βλ., στο ίδιο, σ. 10. Επίσης, Για το ρόλο της *γεινίασης* ως θετικό ή αρνητικό υλικό συντελεστή ισχύος των κρατών, βλ., Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*. σσ. 155-158.

¹⁷ Για ιστορικά παραδείγματα ανάπτυξης εξισορροπητικών συμμαχικών δικτύων στη περιφέρεια κεντρικών δυνάμεων, βλ., Walt, "Alliance Formation and the Balance of World Power." σσ. 9-10.

¹⁸ Η περίπτωση της σύμπλευσης στο άρμα μια μεγάλης δύναμης αποτυπώνεται με τον καλύτερο τρόπο από την κατάληξη των σχέσεων Φιλανδίας και Σοβιετικής Ένωσης μετά την Συνθήκη των Παρισίων(1947). Η κατευναστική συμπεριφορά της Φιλανδίας, αποδίδεται με τον όρο «Φιλανδοποίηση». βλ., Ibid. Για την δημιουργία ηγεμονικών συμμαχιών, βλ., Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*.σσ.192-198.

Θεωρίες σύμπλευσης (*bandwagoning*) και εξισορρόπησης (*balancing*)

Σύμφωνα με τον Ηλία Κουσκουβέλη η εξωτερική εξισορρόπηση (*balancing*) ορίζεται ως «...απορρέουσα από την ισορροπία της ισχύος προσπάθεια συνεργασίας των κρατών, να συνασπίζονται δηλαδή απέναντι στην απειλή που προβάλλει ένα άλλο ισχυρότερο ή και ηγεμονικό κράτος».¹⁹ Αποτελεί καθαρά αμυντικογενή στρατηγική και υποτάσσεται στη λογική του «εν τη ενώσει η ισχύς».η απειλή δηλαδή που αισθάνεται ένα κράτος από έναν αντίπαλο το οδηγεί στη συναψη συμμαχίας με άλλο(-α) και τον εξισορροπεί. Σύμφωνα με την αρχή του πολυπολικού συστήματος το κοινό συμφέρον (η από κοινού αντιμετώπιση της απειλής) και η ελαστικότητα που χαρακτηρίζει τη δυνατότητα σύναψης συμμαχιών μεταξύ των κρατών αποτελούν τις προϋποθέσεις για την ευόδωση των εξισορροπητικών²⁰ στρατηγικών τους. Στην ίδια γραμμή και ο Stephen Walt επισημαίνει ότι τα κράτη αν έχουν την επιλογή, επιλέγουν να σχηματίσουν συμμαχίες με την ασθενέστερη πλευρά, καθόσον αυτή αποτελεί και την ασφαλέστερη στρατηγική διότι εκτός συνασπισμού τίθεται εν αμφιβόλω και κινδυνεύει η ίδια η ύπαρξή τους εάν δεν καμφθεί έγκαιρα και αποτελεσματικά η ισχύ των αντιπάλων και αφετέρου, με τη δημιουργία συμμαχικών δικτύων σε μια σχεδόν ισοδύναμη διανομή ισχύος εντός αυτών οι σχέσεις εξάρτησης είναι κατά πολύ ασθενέστερες από αυτές εντός των ηγεμονικών συμμαχιών.

Η σύμπλευση (*bandwagoning*) από την άλλη έχει διαφορετικό ψυχοκοινωνικό υπόβαθρο και προκύπτει ως προϊόν πειθαναγκασμού. Αποτελεί εννοιολογικά εσωτερικό συμβιβασμό και αποδοχή ως θεσφάτου του «ο αντίπαλος έχει την υπεροχή» και αντιτίθεται στη λογική της εξισορρόπησης. Υπολείπεται του μαχητικού στοιχείου της ενεργητικής αντίδρασης και μεταλλάσσεται σε παθητική προσχώρηση στην ισχυρότερη πλευρά. Προσλαμβάνει δε δύο πιθανές μορφές: Αυτή της στρατηγικής εξασφάλισης κερδών (*bandwagoning for profit*) ή αυτήν του κατευνασμού (*appeasement*). Όπως πολύ εύστοχα σημειώνει και ο Stephen Walt η εξισορρόπηση είναι η συμμαχία με την ασθενέστερη πλευρά, ενώ η σύμπλευση είναι η συμμαχία με την ισχυρότερη.²¹

¹⁹ Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*.σσ. 214-216.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Walt, *The Origins of Alliance*. σ.21

Η δορυφοροποίηση του απειλούμενου κράτους στην περίπτωση του bandwagoning for profit αποβλέπει στην ανοχή του ισχυρού του αντιπάλου, στην εκδήλωση της επιθετικής του διάστασης σε άλλα κράτη και την εκτροπή της από αυτό, στην εξασφάλιση αναγκαίου χρόνου (κυρίως σε περιόδους πολέμου) και την συμμετοχή του σε ασύμμετρα κέρδη.²² Στην περίπτωση του Κατευνασμού (appeasement), το αδύναμο κράτος υποχωρεί στις όποιες απαιτήσεις του ισχυρού (οικονομικές, πολιτικές ακόμη και εδαφικές) στοχεύοντας στη μείωση της ανασφάλειας του αντιπάλου και τον εξευμενισμό του, αναστέλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο ή/και αποτρέποντας την επιθετική του διάθεση. Η ειδοποιός διαφορά μεταξύ των δύο τύπων σύμπλευσης είναι ότι η δεύτερη έχει πιο δύσκολο ρόλο, αυτόν της μεταστροφής των προθέσεων του αντιπάλου έργο ιδιαίτερα δύσκολο και επικίνδυνο όταν αυτός συγκεντρώνει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που τον καθιστούν απειλή για τον πρώτο καθώς ο δεύτερος υπολείπεται κινήτρου και άρα χρείας για μια τέτοια μεταστροφή. Στη δεύτερη μορφή το αποτέλεσμα μπορεί και να είναι αντίθετο των αναμενομένων αφού η επιθετικότητα του αντιπάλου μπορεί να αυξηθεί από την υποχωρητική στάση του απειλούμενου.

Κοινωνιολογικό φαινόμενο του Διεθνούς Συστήματος η Φυσική Επιλογή;

Κατά τον George Liska, «...είναι αδύνατο να μιλάμε για διεθνείς σχέσεις χωρίς να αναφερόμαστε σε συμμαχίες...»²³ ωστόσο δεν έχει συμφωνηθεί μεταξύ των μελετητών των Διεθνών Σχέσεων ένας κοινά αποδεκτός ορισμός που να περιγράφει ως φαινόμενο τη συμμαχία. Σε κάθε περίπτωση όπως προαναφέραμε, η κάθε μορφής πολιτικοστρατιωτική συνεργασία, που αναπτύσσεται στις παρυφές ενός συμμαχικού δικτύου (network) και η οποία είτε ανοιχτά προσκαλεί είτε συγκεκριμένα υποκρύπτει την οργάνωση και τη συνεργασία σε ζητήματα ασφαλείας, αποτελεί ένα μονιμοποιημένο κεντρικό φαινόμενο της διεθνούς πολιτικής που θα μπορούσε να θεωρηθεί διαχρονικό.

²² Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*.σ.205

²³ George Liska, *Nations in Alliance: The Limits of Interdependence* (Baltimore: The John Hopkins Press, 1963). σ.3

Η ομαδοποίηση των συμμαχιών των εθνοκρατικών παραγόντων ποικίλλει με τον διακρατικό χαρακτήρα των σχέσεων που συνάπτουν (επίσημο-ανεπίσημο), το είδος και το βάθος της δέσμευσης στην οποία υπεισέρχονται, την ένταση, την έκταση και το επίπεδο των συναλλαγών που διατηρούν, ώστε να προκύπτει μια κατηγοριοποίηση, μια τυπολογία συμμαχιών βάσει της οποίας κατατάσσονται τα διαφορετικά είδη [χαλαρές συμμαχίες (networks), αμιγώς αμυντικές συμμαχίες, «κρυφές» ή μη θεσμοθετημένες συμμαχίες κ.ο.κ] οι διαχωριστικές γραμμές των οποίων είναι κάποιες φορές ασαφείς ή δυσδιάκριτες λόγω των διαφορετικών τύπων αλληλεπίδρασης και συνέργειας μεταξύ τους, που αποδίδεται ακριβώς στην πολυσύνθετη φύση τους.

Θα μπορούσαμε να ορίσουμε την συμμαχία στα πλαίσια της παρούσας εργασίας ως την κοινή στάση και συναντίληψη σε θέματα αμυντικής συνεργασίας και ασφαλείας από την οποία παράγεται συνέργεια μέσω θεσμοθετημένων (επίσημων) και μη (ανεπίσημων) συμφωνιών.

Δανειζόμενοι τον εύστοχο ορισμό του Σπ. Λίτσα για τη συμμαχία ως «...*αναγκαία συνθήκη κοινωνικοποίησης των κρατών και μια χρήσιμη μέθοδο άθροισης της ισχύος...*»,²⁴ κάθε κράτος που συνάπτει συμμαχία στοχεύει στην εξασφάλιση της επιβίωσης του μέσω της συνδυαστικής απόδοσης των χαρακτηριστικών ισχύος του με εκείνα του συμμάχου. Φυσικά, εκφεύγοντας από τη στενή έννοια της συμμαχίας και μεταφράζοντας την προσβλέπουσα εξασφάλιση των μελών του «δικτύου» ή της συμμαχίας σε μονάδες ισχύος, θα λέγαμε ότι ο συνδυασμός και η επαύξηση των δυνατοτήτων στις οποίες υπολογίζουν οι μετέχοντες σε μια συμμαχία (δίκτυο) δύναται να αφορά ένα μεγάλο και ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων²⁵ και πολιτικών, οι οποίες αθροιστικά να αφορούν στη μεγιστοποίηση εκείνων των παραμέτρων που συνθέτουν την ισχύ μιας εθνοκρατικής οντότητας, όπως εμπόριο, οικονομία, τεχνολογία, ενέργεια, πολιτισμός, διπλωματία κλπ. Ωστόσο αυτές οι παράμετροι ουσιαστικά αποτελούν το περίβλημα της συμμαχίας ή του δικτύου στον πυρήνα των οποίων βρίσκεται πάντα η συνεργασία στον στρατιωτικό τομέα της «σκληρής» δηλαδή ισχύος²⁶ (hard power).

²⁴ Λίτσα, *Πόλεμος Και Ορθολογισμός. Θεωρητικές Προεκτάσεις Και Στρατηγικές Εφαρμογές*. σ.105.

²⁵ Βλ., Waltz, K., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*.σσ. 278-279.

²⁶ Walt, "Why Alliances Endure or Collapse."

Η ψυχολογική διάσταση και ο βαθμός εξάρτησης ως κριτήριο ανθεκτικότητας της συμμαχίας

Ο Arnold Wolfers στο έργο του «Alliances» προβάλλει το ψυχολογικό πρίσμα της συμμαχίας αποδίδοντάς την εννοιολογικά ως «υπόσχεση»²⁷. Πράγματι τόσο οι αμιγείς συμμαχίες, όσο και τα συμμαχικά δίκτυα περισσοτέρων των δύο παραγόντων σχεδιάζουν, συντηρούν και μεταχειρίζονται την έννοια της συμμαχίας ως μια δυνητική κατάσταση αφήνοντας ανερμήνευτες πολλές πτυχές που εκ των πραγμάτων δε μπορούν να καθοριστούν εάν δε συγκεκριμενοποιηθεί πλήρως η απειλή. Ωστόσο αυτή η ψυχολογική διάσταση μιας συγκεκριμένης επιθυμητής συμπεριφοράς, έναντι πιθανών προϋποθέσεων που θα ενεργοποιούν την εκπλήρωση των όρων της συμμαχίας ακόμα και αν περιλαμβάνει κοινή προπαρασκευή και ουσιαστική συνεργασία σε περιόδους που δεν πληρούν τα κριτήρια της συμμαχικής εμπλοκής, μεταξύ των μελών του δικτύου δεν παύει να επενεργεί ψυχολογικά με ένα υποσχητικό τρόπο στην αναμενόμενη από κάθε πλευρά αντίδραση. Το χάσμα αυτό που δημιουργείται ανάμεσα στην θεώρηση κάθε πλευράς της συμμαχίας μεταξύ του επιθυμητού και του αναμενόμενου, γεννά την αβεβαιότητα που απότοκό της είναι η ανασφάλεια εξίσου εγγενές χαρακτηριστικό των συμμαχιών. Για να εξισορροπηθεί αυτή η «υπόσχεση» για στήριξη, προστίθεται ως συστατικό αλλό ε'να θεωρητικό και αμιγώς ψυχολογικού τύπου κριτήριο, η αμοιβαιότητα. Είναι γεγονός ότι με τον όρο αμοιβαίο συμφέρον εξοβελίζεται η έννοια του κοινού συμφέροντος που σε κάποιες περιπτώσεις κάθε άλλο παρά κοινό είναι. Ωστόσο το κοινό σημείο που βρίσκεται στο σημείο πρόσπτωσης όλων εκείνων των συμφερόντων, κοινών και μη, είναι η αναχαίτιση της απειλής.²⁸ Και αυτή αδήριτη ανάγκη ικανοποιείται με την εισαγωγή του όρου «αμοιβαίο» συμφέρον, εκατέρωθεν δηλαδή συμβολή των μελών για την εξασφάλιση των συμφερόντων των συμμάχων τους στο βαθμό που τηρείται η αμοιβαιότητα. Και εδώ

²⁷ Arnold Wolfers, "Alliances," in *International Encyclopedia of the Social Sciences*, ed. David L Sills, 1968, 268–271. σ. 268.

²⁸ Βλ., Waltz, K., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, σ.347. Επίσης, Βλ., Hans J Morgenthau, *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, Knopf., 7 th (New York, 1948)., στο κεφάλαιο σχετικά με τη φύση των συμμαχιών (General Nature of Alliances) και Mearsheimer, *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*. σσ.122-125.

βρίσκεται η απάντηση στην «αναμενόμενη» αντίδραση του κάθε μέλους, μιας και πάντοτε ενέχεται ο κίνδυνος ένα ή και περισσότερα μέλη να εμπλακούν στη διαπάλη συμφερόντων του συμμάχου με την απειλή και το τελικό όφελος να είναι ασύμμετρα επιβαρυντικό σε σχέση με το κόστος εκπλήρωσης των όρων της συμμαχίας. Και εδώ είναι που υπεισέρχεται η διστακτικότητα ως ένα ακόμη χαρακτηριστικό της ετερότητας των συμφερόντων και του κόστους που καλείται να πληρώσει ο κάθε σύμμαχος, παράμετροι που συνιστούν ένα πολύπλευρο και διαιδαλώδες πλέγμα ορθολογικών και μη αποφάσεων αντιθέτων μεταξύ τους με την συμμαχία να εντοπίζεται στο επίκεντρο όλων. Μελλοντική υπόσχεση που παράγει ανασφάλεια και διστακτικότητα ως προς την εκπλήρωση αλλά και την καρποφορία της, η συμμαχία κινείται για ένα κράτος μεταξύ δύο ακραίων θέσεων. Με την πιθανότητα από τη μία να δώσει μόνο του τον πόλεμό του ή από την άλλη να εμπλακεί σε έναν άλλο «ξένο» πόλεμο που δεν το αφορά και μόνο τίμημα θα του κοστίσει, ένα κράτος αναγκάζεται στους υπολογισμούς του να συμπεριλάβει πλήθος σεναρίων εξέλιξης της συμμαχίας, που κάποιες φορές κάθε άλλο παρά επιθυμητά είναι. Η εικόνα αυτή είναι και η επικρατούσα και αντιπροσωπευτική της δυναμικής και της ρευστότητας των σχέσεων στο εσωτερικό ενός συμμαχικού δικτύου.

Μια πολύ σημαντική παράμετρος που καθορίζει την παραπάνω συμπεριφορά και περιορίζει τις δύο αυτές πιθανές ακραίες θέσεις που δυνητικά μπορεί να λάβει μια συμμαχία είναι η με κριτήριο την ισχύ μεταξύ τους ανισοτική σχέση ή αλλιώς ο βαθμός εξάρτησης ενός εθνοκρατικού παράγοντα από τους υπόλοιπους εντός ενός συμμαχικού δικτύου. Ως γνήσιο υποσύνολο του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος το πεδίο των συμμαχικών δικτύων διαπνέεται από το ανάλογο σύστημα αρχών το οποίο με γνώμονα την κατανομή της ισχύος στους δρώντες, συντίθεται από σχέσεις ετεροβαρείς και άνισες.

Ως αλληλεξάρτηση ορίζεται η αμοιβαία εξάρτηση μεταξύ κρατών ή παραγόντων με χαρακτηριστικό τις αμοιβαίες συνέπειες, όχι κατ' ανάγκη συμμετρικές,²⁹ ορισμός που παραπέμπει ευθέως στο συμπέρασμα ότι κόστος και αλληλεξάρτηση είναι έννοιες

αλληλένδετες.³⁰

²⁹ Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*.σ.449.

³⁰ Όπως σημειώνει ο Ηλίας Κουσκουβέλης, «...οι σχέσεις αλληλεξάρτησης επιβάλλουν πάντα κάποιο κόστος, αφού εξ ορισμού η αλληλεξάρτηση περιορίζει την αυτονομία», βλ., στο ίδιο, σ.450.

Θεωρητικά, η σχέσεις αλληλεξάρτησης κυμαίνονται μεταξύ δύο άκρων: στο ένα άκρο εντοπίζεται η *πλήρως εξισορροπημένη αμοιβαία εξάρτηση* μεταξύ δύο παραγόντων και στο άλλο η *πλήρης εξάρτηση* ενός από τον άλλον. Σε μια κατάσταση *μη συμμετρικής αλληλεξάρτησης* οι λιγότερο εξαρτημένοι παράγοντες εκμεταλλεύονται την σχέση αλληλεξάρτησης, καθώς οποιαδήποτε αλλοίωση της σχέσης θα έχει για αυτούς μικρότερο κόστος. Στη προκειμένη περίπτωση, «*οι σχέσεις αλληλεξάρτησης προσφέρονται ως / ή προσφέρουν πηγές ισχύος*».³¹

Στην περίπτωση της πλήρους εξισορροπημένης εξάρτησης που αποτελεί και ένα καθαρά θεωρητικό μοντέλο, όλα τα κράτη έχουν την ίδια σχέση κόστους-οφέλους, ωστόσο επειδή αυτή η θεωρητική ισορροπημένη κατάσταση δεν υφίσταται στα πραγματικό πεδίο των συμμαχικών δικτύων, ένα πεδίο εγγενών ανισοτήτων, στην περίπτωση των πιο αδύναμων οι σχέσεις αυτές μεταφράζονται ως σχέσεις εξάρτησης. Η απόσταση μεταξύ ισχυρού και αδυνάτου στα είδη των ετεροβαρών αυτών σχέσεων, μερίμνει του ισχυρού, αν δεν διευρυνθούν επωφελεία του, τότε αναμφίβολα παγιώνονται και διατηρούνται μέσω της διαφοράς δυναμικού σε ισχύ που έχουν οι ισχυρότεροι σε σχέση με τους ασθενέστερους. Η παγίωση αυτής της διαφοράς προστατεύει και διατηρεί σταθερή την απόσταση μεταξύ τους εντός του δικτύου. Η διασύνδεση αυτού του τύπου περιγράφεται ως «*άμεση εξάρτηση*»³² και αποτελεί μια συνθήκη πολυπαραγοντική. Οι βασικότεροι παράγοντες που καθορίζουν το βαθμό στον οποίο εξαρτώνται τα πιο ανίσχυρα κράτη είναι οι εξής:

A) Η απαίτηση σε εξωτερική βοήθεια που χρήζει ένα κράτος για να ισχυροποιήσει τους πυλώνες ισχύος του.

B) Η δυνατότητα (το δυναμικό) που διαθέτει ο ισχυρός του συμμαχικού δικτύου να παρέχει την απαιτούμενη βοήθεια.

Γ) Η ένταση της αντιπαλότητας του λιγότερο ισχυρού με τον αντίπαλο του και

Δ) Η ύπαρξη εναλλακτικών επιλογών για τη σύναψη συμμαχίας με άλλους ισχυρούς παράγοντες.³³

³¹ Στο ίδιο, σ.451.

³² Glenn H Snyder, "The Security Dilemma in Alliance Politics," *World Politics, Cambridge University Press* 36, no. 4 (1984). σ. 472.

³³ Βλ., στο ίδιο, σσ.471-473.

Από την άλλη οι ισχυροί ενός δικτύου εξαρτώνται με τη σειρά τους από τους αδύναμους³⁴ καθώς οι δεύτεροι είναι χρήσιμοι για τη διεύρυνση καθαυτού του δικτύου³⁵ το οποίο λειτουργεί αναχωματικά για την σύνθεση και δημιουργία αντίπαλων δικτύων από τη μεριά των ανταγωνιστών. Στην ουσία είναι και σε αυτή την περίπτωση η ύπαρξη συμφέροντος που εξασφαλίζει την «ενεργητική επιβίωση» ωστόσο των ισχυρών μέσα από τη σύναψη συμμαχιών ή τη συγκρότηση δικτύων. Ειδάλλως με τα ορθολογικά κριτήρια του διεθνούς συστήματος οι δρώντες θα στερούνταν κινήτρου να συνασπιστούν σε συμμαχικά σχήματα και δίκτυα³⁶ με ασθενέστερους μόνο για ιδεολογικά ή άλλα αμφίβολης αξίας ευγενή κίνητρα. Σε αυτή την περίπτωση μιλάμε για μία μορφή «έμμεσης εξάρτησης». ³⁷ η οποία βέβαια έχει διαφορετικό διακύβευμα για κάθε πλευρά της συμμαχίας.³⁸

Βέβαια οι σχέσεις εξάρτησης μέσα σε ένα συμμαχικό δίκτυο δεν είναι αμφιμονοσήμαντες και έτσι παρατηρούμε ότι εντός του δικτύου να αναπτύσσονται και οι δύο μορφές εξάρτησης, τόσο η έμμεση όσο και η άμεση. Επιπλέον έμμεση εξάρτηση δεν παρατηρείται αποκλειστικά μεταξύ κρατών με διαφορετικό δυναμικό ισχύος. Στην περίπτωση παραγόντων με ίδια θέση δυναμικότητας στη στάθμη ισχύος η έμμεση εξάρτηση και πάλι αποκτά υπόσταση, καθώς η επιβίωση των συμμάχων συνιστά επιβίωση καθεαυτού του έθνους-κράτους εφόσον από την προστασία τους κρίνεται η επιβίωση του. Διακρίνουμε εν τέλει μια ασυμμετρία στη διασύνδεση³⁹ μεταξύ των εθνοκρατικών παραγόντων σε μία συμμαχία καθώς διαφέρει ο βαθμός εξάρτησης τους κατά άμεσο ή έμμεσο τρόπο.⁴⁰

³⁴Χαρακτηριστική είναι η σχέση μεταξύ ΗΠΑ και Ισραήλ, βλ., Walt, *The Origins of Alliance*.

σσ. 268-269.

³⁵ Για τις σχέσεις των ΗΠΑ με μικρότερες δυνάμεις και ορισμένους λόγους έμμεσης εξάρτησης των μεγάλων δυνάμεων από μικρότερες, βλ., Bar-Siman-Tov, "Alliance Strategy: U.S.- Small Allies Relationships." σσ. 202-209.

³⁶Βλ., Waltz, K., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*.σσ. 229-230

³⁷ Snyder, "The Security Dilemma in Alliance Politics."σ.473.

³⁸ Βλ., στο ίδιο, σσ. 303-307.

³⁹ Snyder, "The Security Dilemma in Alliance Politics."σ.472

⁴⁰ Η ασυμμετρία ως προς την ανάπτυξη των σχέσεων εξάρτησης μπορεί να οφείλεται στην ανισομερή κατανομή ισχύος. Στην συμμαχία μεταξύ Αυστρίας και Γερμανίας του 1879 από τη μια μεριά η λιγότερο ισχυρή Αυστρία είχε την ανάγκη της Γερμανίας λόγω του φόβου της Ρωσίας. Η συμμαχία αφορούσε την ίδια την επιβίωση της Αυστρίας. Σχέσεις άμεσης εξάρτησης. Από την άλλη, τα στρατηγικά συμφέροντα της Γερμανίας υπαγόρευαν την προστασία της Αυστρίας ώστε η τελευταία να μη απορροφηθεί από τη Ρωσία. Σχέσεις έμμεσης εξάρτησης, βλ.,Ibid.σ.473

Σύμφωνα με τον Παναγιώτη Κονδύλη , «...καμμιά προστασία και καμμιά συμμαχία δεν κατασφαλίζει τελειωτικά οποιόν βρίσκεται μαζί της σε σχέση μονομερούς εξάρτησης. Η αξία μιας συμμαχίας για μιαν ορισμένη πλευρά καθορίζεται από το ειδικό βάρος της πλευράς αυτής μέσα στο πλαίσιο της συμμαχίας. Ισχυροί σύμμαχοι είναι άχρηστοι σ' όποιον δεν διαθέτει ό ίδιος σεβαστό ειδικό βάρος, εφ' όσον ανάλογα με τούτο εδώ αυξομειώνεται το ενδιαφέρον των ισχυρών».⁴¹

Παγίδευση ή Εγκατάλειψη;

Οι εθνοκρατικοί παράγοντες ευρισκόμενοι σε ένα συμμαχικό δίκτυο, όπως αναφέραμε και παραπάνω είναι πολλές φορές έρμαιο των αλληλεπιδράσεων και των αλληπάλληλων μεταβολών στις ισορροπίες και τα αντιτιθέμενα και όχι πάντοτε αμοιβαία εξυπηρετούμενα συμφέροντα. Σε αυτό το δυναμικό πλέγμα, πέραν των βασικών παραγόντων διαμόρφωσης (υποχρεώσεις-αβεβαιότητα-αμοιβαιότητα-ανασφάλεια) στρατηγικής στη ζυγαριά κόστους-οφέλους οι τελικές στρατηγικές επιλογές αποτελούν την συνισταμένη και των επιδραστικών σχέσεων εξάρτησης που υφίστανται εντός του δικτύου ως αποτέλεσμα της εξισορρόπησης κόστους-οφέλους, μιας αέναης διαδικασίας που κάθε κράτος προσπαθεί μέσω των κινήσεων στη γεωπολιτική συμμαχική σκακιέρα να αποφύγει τις δυο προαναφερόμενες (πρωτίστως) ακραίες θέσεις: Εγκατάλειψη και Παγίδευση⁴² που είναι οι δύο πόλοι με την ίδια απόδοση της παραπάνω σχέσης που μεταφράζεται σε κατάσταση Μεγίστου - Κόστους Ελάχιστου Οφέλους. Λόγω ακριβώς της πολυπλοκότητας στις συμμαχικές σχέσεις προκύπτει το λεγόμενο «Συμμαχικό Δίλημμα Ασφαλείας»⁴³ του Glenn Snyder: Κάθε μέλος του συμμαχικού δικτύου διατρέχει ανά πάσα στιγμή δύο πιθανούς κινδύνους, είτε να το εγκαταλείψει ο σύμμαχος και να μείνει αβοήθητο στην υποστήριξη των εθνικών συμφερόντων του (κατάσταση εγκατάλειψης), είτε να παρασυρθεί και να εμπλακεί σε ένα πόλεμο που δεν αφορά ούτε απειλεί τα συμφέροντά του και να βρεθεί στον αγώνα προάσπισης των συμφερόντων του συμμάχου με διακύβευμα το δικό του συμφέρον, έναντι του όποιου οφέλους παρότι αρχικά δεν

⁴¹ Κονδύλης, *Πλανητική Πολιτική Μετά Τον Ψυχρό Πόλεμο*.σ.156.

⁴² Βλ., στο ίδιο, σσ.466-467

⁴³ Snyder, "The Security Dilemma in Alliance Politics.", σσ. 461-462.

απειλείτο. Ο βαθμός δέσμευσης του, η στάση του σε κάποια σημεία καμπής για τη συμμαχία, η εν γένει πολιτική που τηρεί απέναντι στη συμμαχία ένα κράτος είναι αυτά τα στοιχεία εκείνα που θα καθορίσουν το εάν και κατά πόσο ένα κράτος θα παραμείνει μακριά από αυτές τις δυο ακραίες και ανεπιθύμητες καταστάσεις. Υπερβολική ενίσχυση των συμμαχικών δεσμών από τη μια και αποστασιοποίηση και προστατευτισμός με απουσία από τις συμμαχικές δεσμεύσεις από την άλλη, μπορεί να επιφέρει την παγίδευση ή την εγκατάλειψη αντίστοιχα για ένα κράτος εντός του Συμμαχικού του Δικτύου. Η συμμετοχή σε έναν ξένο πόλεμο με βαριές απώλειες και η απώλεια στήριξης από τους συμμάχους ιδίως σε ζητήματα εθνικών συμφερόντων είναι οι όψεις του ίδιου νομίσματος⁴⁴ σε μία κακώς εννοούμενη και ασκούμενη στρατηγική από ένα κράτος μέσα σε μια συμμαχία.

Στο ανωτέρω λοιπόν συμμαχικό «δίλημμα» ο βαθμός εξάρτησης των μελών ενός συμμαχικού δικτύου παίζει τον καθοριστικό ρόλο στην επιλογή «τι πράττειν» μεταξύ παγίδευσης και εγκατάλειψης, περαιτέρω προσέγγισης ή λήψης απόστασης από τους συμμάχους. Όσο πιο ισχυρή σχέση εξάρτησης έχει ένας παράγοντας από έναν άλλο εντός του δικτύου, τόσο πιο πιθανός κρίνεται ο κίνδυνος της εγκατάλειψης σε σχέση με αυτόν της παγίδευσης.⁴⁵

Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να επισημάνουμε ότι η αλληλεπίδραση στα πλαίσια ενός συμμαχικού «διλήμματος ασφαλείας» ξεπερνά τα όρια της συμμαχίας και μπορεί να επεκταθεί με τη μορφή του «παιγνίου των αντιπάλων» πέραν αυτής, στις σχέσεις μεταξύ αντιπάλων. Αλληλεπίδραση συνεπώς συναντάμε και μεταξύ των αντιπάλων και των μελών της συμμαχίας. Κάθε σύμμαχος την ίδια στιγμή που αλληλεπιδρά στο συμμαχικό πλαίσιο συμμετέχει σε μία αντίστοιχα αμφίδρομη διαδικασία με τον αντίπαλό του. Σύμφωνα με τον Snyder, το «συμμαχικό παίγνιο» και το «παίγνιο των αντιπάλων», «...εξελισσονται ταυτόχρονα και συμπληρωματικά το ένα του άλλου κατά διαφόρους τρόπους».⁴⁶

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Βλ., στο ίδιο. σσ.472-473 και Waltz, K., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. σσ. 226-230

⁴⁶ Βλ., Snyder, "The Security Dilemma in Alliance Politics." σ.468.

Αυτό άμεσα συνεπάγεται ότι τα κράτη ανάλογα με την σχέση που συντηρούν έναντι των συμμάχων τους εντός του δικύου αυτή διαμορφώνει έμμεσα και τη σχέση τους με τους αντιπάλους εκτός αυτού. Εάν υποθετικά ένα κράτος ενισχύει τους δεσμούς του με ένα συμμαχικό κράτος στον τομέα της άμυνας, (εξωτερική ενδυνάμωση) αυτό θα έχει άμεσο αντίκτυπο στα αντανακλαστικά ασφαλείας του αντιπάλου κράτους το οποίο θα αυξήσει την δική του ανασφάλεια και θα προβεί με τη σειρά του δυνητικά σε ενίσχυση των παραγόντων ισχύος του και σε ένα ενδεχόμενο ανταγωνισμό ασφαλείας.⁴⁷

Κατ'αντιστοιχία η αλληλεπίδραση με έναν αντίπαλο πέραν των ορίων ενός συμμαχικού δικτύου, προδιαγράφει την συμπεριφορά και τις σχέσεις του κράτους εντός του δικτύου αυτού με τους συμμάχους⁴⁸ του.

Επομένως με την επίγνωση ότι σε ένα απόλυτα διαδραστικό και αλληλεπιδρόμενο περιβάλλον όπως αυτό του διεθνούς συστήματος κάθε εθνοκρατικός παράγοντας διαπράττοντας μια ενέργεια εντός ή εκτός ενός συμμαχικού δικτύου αυτή συνεπάγεται μεταβολές εκατέρωθεν του δικτύου αυτού, επηρεάζοντας τη διεπαφή με τους εχθρικά ή φιλικά κείμενους σε αυτόν δρώντες, τα κράτη επιζητούν τη βέλτιστη λύση στην εξίσωση των σχέσεων μεταξύ των συμμάχων και των ανταγωνιστών τους, με απώτερο στόχο τη διατήρηση τους εντός του πλέγματος χωρίς να εκτεθούν σε παγίδευση και ανάλωση των συντελεστών ισχύος τους ένεκα τρίτων, αλλά και αποφεύγοντας την εγκατάλειψη σε μονήρη κατάσταση που θα τους αφήσει ευάλωτους στις επιβουλές των ανταγωνιστών τους.

⁴⁷ Οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ της Γερμανίας της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας μετά την «Εγκάρδια Συνεννόηση» (8 Απρ. 1904) των δύο τελευταίων, συνιστούν χαρακτηριστικό παράδειγμα της εν λόγω περίπτωσης. Η Γερμανία είδε τη συμμαχία μεταξύ Γαλλίας και Μ. Βρετανίας ως απειλή και αντέδρασε προκαλώντας τη κρίση του Μαρόκου (1905) με στόχο τη διάλυσή της. Η Μ. Βρετανία, προτίμησε να υποστηρίξει την Γαλλία. (για την Μ. Βρετανία ο φόβος της εγκατάλειψης ήταν μεγαλύτερος του φόβου της παγίδευσης από την Γαλλία, τόσο λόγω των στρατηγικών βρετανικών συμφερόντων στην Ευρωπαϊκή ήπειρο όσο και λόγω του αγγλο – γερμανικού ναυτικού ανταγωνισμού). Η περαιτέρω ενίσχυση των αγγλογαλλικών συμμαχικών δεσμών – συμμαχικό παίγνιο – ενίσχυσε το δίλημμα ασφαλείας (κυρίως) μεταξύ Μ. Βρετανίας και Γερμανίας. Το παραγόμενο δίλημμα ασφαλείας συνεχίστηκε μέχρι και την έκρηξη του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. και βλ., Ibid..στο ίδιο. 469-470, 475-477.

⁴⁸ Βλ., Waltz, K., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. σσ.347,348 Η συμπεριφορά της Γαλλίας έναντι της Συμμάχου Μ Βρετανίας και της Γερμανίας της περιόδου 1905 – 1909 αποτελεί χαρακτηριστικό ιστορικό παράδειγμα. Η προσέγγιση της Γερμανίας από την Γαλλία που οδήγησε σε μεταξύ τους συμφωνία σχετικά με το Μαρόκο το 1909, αύξησε τους φόβους της Μ. Βρετανίας για πιθανή συμμαχία μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας, βλ., Snyder, “The Security Dilemma in Alliance Politics.” σσ.475-477.

Τα κράτη πάντα σκεπτόμενα ορθολογικά και με γνώμονα το εθνικό τους συμφέρον, αντιλαμβάνονται τα συμμαχικά διλήμματα ασφαλείας ως οδηγούς για την κατά κρίση και περίπτωση λήψη απόφασης στήριξης ενδυνάμωσης ή και ενίοτε διάλυσης ενός συμμαχικού δικτύου.

Λειτουργικές και Μη Χρήσιμες Συμμαχίες - Προβολή στη Δομή

Στο διεθνές σύστημα είναι σαφές ότι η διαμόρφωση και η διατήρηση ή μη των συμμαχικών δικτύων είναι απότοκη των περιορισμών που αυτό επιβάλλει. Ο διαρκής ανταγωνισμός και το άναρχο περιβάλλον οξύνει την ανασφάλεια, εντείνει τον ορθολογισμό στη λήψη αποφάσεων και ως εκ τούτου, όπως λέει και ο Waltz: «βρίσκουμε τα κράτη να δημιουργούν ισορροπίες της ισχύος είτε το επιθυμούν είτε όχι».⁴⁹ Ακολουθώντας τον ίδιο νοητικό άξονα μπορούμε να πούμε ότι οι πιέσεις που προκύπτουν από τη δομική διάρθρωση του διεθνούς συστήματος είναι αυτές που σε μεγάλο βαθμό καθορίζουν την διατήρηση ή τη διάλυση των συμμαχιών εντός αυτού.

Κατ'επέκταση σε ένα διπολικό σύστημα τα κράτη μονοδρομούνται προς τον ένα ή τον άλλο συνασπισμό με στόχο τη δημιουργία γιγαντιαίων ηγεμονικών συνασπισμών. Η επαγόμενη πόλωση σε όλα τα επίπεδα (αμυντικό, εμπορικό, κοινωνικό, πολιτισμικό), εξασθενεί τη δυναμική και το ενδεχόμενο σύναψης συμμαχιών μεταξύ των μικρότερων παικτών⁵⁰ και την άσκηση στρατηγικών εξωτερικής εξισορρόπησης⁵¹. Λόγω της αφαίρεσης της δυνατότητας από τα μικρά κράτη στην εφαρμογή μεμονωμένης στρατηγικής μοιραία εξασθενεί και η δυνατότητα αλλαγής των συνθέσεων και του προσανατολισμού των συμμαχικών δικτύων καθώς σε αυτά οι μικρές δυνάμεις λειτουργούν ως δορυφόροι των δύο πόλων. Όλη η ευελιξία στη χάραξη στρατηγικών παρέχεται στις δυνάμεις που

⁴⁹ Βλ., Waltz, K., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*.σ. 266.

⁵⁰ Ο Waltz δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη διάκριση μεταξύ συγκρότησης δύο συνασπισμών σε ένα πολυπολικό κόσμο και σε ένα κόσμο δύο πόλων, δύο μεγάλων δυνάμεων. Η βασική διαφορά έγκειται στη διαφορά ως προς το βαθμό αλληλεξάρτησης στους δύο κόσμους. Στο μεν διπολικό η αλληλεξάρτηση είναι χαμηλή σε δε διπολικό υψηλή. Στο δεύτερο οι μεγάλες δυνάμεις εξαρτώνται η μια από την άλλη για πολιτική και στρατιωτική υποστήριξη σε καιρό κρίσεων και πολέμου. βλ., Waltz, K., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*.σσ.352-355

⁵¹ Mearsheimer, *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*. σσ. 326-328.

βρίσκονται στους πόλους του διπολικού συστήματος⁵² και κατ'επέκταση το συμμαχικό δίλημμα να είναι και αυτό αμβλυμένο, καθώς η παγίδευση των μικρών δυνάμεων είναι αφενός δεδομένη με αυτές να περιορίζονται σε στρατηγικές ελάττωσης του βαθμού παγίδευσής⁵³ τους στο συμμαχικό δίκτυο, αφετέρου δε τα μεγάλα συμφέροντα της ηγεμονικής συμμαχίας να προσφέρουν πλήρη υποστήριξη στα δορυφορικά κράτη τα οποία να απομακρύνονται από τον κίνδυνο της εγκατάλειψης. Επιπλέον, οι ανταγωνισμοί μεταξύ των αντίπαλων ηγεμονικών σχηματισμών ελαττώνουν το δίλημμα συμβιβασμός ή αντιπαράθεση μεταξύ των μικρότερων δυνάμεων των σχηματισμών αυτών με τους αντίστοιχους του αντιπάλου δικτύου.⁵⁴ Ο βαθμός συσπείρωσης εντός του δικτύου από τη μια και τα στρατηγικά συμφέροντα που διακυβεύονται σε επίπεδο ηγεμονικό από την άλλη, παρέχουν ένα περιβάλλον ασφάλειας και ισορροπίας στηριζόμενο σε ένα γιγαντιαίο μεν δίλημμα ασφάλειας αλλά ωστόσο ελεγχόμενο και δύσκολο να ανατραπεί εις βάρος του ενός ή του άλλου πόλου.

Στην περίπτωση των πολυπολικών συστημάτων όπου επικρατεί διάχυση προνομίων και δικαιωμάτων εντός του δικτύου και ομαλότερη κατανομή της ισχύος, οι εθνοκρατικοί παράγοντες απολαμβάνουν αφενός μεν περισσότερους βαθμούς ελευθερίας στην επιλογή συμμάχων⁵⁵ και συμμαχιών, αφετέρου περιορισμένης ευελιξίας⁵⁶ σε επιλογές στρατηγικής καθώς η υποστήριξη και παρουσία των συμμάχων είναι πολύ πιο απαραίτητη για την επιβίωση των συμμάχων.

Ωστόσο σε συνάφεια με τα προαναφερθέντα ο βαθμός εξάρτησης σε ένα πολυπολικό δίκτυο επιτρέπει και όλους εκείνους τους ανασχετικού παράγοντες (ανασφάλεια, αβεβαιότητα, διστακτικότητα, ατολμία) ως προς τη διατήρηση και τη λειτουργία της

⁵² Βλ., Waltz, K., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. σ.354.

⁵³ Τα αδύνατα μέλη της συμμαχίας, στο μέτρο του δυνατού, αντιμετωπίζουν την παγίδευση με αποστασιοποίηση από τις επιδιώξεις των μεγάλων δυνάμεων, όπως για παράδειγμα, αποφυγή υποστήριξης στρατηγικών επιλογών των τελευταίων, βλ., Snyder, "The Security Dilemma in Alliance Politics." σσ. 483-486.

⁵⁴ Βλ., Ibid.

⁵⁵ Βλ., Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*. σ.216.

⁵⁶ Βλ., Waltz, K., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. σ.354.

συμμαχίας, το συντονισμό και την συνεννόηση⁵⁷ έτσι ώστε ένας φαύλος κύκλος συμμαχικών διλημμάτων ασφαλείας⁵⁸ να πυροδοτείται και να συντηρεί τους παραπάνω ανασταλτικούς παράγοντες.

Εν κατακλείδι μπορούμε να πούμε ότι η παραπάνω ελευθερία στην επιλογή των συμμάχων και η έλλειψη περιορισμών στρατηγικού προσανατολισμού καθιστά τα κράτη πιο αυτόνομα στις επιλογές τους εντός των πολυπολικών συστημάτων την ίδια στιγμή όμως αποτελεί την «κερκόπορτα» στις συμμαχίες αυτές καθώς οι συνθήκες χαμηλής αλληλεξάρτησης παράγουν πιο ασταθή συμμαχικά δίκτυα και άρα πιο ευάλωτα στις μεταβολές που καμπυλώνουν τον γεωπολιτικό χωροχρόνο με αποτέλεσμα αυτά να αυτοϋπονομεύονται.

Συνεκτικότητα Δικτύων ως αποτέλεσμα του Φόβου στην Κοινή Απειλή

Όπως πολύ χαρακτηριστικά αναφέρει ο Waltz οι συμμαχίες είναι «προσωρινοί γάμοι συμφερόντων».⁵⁹ Στη διεθνή πολιτική είναι σύνηθές το «Κοινό Συμφέρον» να σηματοδοτείται πολύ πιο εύκολα ως η «Κοινή Απειλή»⁶⁰ και αυτό τις περισσότερες φορές αποτελεί και τη «συνεκτική ουσία» των συμμαχικών δικτύων τέτοιου τύπου. Οι δεσμοί μεταξύ των παραγόντων που συμμετέχουν σε μια τέτοια συμμαχία εξισορρόπησης της κοινής απειλής, τείνουν να διατηρούν συμπαγείς τους «αρμούς» της συμμαχίας όσο διατηρείται ενεργή κ επιθετική η κοινή αυτή απειλή. Ακόμα και οι πρακτικές σύμπλευσης «bandwagoning» εκτός συμμαχικών δικτύων συνάδουν με την διατήρηση των «απειλητικών» χαρακτηριστικών καθαυτής της απειλής στο βαθμό που αυτά είναι ενεργά.

Το επίπεδο κατά συνέπεια της απειλής κατά μια έννοια καθορίζει και τις σχέσεις/συμπεριφορές εντός του δικτύου της συμμαχίας. Κάθε μεταβολή στην περί απειλής συναντίληψη, είτε αυτή εκπηγάει από την απομείωση της ισχύος του και καθίσταται αισθητή στο αντίπαλο δίκτυο, είτε αυτή η υποβάθμιση αποτελεί απεικόνιση (θεώρηση) από το δίκτυο

⁵⁷ Ο Mearsheimer υποστηρίζει ότι στον πολυπολισμό σπανίως συγκροτούνται έγκαιρα εξισορροπητικοί μηχανισμοί για την αναχαίτιση ενός επιτιθέμενου, καθώς τα απειλούμενα κράτη προτιμούν την εφαρμογή της στρατηγικής μεταφορά των βαρών από την εξισορρόπηση. Mearsheimer, *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*.σ. 667. Επίσης, Βλ. Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*. σ. 216-217

⁵⁸ Βλ., Snyder, "The Security Dilemma in Alliance Politics." σ.485.

⁵⁹ Βλ., Mearsheimer, *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*. σ.85.

⁶⁰ Waltz, K., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*., σ.347. ⁴⁷² Walt, "Why Alliances Endure or Collapse."σ.158 ⁴⁷³ βλ., στο ίδιο, σ.159

αυτό όχι κατ'ανάγκην υπαρκτή (κατά το πασίγνωστο ρητό από το έργο «έτσι είναι εάν έτσι νομίζετε» του Λουίτζι Πιραντέλλο), συνεπάγεται διαφοροποίηση κατά το βέλτιον ή κατά το χείρον των σχέσεων εντός της συμμαχίας. Εφόσον το κύριο ζητούμενο σύναψης της συμμαχίας είναι οι αντισταθμιστικές στρατηγικές αναχαίτισης της απειλής, όταν αυτή απολέσει μέρος των φορτίων ισχύος⁶¹ απέναντι στη συμμαχία, μοιραία υποβαθμίζεται χαλαρώνοντας συνάμα και τους δεσμούς της συμμαχίας μιάς και ο κοινός σκοπός κατά μια έννοια ολοκληρώνεται.

Επιπρόσθετα όταν ένα μέλος της συμμαχίας αντλήσει φορτία ισχύος κατάλληλα ώστε ενδυναμωθεί ραγδαία⁶², ή εναλλακτικά αποκτήσει το απαιτούμενο επίπεδο ασφαλείας απέναντι στην κοινή απειλή με ίδια μέσα εκτός συμμαχικής υποστήριξης, αναπόδραστα οδηγείται σε χαλάρωση των δεσμών του με το δίκτυο, υποβαθμίζοντας το συγκεκριμένο ζήτημα ασφαλείας και άρα και τις σχέσεις του με το συμμαχικό δίκτυο στις προτεραιότητές του⁶³. Στην παραπάνω περίπτωση που η ενδυνάμωση του εν λόγω παράγοντα συνδυαστεί με επεκτατικές και αναθεωρητικές συμπεριφορές, τότε εγείρει ένα νέο ζήτημα ασφαλείας εντός της συμμαχίας, το οποίο αναδιατάσσει επιτακτικά σχέσεις και ισορροπίες εντός του (πάλαι ποτέ) συμμαχικού δικτύου⁶⁴.

Κατ' ανάλογο τρόπο η θεώρηση μιας συμμαχίας που εγκαθιδρύεται στη δομή του διεθνούς συστήματος με χαρακτήρα επιθετικό-αναθεωρητικό απέναντι σε μια άλλη συμμαχία ή κοινό αντίπαλο καθιστά τη συμμαχία πιο εύθραυστη καθώς οι δυνάμεις συσπείρωσης στην περίπτωση του κοινού οφέλους, (αποθησαυρισμός κερδών του ηττημένου-αναδιανομή φορτίων ισχύος του αποδυναμωμένου) κρίνονται έτι ασθενέστερες αυτών έναντι της Κοινής Απειλής⁶⁵, εφόσον στην πρώτη περίπτωση ο διαμοιρασμός των κερδών πυροδοτεί νέες

⁶¹ Walt, "Why Alliances Endure or Collapse." σ.158

⁶² βλ., στο ίδιο, σ.159

⁶³ Walt, "Why Alliances Endure or Collapse." σ. 159

⁶⁴ Η αποσύνθεση του συμμαχικού δικτύου του Βίσμαρκ και η σταδιακή διαμόρφωση της Τριπλής Συνεννόησης (1902 – 1907) αποτυπώνει τις εν λόγω συμπεριφορές, βλ., στο ίδιο, σ.158,159

⁶⁵ Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός της σταδιακής αποσύνθεσης της Entente με μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου καθώς και η στάση της απέναντι στην Συνθήκη των Βερσαλλιών, βλ., Λίτσας, *Πόλεμος Και Ορθολογισμός. Θεωρητικές Προεκτάσεις Και Στρατηγικές Εφαρμογές.*, σ.107.

αντιμαχίες⁶⁶. Αποδεικνύεται εν τέλει ότι ο Φόβος αποτελεί μακράν ισχυρότερη συνεκτική «ουσία» από εκείνη του Κέρδους για τον σχηματισμό στέρεων συμμαχικών δομών και δικτύων.

Η συμμαχία ως Οργανισμός από Αξιοπίστα Μέλη

Όταν η συμμαχία αξιολογούμενη ως προς τα μέσα ή το αποτέλεσμα τυγχάνει χαμηλών προσδοκιών από τα μέλη του δικτύου και ένα κενό εμπιστοσύνης εμφανίζεται στους κόλπους της, είτε με τη μορφή αμφισβήτησης της επάρκειας των μέσων που διαθέτει, είτε της καταλληλότητας τους, ή/και ακόμα της δυνατότητας για αποτελεσματική εκμετάλλευσή τους, τότε οι συμμαχικές σχέσεις κλυδωνίζονται και συνεπώς η αξιοπιστία της υποβαθμίζεται.

Όταν εγείρονται ισχυρά συμμαχικά διλήμματα ασφαλείας μεταξύ των δρώντων σε ένα δίκτυο, τότε η αμφιβολία ως επακόλουθο για την έγκαιρη και αποτελεσματική εκπλήρωση των όρων της συμμαχίας όταν παραστεί ανάγκη αναδύουν την «υποσχετική» - ψυχολογική της διάσταση υποσκάπτοντας τους συμμαχικούς δεσμούς.⁶⁷ Επισημαίνεται σε αυτό το σημείο ότι όπως η φύση του σκοπού της συμμαχίας έτσι και η φύση των παραγόντων που την απαρτίζουν λειτουργούν στο ψυχολογικό φάσμα κυοφορώντας προσδοκίες πολλές φορές ετεροβαρείς και αμφίσημες μιας και ουδέποτε καθορίζεται ένα πάρα πολύ αυστηρό πλαίσιο σε συμμαχίες ειρηνικής περιόδου καθηκόντων και αρμοδιοτήτων εις βάρος της ελευθερίας δράσης των εθνοκρατικών παραγόντων και άρα της βιωσιμότητας της συμμαχίας. Στο σημείο αυτό σημαντικό ρόλο παίζει η ιστορική συμπεριφορά και η φήμη των συμμαχικών δρώντων όσον αφορά τη στήριξη αναλόγων συμμαχικών σχημάτων κατά το παρελθόν, στοιχείο που προσδιορίζει την αξιοπιστία και το βαθμό εμπιστοσύνης που αποκτούν στο μέλος αυτό οι σύμμαχοί του. Όταν υπάρχει ένα τέτοιο σημείο αναφοράς οι προσδοκίες αποκτούν ένα λιγότερο αβέβαιο υπόβαθρο και ανάλογα με το πρόσρημό της ιστορικής αυτής συμπεριφοράς οι συμμαχικές σχέσεις ενδυναμώνονται ή εξασθενούν.⁶⁸

⁶⁶ Τα κράτη μπορεί να συνεργάζονται αλλά παράλληλα υπολογίζουν και την κατανομή των κερδών (απόλυτων ή σχετικών) που (ενδέχεται να) επιφέρει η αυτή η συνεργασία. Τη συνεργασία μεταξύ των κρατών δυσχεραίνει το γεγονός ότι τα κράτη αναζητούν σχετικά και όχι απόλυτα κέρδη. Επιδιώκουν όχι την μεγιστοποίηση των δικών τους κερδών ασχέτως τις χάνει η κερδίζει η άλλη πλευρά, αλλά υπολογίζει την σχετική αύξηση της ισχύος και των δύο, βλ., Mearsheimer, *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*.σ. 122-123.

⁶⁷ Walt, "Why Alliances Endure or Collapse." σ. 160.

⁶⁸ Snyder, "The Security Dilemma in Alliance Politics." σσ. 474-475.

Αξιοπιστία και συνοχή αναδεικνύονται ως συγκοινωνούντα δοχεία για το μέλλον και τη βιωσιμότητα της συμμαχίας, καθώς εάν δεν θίγονται ζωτικά του συμφέροντα μέσα σε μια αξιόπιστη συμμαχία ένα μέλος πολύ δύσκολα θα αποφασίσει να την εγκαταλείψει, υποβαθμίζοντάς τη την ίδια στιγμή.⁶⁹

Σύμφωνα με τον Ηλία Κουσκουβέλη τη συμμαχία μπορούμε να την ορίσουμε ως «..σύνολο από ρητές και άρρητες αρχές, κανόνες και διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Σύνολο στο οποίο συγκλίνουν οι προσδοκίες των παραγόντων ενός τομέα...[εν προκειμένω στην ασφάλεια] των διεθνών σχέσεων»⁷⁰. Όταν λοιπόν μια συμμαχία απολαμβάνει της φήμης και της αξιοπιστίας των μελών της είτε ως αυτοτελείς μονάδες είτε συμπεριφορικά εντός της συμμαχίας, τότε το προδιδόμενο κύρος και η προσδοκώμενη διάρκεια και αποτελεσματικότητα, διαμορφώνει τις συνθήκες εκείνες θεσμοθέτησης κανόνων και λειτουργιών εν είδει Οργανισμικού μοντέλου άτυπων και τυπικών, μέσω των οποίων ορίζονται σε πιο συγκεκριμένο πλαίσιο καθήκοντα, υποχρεώσεις, σχεδιασμός, κοινή αμυντική και εξωτερική πολιτική, διαχείριση κρίσεων κλπ. Η διαδικασία αυτή γνωστή και ως «ιδρυματοποίηση»⁷¹ συνιστά την ενσωμάτωση εθιμικών κανόνων και πρωτοκόλλων συμπεριφοράς και διαδικασιών εντός μιας πιο στενά συνδεδεμένης συμμαχίας καθώς τυποποιούνται και αφομοιώνονται οι ετερόκλητες συμπεριφορές των μελών με αποτέλεσμα μια πιο οργανωμένη και εύστοχη αντίδραση στις προκλήσεις της συμμαχίας, εσωτερικές και εξωτερικές.

Αν λοιπόν αποδεχθούμε το παραπάνω θέσφατο ότι συμμαχίες και κοινό συμφέρον είναι κύκλοι ομόκεντροι και η διάστασή τους σημαίνει ταυτόχρονα και τη διάλυσή τους τότε στην συγκεκριμένη περίπτωση ως αντικίνητρο για τη λύση μιας συμμαχίας συνεργούν δύο παράγοντες, τα κράτη μέσω της «ιδρυματοποίησης» αποποιούνται του κόστους συνεχών επανεκτιμήσεων των ζητημάτων ασφαλείας καθώς γι αυτά επιλαμβάνεται η γραφειοκρατία του Οργανισμού (πχ NATO⁷²) και επίσης τα υφιστάμενα συμφέροντα που έχουν επενδυθεί από τα μέλη του συμμαχικού δικτύου σε συνδυασμό με την μεταβολή που ενεργοποιεί την χαλάρωση των συμμαχικών δεσμών δημιουργούν ένα κλίμα συντηρητισμού και επιφυλακτικότητας ως προς τη μονιμότητα κάθε τέτοιας μεταβολής.

⁶⁹Walt, "Why Alliances Endure or Collapse." σσ. 165.

⁷⁰ βλ., Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*. σσ. 454-458, 46

⁷¹βλ., στο ίδιο, σ. 166-168.

⁷² Ibid

Εσωτερική στήριξη ή υποδαύλιση μιας εξωτερικής συμμαχίας

Η εξέλιξη μιας συμμαχίας όπως εξετάστηκε στο μέχρι τώρα περιβάλλον ενός άναρχα δομημένου ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος, εξετάστηκε στον πυρήνα της ορθολογικής οντότητας των κρατών-δρώντων η οποία σταθμίζει τα οφέλη-κόστη για τη χάραξη και σχεδίαση των στρατηγικών που υπηρετεί. Ωστόσο κοιτάζοντας προς το εσωτερικό των κρατών θα διακρίνουμε παράγοντες οι οποίοι μέσω εσωστρεφούς σκοπιάς καθορίζουν πολλές φορές σε μεγάλο βαθμό την εξέλιξη και τη «μεταχείριση» στο εσωτερικό μιας συμμαχίας.

Δεδομένου λοιπόν ότι υπάρχει πάντα και ο εσωτερικός ρυθμιστής των «εξωτερικών» ζητημάτων σε ένα κράτος θα δανειστούμε το διαχωρισμό του Walt⁷³ για να ταξινομήσουμε τους παράγοντες επιρροής μιας συμμαχίας οι οποίοι δρουν στο εσωτερικό κάθε κράτους.

A) Ύπαρξη κοινών δεσμών, πολιτιστικών, κοινές πολιτισμικές καταβολές, ιστορική πορεία, αγώνες, αξίες κλπ. Μια τέτοιου είδους συμμαχία τυγχάνει αμέριστης στήριξης από το εσωτερικό των κρατών και οδηγεί σε στερέωση και ισχυροποίηση των στρατηγικά επιβαλλόμενων συμμαχικών δεσμών.

B) Οι πολιτικές διεργασίες μεταξύ των ελίτ σε ένα κράτος αποτελούν επίσης καθοριστικό παράγοντα, καθώς ο μεταξύ τους ανταγωνισμός και προτιμήσεις, αναδεικνύει ή επιδεινώνει τις σχέσεις των κυβερνώντων με τους συμμάχους. Συνεργασίες μεταξύ των ελίτ συμμαχικών κρατών λειτουργούν ενισχυτικά των συνεργασιών και της σύγκλισης εντός του δικτύου αφού αυτά γεωπολιτικά εδράζονται σε πλατφόρμα κοινών συμφερόντων. Τους συμμαχικούς δεσμούς δύναται να επηρεάζει επίσης και το λόμπι επιρροής μιας ξένης δύναμης που επενεργεί όμως στο εσωτερικό της χώρας στόχου διαμορφώνοντας κλίμα επεμβαίνοντας στα πολιτικά δρώμενα προς την κατεύθυνση μιας συγκεκριμένης συμμαχικής πλεύσης.

Γ) Οι ριζικές πολιτικές αλλαγές σηματοδοτούν αλλαγή πλεύσης στα θέματα εξωτερικής πολιτικής ορισμένες φορές ενός κράτους. Ιδίως σε κράτη των οποίων οι κυβερνήσεις είναι προσωποκεντρικές χωρίς συνεχή και πάγια στάση σε εθνικά θέματα και

⁷³ Βλ., Walt, "Why Alliances Endure or Collapse." σσ.161-163, 165-166.

χωρίς διπλωματία και γραφειοκρατία που να εξασφαλίζει ανεξαρτήτως προσώπων τον ειρμό και τη συνέχεια στα πάγια θέματα εξωτερικής πολιτικής, τέτοιου είδους πολιτικές αλλαγές επιφέρουν τεκτονικές μεταβολές με δραματικές κάποιες φορές μεταστροφές και αντικαταστάσεις «φίλων» και συμμάχων. Τα πάγια συμφέροντα του κράτους προσδιορίζονται διαφορετικά⁷⁴ από διαφορετικές πολιτικές κάστες και οι συμμαχίες είναι συνήθως εύθραυστες σε τέτοιες περιπτώσεις.

Δ) Η ιδεολογία τέλος, διατηρεί και αυτή ένα περιορισμένο ρόλο στη συντήρηση ή διάλυση των συμμαχιών, καθώς κράτη με εντελώς διαφορετικό ιδεολογικό υπόβαθρο τυγχάνει ιστορικά να έχουν συμμαχήσει στη βάση του φόβου μιας κοινής απειλής (πχ ΕΣΣΔ-ΗΠΑ στο Β΄ΠΠ)⁷⁵. Αντίθετα συμμαχίες που στηρίζονται σε ένα κοινό ιδεολογικό μανιφέστο, έχει παρατηρηθεί ότι δημιουργούν στο εσωτερικό των μελών του δικτύου ισχυρά αντιπολιτευτικά ρεύματα ως απότοκα της αντίρροπης ιδεολογίας, ενώ και σε επίπεδο δικτύου πιθανή είναι η δημιουργία ανταγωνισμού για την εδραίωση της ιδεολογικοπολιτικής πλατφόρμας του ισχυρότερου, οπότε θα μπορούσαμε να δεχθούμε ότι εδώ η ιδεολογία κατατρίβει και διασπά τους δεσμούς της συμμαχίας.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Σπυρίδων Ν Λίτσας, “Τα Αιτια Εκδήλωσης Του Ψυχρού Πολέμου: Μια Απο-ιδεολογικοποιημένη Θεωρητική Προσέγγιση,” in *Η Έναρξη Του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950: Στρατηγικά η Ιδεολογικά Αίτια*; (Αθήνα: Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2012). σσ. 321 – 353.

Το Στίγμα της Συμμαχίας στο Διεθνές Σύστημα

Αν διακρίνουμε τη Συμμαχία ως φαινόμενο μέσα στο Διεθνές Σύστημα θα παρατηρήσουμε ότι αυτή δε δύναται να έχει μόνιμο χαρακτήρα, διότι έννοιες όπως συμφέρον, ισχύς, ηγεμονία είναι ετεροκαθοριζόμενες και χρονομεταβαλλόμενες. Τούτου λεχθέντος, αν αναλογιστούμε την προσωρινότητα και το εφήμερο των ιστορικότερων συμμαχιών του ανθρωπίνου γένους, πριν αλλά και μετά την Συνθήκη της Βεσφαλίας. Φαίνεται ότι η συντριπτική υπεροχή του Φόβου και της Ανασφάλειας που αυτός γεννά και διαχέει στον καθόλα ανταγωνιστικό χαρακτήρα του Διεθνούς Συστήματος εγείρει και ενεργοποιεί όλα τα ζητήματα ασφαλείας του στο διηνεκές. Ο Mearsheimer μας θυμίζει πάντοτε ότι *«...ο σημερινός σύμμαχος μπορεί να είναι αυριανός εχθρός και ο σημερινός εχθρός μπορεί να είναι αυριανός σύμμαχος.»*⁷⁶

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι η ανάλυση που προηγήθηκε μας παρέχει όλα τα στοιχεία εκείνα για να εξετάσουμε τις δύο πιο σύγχρονες τριγωνικές συμμαχίες που διαμορφώνονται στη γειτονιά μας, τη λεκάνη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου με τη συμμετοχή της χώρας μας. Οι πολιτικοστρατιωτικές συμμαχίες και τα δίκτυα που στοχεύουν στην αύξηση της ασφάλειας στην περιοχή, εμφανίζουν άλλοτε σε μικρότερο και άλλοτε σε μεγαλύτερο βαθμό όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που περιγράψαμε στο παρόν κεφάλαιο και έχουν ως βασική επιδίωξη την επιβίωση των μελών τους μέσα από τη δημιουργία ενός «Συστήματος Ασφαλείας», ένα ενιαίο μέτωπο δύο «τριπλών» συμμαχικών δικτύων το οποίο θα μελετήσουμε με τα αναλυτικά εργαλεία που συστήθηκαν παραπάνω.

⁷⁶Βλ., Mearsheimer, *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*.σ.85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Τα Συμμαχικά Δίκτυα (Networks) στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο

Για αιώνες η Μεσόγειος υπήρξε η κύρια αρένα των διηπειρωτικών αλληλεπιδράσεων όλων των ηγεμονικών δυνάμεων και των παγκόσμιων συμφερόντων, πρίν αντικατασταθεί από τον Ατλαντικό και μετέπειτα από τον Ειρηνικό Ωκεανό. Παραταύτα η Νοτιοανατολική Μεσόγειος, ως ένα ιστορικό σταυροδρόμι ανάμεσα σε Δύση και Ανατολή που βρισκόταν στο επίκεντρο του διεθνούς ανταγωνισμού καθόλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, διατηρεί ακόμα και σήμερα αμείωτο το ενδιαφέρον των μεγάλων διεθνών «παικτών», κατέχοντας εξέχουσα στρατηγική σημασία. Είναι γεγονός ότι η συγκεκριμένη περιοχή λειτουργεί ως βραχίονας προβολής Ισχύος στη Μέση Ανατολή. Βρίσκεται στο σταυροδρόμι σπουδαιότατων θαλασσίων οδών που ενώνουν την Δύση με την Ανατολή, όπως ο Δρόμος του Μεταξιού προς την Κίνα και το καναλί του Σουέζ που οδηγεί προς τα πετρέλαια του Κόλπου και την Ινδική χερσόνησο. Επιπρόσθετα, αποτελεί σήμερα σημείο εστίασης, για πολλά υψίστης και παγκόσμιας σημασίας ζητήματα, όπως η εξαρση του Ριζοσπαστικού Ισλάμ, η Διεθνής Τρομοκρατία και η Εξάπλωση των Πυρηνικών, προβλήματα που ενσωματώνονται στην περιφερειακή πολιτική της περιοχής.

Το «Λεβάντε», γνωστό και ως το «Λίκνο του Πολιτισμού» τυγχάνει της ευλογίας/κατάρας να περιστοιχίζεται από έναν αριθμό διαφορετικών θρησκευτικών τοποθεσιών και ανθρωπίνων πληθυσμών προσηλωμένων σε αυτές που αναμφισβήτητα έλκουν το παγκόσμιο ενδιαφέρον. Η περιοχή ούσα ποικιλόμορφη εθνικά και θρησκευτικά, αμαυρώνεται από πολλά είδη συγκρούσεων. Παρόλο που οι πολιτικές ελίτ της περιοχής τηρούν μια «realpolitik» ορθολογική ματιά στις μεταξύ τους Διεθνείς Σχέσεις, γενικά ωστόσο υποθάλλουν την αντίληψη της Υψηλού Επιπέδου Απειλής. Και εκτός αυτού, η χρήση σκληρής Ισχύος φαίνεται να προκύπτει ως μια ορθολογική επιλογή στο μενού των πολιτικών που χρησιμοποιούν.

Η γεωγραφική περιοχή γνωστή με το γενικό όρο ως Νοτιοανατολική Μεσόγειος βρίσκεται ανατολιά του 20^ο Μεσημβρινού και περιλαμβάνει τα παράκτια κράτη της Ελλάδος, Τουρκίας, Συρίας, Λιβάνου, Ισραήλ, Αιγύπτου, Λιβύης, της διαιρεμένης έπειτα από την τουρκική εισβολή Κύπρου και της Λωρίδας της Γάζας (μιας de facto ανεξάρτητης πολιτικής οντότητας).

Η περιοχή διαθέτει γεωστρατηγικά δύο σημεία ανακοπής: Τα Στενά του Βοσπόρου και τη Διώρυγα του Σουέζ. Το πρώτο παραδοσιακά δεχεται περιορισμένη Ρωσική επιρροή ενώ το δεύτερο ελέγχει την Ευρωπαϊκή Θαλάσσια Οδό για το Εμπόριο από και προς τον Περσικό Κόλπο, την Νότια και την Ανατολική Ασία. Η Νοτιοανατολική Μεσόγειος είναι επίσης τεράστιας σημασίας με όρους ενεργειακούς, τόσο μεταφοράς όσο και παραγωγής.

Περίπου το 5% της παγκόσμιας παροχής πετρελαίου και το 15% υγροποιημένου αερίου, διέρχεται μέσα από τη διωρυγα του Σουέζ, ενώ η Τουρκία ελέγχει το 6% του παγκόσμιου εμπορίου πετρελαίου μέσα από τα Στενά του Βοσπόρου και μέσω δύο διεθνών αγωγών που διέρχονται από τα εδάφη της.

Η ανακάλυψη νέων υπεράκτιων κοιτασμάτων στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, αποτελεί την πλέον υποσχόμενη ενεργειακή προοπτική στην περιοχή. Από την άλλη η εξεύρεση αυτών των νέων πόρων μπορεί να αποτελέσει επίκεντρο νέων αναφλέξεων σε μια ήδη εκρηκτικά φορτισμένη περιοχή.

Τα περισσότερα από τα ήδη γνωστοποιημένα κοιτάσματα τοποθετούνται στην Λεκάνη της Λεβαντίνης ανοιχτά των ακτών του Ισραήλ και σε εγγεία στην Κύπρο θαλάσσια οικόπεδα, υπάρχουν όμως ενδείξεις για επιπλέον ευρήματα ανοιχτά της Συρίας, Λιβάνου και Λωρίδας της Γάζας. Παρόλο που συγκριτικά με τα ευρήματα του Κόλπου τα κοιτάσματα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου κρίνονται περιορισμένα, το μεγεθός τους είναι αρκετό ώστε να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομία και ανάπτυξη των κρατών της περιοχής και αναμένεται να συμβάλλει, μολονότι σε περιορισμένο βαθμό, στην ενεργειακή της ασφάλεια.

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου η περιοχή του Λεβάντε οφελήθηκε σημαντικά από την ειρήνη που διαφαινόταν να εγκαθιδρύεται ως απότοκό του μονοπολικού συστήματος. Την «Pax-Americana» (Αμερικανική Ειρήνη) που διαμορφώθηκε σε όλη την Ευρωπαϊκή Ήπειρο και στο υποσύστημα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, εγγυόταν πρωτίστως η απόλυτη στρατιωτική και πολιτικοοικονομική υπεροχή των ΗΠΑ με όρους ήπιας και σκληρής ισχύος. Για τα πρώτα χρόνια μετά την ύφεση στους κόλπους της Ανατολικής Υπερδύναμης (Ρωσική Ομοσπονδία) και την εδραίωση της κυριαρχίας της Δυτικής της αντιπάλου, η ναυτική παρουσία του βου Στόλου στα νερά της Νοτιοανατολικής Μεσογείου ήταν ασυναγώνιστη. Επίσης οι ΗΠΑ δομώντας ένα δίκτυο τοπικών τριγωνικών συμμαχιών τις οποίες ουσιαστικά διήθυσαν, ενίσχυσαν την στρατηγική τους αρχιτεκτονική στην περιοχή παρέχοντας παράλληλα ένα πρόσκαιρο περιβάλλον ασφαλείας. Οι πλέον υποσχόμενες τριγωνικές σχέσεις αυτού του τύπου με τη συνδρομή των ισχυρών τοπικών «παικτών», εκπήγαζαν από την εποχή ακόμα του «Ψυχρού Πολέμου»: ΗΠΑ – Τουρκία – Ισραήλ και ΗΠΑ – Αίγυπτος – Ισραήλ. Συμμαχίες ‘παλαιού’ τύπου με έντονο το αμυντικό-στρατιωτικό συνεκτικό στοιχείο, στενούς δεσμούς μεταξύ των εταίρων και εξάρτηση από την Υπερδύναμη η οποία αποτελούσε οργανικό μέλος του Δικτύου και δεν το προωθούσε/διηύθυνε απλά. Όπως περίτρανα αποδεικνύεται επι των ημερών μας, αυτή η Αρχιτεκτονική Ασφαλείας έχει πλέον καταρρεύσει. Παρόλο που οι ΗΠΑ είναι ένας ισχυρός «παίκτης» στην περιοχή μέχρι και σήμερα, η σφαίρα επιρροής του και η ένταση αυτής

έχουν συρρικνωθεί σημαντικά, ενώ οι τριγωνικές σχέσεις που αναφέραμε έχουν αποδομηθεί και η αναταραχή που επικρατεί τα τελευταία χρόνια με την έλευση της Αραβικής Άνοιξης έχει τροποποιήσει δραματικά τις περιφερειακές πολιτικές των κρατών. Η Μακρά Αρχιτεκτονική Ασφαλείας της «Pax-Americana» βασιζόμενη κατά κύριο λόγο στην απόλυτη Αμερικανική υπεροχή έχει αποσαθρωθεί.

Η πολιτική επιρροή των ΗΠΑ έχει εξασθενήσει σημαντικά. Η Ευρώπη, εκφραζόμενη κυρίως με το περιφερειακό όργανο ολοκλήρωσής της την ΕΕ, παρουσιάζεται άτολμη και απορροφημένη από το οικονομικό της γίνεσθαι και δε δύναται ή δεν προτίθεται να συμπληρώσει το σχηματιζόμενο κενό ισχύος, κυρίως πολιτικής. Η Ρωσία από την άλλη βιάζεται να κινηθεί προς την ευκαιρία αυτή και να καλύψει το δημιουργηθέν κενό ενισχύοντας σημαντικά την ναυτική της παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο, την ίδια στιγμή που η Δυτική επιρροή στην περιοχή δοκιμάζεται από την ταχέως αναδύομενη παρουσία του Ριζοσπαστικού Ισλάμ.

Η Τουρκία, ταχέως πολιτικά μεταστρεφόμενη και αυτή με ιδιαίτερα αναβαθμισμένη αναθεωρητική ρητορική, αποκλίνουσα από την Ευρωπαϊκή προοπτική, αυξημένη στρατιωτική δεινότητα, μάλιστα διαρκώς αναβαθμιζόμενη, διαθέτει πλέον τη δική της ατζέντα στην περιοχή και δεν αποτελεί ένα έμπιστο Δυτικό σύμμαχο και εταίρο.

Εώς τώρα, η Ρωσική διεκδικητικότητα δεν επενήργησε αλλοιώνοντας την πορεία της Τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Η αποδιοργανωτική δυναμική των «failed states»(αποτυχημένων κρατών), η πρόσβαση του Ιραν στα μεσογειακά ύδατα καθώς και ο ανταγωνισμός μεταξύ των χωρών για τα ενεργειακά αποθέματα αποσταθεροποιούν επίσης σε μεγάλο βαθμό την περιοχή. Ωστόσο ακόμα και σήμερα τίθεται εν αμφιβόλω η προβλεψιμότητα και η δυνατότητα των Δυτικών Δυνάμεων να αναγνώσουν τους «οιωνούς» εύστοχα και να τοποθετηθούν έγκαιρα. Η πιθανότητα μιάς απώλειας ελέγχου της Ανατολικής Μεσογείου προς όφελος της Ρωσίας, φαίνεται να μην έχει ληφθεί υπόψη στους σχεδιασμούς της Δύσης καθώς από τα εως τώρα φαινόμενα δεν προκύπτει κάποιου είδους προετοιμασία ή πρόληψη ενός τέτοιου σεναρίου παρά μόνο κάποιες χλιαρές κινήσεις των Δυτικών «παικτών» στη γεωπολιτική σκακιέρα. Ίσως αποτολμώντας το χαρακτηρισμό «αφελώς» να θεωρούν ότι η επανομαζόμενη «Αραβική Άνοιξη» ανακηρύσσει ένα βελτιωμένο πολιτικό πολιτισμό και περιβάλλον στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο και ότι η Τουρκία εκπροσωπεί ακόμη το «Μετριοπαθές Ισλάμ».

Στο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον που έχει αρχίσει να διαμορφώνεται, με την πλήρη κατάρρευση της «Pax-Americana» στον 21^ο αιώνα και ιδιαίτερα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο τα κράτη βιώνουν σε παραγματικό χρόνο τις συνέπειες μετασχηματισμού ενός μονοπολικού συστήματος σε πολυπολικό. Η δυσμενής θέση των κρατών προκύπτει από

τις στρατηγικές επιπλοκές που επιφέρουν η αυξημένη Ρωσική παρουσία και διεκδικητικότητα, ο νέο-τουρκικός ακτιβισμός και η εκπεφρασμένη επιθετικότητά του στην περιοχή, η ενισχυόμενη δυναμική της Τρομοκρατίας, η οξυνόμενη αντιπαράθεση για τα ενεργειακά αποθέματα. Η διάβρωση στην Τάξη των κρατικών δομών κατά μήκος των ακτών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, φέρνει αναπόφευκτα στο προσκήνιο Ισλαμικές δυνάμεις που καλλιεργούν μια διαπολιτισμική διάσταση στη διχόνοια που εξαπλώνουν στην περιοχή.

Ως σταθερές στην παραπάνω χαοτική εικόνα τέσσερα κράτη που έλκουν τα γρήγορα αντανakλαστικά τους στην εγγύτητα και την επήρεια των παραγόντων που προαναφέρθηκαν στη γειτονιά τους, αποπειρώνται να σχηματίσουν συμμαχικά δίκτυα (networks) που θα λειτουργήσουν ως θύλακες πολιτισμού ειρήνης και σταθερότητας στην περιοχή. Ελλάδα, Κύπρος Ισραήλ και Αίγυπτος με τη διαμόρφωση διπλών τριγωνικών σχέσεων στοχεύουν στην οικονομία, τις πολιτισμικές και επιστημονικές δραστηριότητες, την αξιοποίηση και την διοχέτευση των ενεργειακών πόρων προς την Ευρώπη, την προστασία της ζωής στην θάλασσα, αλλά και την αντιμετώπιση των απειλών για την σταθερότητα και την ασφάλεια της περιοχής που παράγουν κυρίως η τρομοκρατία, οι αναθεωρητικές τάσεις ορισμένων μεγάλων δυνάμεων και η απομόνωση από την αποστασιοποίηση των Ηγεμονικών παικτών της Δύσης (ΗΠΑ-ΕΕ). Ο σχηματισμός ενός «χαλαρού» συμμαχικού υπερσυστήματος ασφαλείας τρία συν τρία (3+3), προτάσσει τα τρίγωνα Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ και Ελλάδα-Κύπρος-Αίγυπτος, να λάβουν εκτός από την πολιτισμική, την πολιτικοκοινωνική και οικονομική τους διάσταση την πλέον σημαντική: Την αμυντικογενή προστατεύοντας την ασφάλειά τους πρωταρχικά, την επιβίωσή και ευημερία των λαών τους με την εξασφάλιση και προστασία των αποθεμάτων-κοιτασμάτων τους σε ενέργεια και την διατήρηση του Νοτίου Διαδρόμου ως επιλογή αυτονομίας για τη Γηραιά Ήπειρο και τα δυτικά συμφέροντα σε μια εποχή χαλαρού ευρωατλαντικού ενδιαφέροντος. Όπως σημειώνει και ο καθηγητής Κουσκουβέλης : «Η χώρα μας θα είναι εκεί για να (απο)δείξει το πόσο «μέγα» είναι «το της θαλάσσης κράτος» της, αλλά κυρίως για να εγγυηθεί ότι η Μεσόγειος θα παραμείνει μία μεγάλη λεωφόρος ελευθερίας, πολιτισμού, συνεργασίας, εμπορίου, ανάπτυξης και ασφάλειας μία λεωφόρος ειρήνης!»

Αρχές δημιουργίας των Δικτύων Ασφαλείας και σύγχρονες προκλήσεις

Μπορεί η Μέση Ανατολή να αποτελεί ιστορικά πεδίο συγκρούσεων, όμως όπως προείπαμε παραπάνω η Νοτιοανατολική Μεσόγειος αποτελεί κατάλληλο χώρο ανάπτυξης σχέσεων συνεργασίας, ανοχής, ενεργειακών συνεργειών και άλλων τομέων χαμηλής

πολιτικής όπως πολιτιστική ανάπτυξη, ενίσχυση του τουρισμού, της θαλάσσιας συνεργασίας (προστασία περιβάλλοντος και θαλασσίων ειδών, αλιεία, διαχείριση ναυαγίων κλπ) που σε συνδυασμό με την αναδυόμενη αμυντική στενή συνεργασία των κρατών των τριγωνικών σχέσεων στην περιοχή προάγουν ιδιαίτερα την ασφάλεια. Η προώθηση θεμάτων και συμφερόντων τόσο υψηλής όσο και χαμηλής πολιτικής, η οικοδόμηση μέτρων εμπιστοσύνης, τα συμφέροντα των μεγάλων εταιρειών-κολοσσών που δραστηριοποιούνται στο χώρο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και κυρίως στον ενεργειακό τομέα, οι συγκλίσεις σε ζητήματα αμυντικής συνεργασίας αλλά και στρατιωτικής στρατηγικής (πχ τροποποίηση Ισραηλινού αμυντικού δόγματος), οδηγεί σε ολοένα και πιο στενή συνεργασία στους τομείς τόσο της εθνικής όσο και της περιφερειακής ασφάλειας. Είναι πλέον ευκρινές ότι η πολιτική βούληση των κυβερνήσεων της Αιγύπτου, του Ισραήλ, της Ελλάδας και της Κύπρου, έχουν βάλει τις βάσεις για μια νέα *sui generis* κοινότητα αλληλοκατανόησης, ανοχής και συνεργασίας στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η δημιουργία ενός τέτοιου τύπου κοινότητας ορίζει τις προδιαγραφές για την ευημερία, την συνεργασία, την ασφάλεια των κρατών που θα ενισχύσουν εμβαθύνοντας τόσο τις διμερείς και τριμερείς τους σχέσεις στην βάση του υποθαλάσσιου ενεργειακού πλούτου αλλά και την προάσπιση των κοινών συμφερόντων τους. Οι βασικές Αρχές και Αξίες πάνω στις οποίες εδράζεται η αναδυόμενη αυτή κοινότητα και αποτελούν θα μπορούσε να πει κάποιος ένα πρωτόλειο «δόγμα» για το σχηματισμό των τριγωνικών συμμαχικών δικτύων των παραπάνω χωρών, όπως αυτό προκύπτει από τις κοινές ανακοινώσεις κατά τη διάρκεια των τριμερών επαφών των τεσσάρων χωρών είναι:

A) Η συνεχής προσπάθεια για τη βελτίωση των συνθηκών και καθιέρωση ενός περιβάλλοντος ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο, τόσο προς το εθνικό όσο και προς το συλλογικό όφελος της κάθε συμμαχίας-δικτύου.

B) Η προσήλωση και συνεχής επιδίωξη στη διατήρηση του *status quo* στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο καθώς και του ιδιότυπου εθιμικού δικαίου που έχει θεμελιωθεί με την πρωτοβουλία της Κύπρου να οριοθετήσει ΑΟΖ σε συνεργασία με το Ισραήλ και τα άλλα κράτη στην περιοχή. Όλες οι διμερείς συμφωνίες για οριοθέτηση της ΑΟΖ στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο συμβάλλουν στη διατήρηση αυτή και εμπλέκουν την δραστηριοποίηση εταιρειών μέσω των οποίων προωθείται η ανάπτυξη και εμπορική εκμετάλλευση των υπαρχόντων αλλά και μελλοντικών κοιτασμάτων.

Γ) Η κοινή αποδοχή ύπαρξης ενιαίων αλλά και ιδιαίτερων συμφερόντων από κάθε κράτος ξεχωριστά στην περιοχή. Τα συμφέροντα αυτά υπαγορεύουν πολιτικές επιλογές που μπορεί να ποικίλλουν και να διαφοροποιούνται και που δε δεσμεύουν καθολικά και επιτακτικά ενά κράτος στο συμμαχικό του ρόλο («χαλαρού» τύπου συμμαχίες), ο οποίος

λόγω της πολυπλοκότητας των συμφερόντων στην περιοχή οφείλει να είναι πολυδιάστατος.

Δ) Η ανοχή από μέρους των συμμάχων τόσο της εσωτερικής επικρατούσας κατάστασης όσο και των επιλογών στην εξωτερική πολιτική των κρατών που όπως προαναφέραμε και παραπάνω εξ'όρισμου για τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο οφείλει να είναι πιο αυτόνομη ευέλικτη και ευρπτοσάρμοστη στις διαρκώς μεταβαλλόμενες ανισοτικές σχέσεις της περιοχής.

Κοινός τόπος πέραν των παραπάνω αρχών για τα δύο δίκτυα ασφαλείας είναι η ανάσχεση και αντιμετώπιση οποιωνδήποτε παραγόντων που νέμονται την αποσταθεροποίηση εσωτερική και εξωτερική και ως απώτερο σκοπό έχουν την ανατροπή του status quo στην Ανατολική Μεσόγειο. Οι κυριότερες προκλήσεις εκπηγάζουν όπως αναφέρθηκε εκτενώς από τα εγγενή προβλήματα της περιοχής, όπως η κρίση στη Συρία, η μετάπτωση της Λιβύης σε «fail state» (αποτυχημένο κράτος), η ανάδυση του Ισλαμικού Κράτους (ISIS), η αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας, οι εσωτερικοί τριγμοί και η αστάθεια σε ορισμένα από τα κράτη της περιοχής.

Όλες οι παραπάνω προκλήσεις πρέπει να διαχειριστούν από το πλαίσιο συνεργασίας των τεσσάρων χωρών είτε στις διμερείς ή στις τριμερείς μεταξύ τους σχέσεις ενεργοποιώντας τις τριγωνικές συμμαχίες της περιοχής. Ελλάδα - Κύπρος - Ισραήλ και Ελλάδα - Κύπρος - Αίγυπτος, οφείλουν να οικοδομήσουν τις βέλτιστες συνθήκες για την πραγμάτωση μιας κοινότητας ανοχής και συνοχής και να θεσπίσουν ένα οδικό χάρτη μέσα από την κατανόηση της διαφορετικότητας, των κοινών οικονομικών συμφερόντων, του αμοιβαίου στρατηγικού σχεδιασμού που να περιλαμβάνει στη χάραξή του όλες τις παραπάνω σοβαρές προκλήσεις που απειλούν την ευαίσθητη και εύθραυστη ισορροπία της Νοτιοανατολικής μεσογείου.

Η χάραξη αυτής της μεσο-μακροπρόθεσμης αρχιτεκτονικής ασφαλείας επιβάλλεται να στοχεύει:

Α) Στην εμβάθυνση αλλά και διεύρυνση της αμυντικής συνεργασίας σε όλο το φάσμα της ευρύτερης στρατιωτικής στρατηγικής όπως:

1. Οργάνωση και εκτέλεση πλήρους κλίμακος διακλαδικών ασκήσεων
2. Άσκηση κοινής στρατιωτικής διπλωματίας.
3. Εκπόνηση κοινών και ενιαίων αμυντικών δογμάτων προστασίας ζωτικών χώρων και εξασφάλισης μεταφορών και θαλασσίων οδών και υποδομών.
4. Η πώληση-ανταλλαγή τεχνολογιών και μέσων.

Β) Στην απόρριψη-μη αποδοχή και ανάσχεση οιασδήποτε αναθεωρητικής ενέργειας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου που να επιδρά ευθέως, έμμεσα ή να υπαινίσσεται την ανατροπή του υφιστάμενου status quo που έχει προκύψει από τις κοινές διμερείς οριοθετήσεις των ΑΟΖ, διασαλεύοντας ή αναστέλλοντας τις υπό εξέλιξη έρευνες κοιτασμάτων στην περιοχή.

Γ) Στην αντιμετώπιση της Τρομοκρατίας και των ασύμμετρων απειλών κυρίως μέσα από ένα δίκτυο έγκαιρης και ανοικτής ροής ανταλλαγής πληροφοριών (πχ λαθρομετανάστευση, οργανωμένο έγκλημα, ριζοσπαστικός Ισλαμισμός κλπ).

Δ) Στην εγγύηση και εξασφάλιση μέσα από διμερείς-τριμερείς συμφωνίες της αξιοποίησης και εμπορικής εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων φυσικού αερίου της περιοχής.

Ε) Στην βελτίωση μέσα από τη θέσπιση ισχυρου νομικού, πολιτικού και αμυντικού πλαισίου των παραμέτρων (εγγυημένη άντληση, έλεγχος αποθεμάτων, κατασκευή δικτύων αγωγών διαμετακόμισης, διεθνείς συμφωνίες) ενεργειακής ασφάλειας των τεσσάρων κρατών.

Η διαμόρφωση και οι προοπτικές του Δικτύου Ασφαλείας:

1^ο Τρίγωνο : Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ

Μετά από μια μακρά περίοδο ουδέτερης έως και «συγκεκριμένα εχθρικής» στάσης με το Ισραήλ η παραδοσιακά «φιλοαραβική» μέχρι τούδε Ελλάδα έθεσε σε νέα βάση τις διμερείς σχέσεις με το Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας που έλαβε χώρα στο Ισραήλ τον Οκτώβριο του 2013. Θεμελιώθηκε ή επανεκκίνηση των σχέσεων των δύο πλευρών για τη σημαλινουσα αναδυόμενη γτρατηγική τους σχέση που, όπως ήταν αναμενόμενο θα περιελάμβανε και την Κυπριακή Δημοκρατία. Η αναδόμηση του περιφερειακού συστήματος ασφαλείας, όπως αυτή υπαγορεύτηκε από τα ιστορικά γεωπολιτικά γεγονότα της περιοχής που περιγράφηκαν παραπάνω (Αραβική Άνοιξη, άνοδος Ισλαμικού εξτρεμισμού, εύρεση-αξιολόγηση σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων⁷⁷, Συριακός εμφύλιος) σε συνδυασμό με την ανάδρομη πορεία των ευρωατλαντικών συμφερόντων και τη ρήξη στις σχέσεις Ισραήλ-Τουρκίας δημιούργησε το απαιτούμενο κενό ασφαλείας και έθεσε το περίγραμμα για τα επιμέρους περιφερειακό υποσύστημα ασφαλείας που θα σχηματιζόταν στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

⁷⁷ Αλέξανδρος Δρίβας, *Η Εξέλιξη Της Περιφερειακής Πολιτικής Του Ισραήλ Και Η Στρατηγική Εξωτερικής Του Εξισορροπησης*.3

Τα αλυσιδωτά γεγονότα που ώθησαν σε εξεγέρσεις και ανατροπές το σύνολο σχεδόν του Αραβικού κόσμου στο Μαγκρέμπ και ανέτρεψαν καθεστώτα σε Τυνησία, Λιβύη, Αίγυπτο καταλήγοντας στην ανθρωπιστική κρίση της Συρίας και τον αιματηρό εμφύλιο που μαίνεται στην περιοχή, γνωστά και ως «Αραβική Άνοιξη» αποτελούν ένα διεθνούς αντανάκλασης και εμβέλειας μεταβατικό πολιτικό φαινόμενο με διαφορετικές προβολές και συνέπειες⁷⁸ σε κάθε εθνοκρατική οντότητα της περιοχής. Το Αραβικό και Ισλαμικό στοιχείο ήταν το σημείο αναφοράς αυτής της πολιτικής αναταραχής και κατευθείαν προσέλκυσε το ενδιαφέρον μικρών και μεγάλων περιφερειακών παικτών» αναδιαμορφώνοντας την εξωτερική τους συμπεριφορά⁷⁹ και ανακατατάσσοντας τα πιόνια στη διεθνοπολιτική σκακιέρα. Το πολιτικό αυτό συμβάν διεθνούς εμβέλειας και αλληλεπίδρασης τροποποίησε φυσιογνωμικά⁸⁰ την Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική και σύμφωνα με τον καθηγητή Λίτσα «αποτελεί ένα γενικευμένο φαινόμενο πολιτειακής ανατροπής για τον Αραβικό κόσμο που επιτυγχάνει να υπερβεί τα τεχνητά σύνορα των αποικιακών κρατικών μορφωμάτων και να παράξει φαινόμενα διευρυμένης Στάσης στο εσωτερικό του Αραβικού κόσμου.....Η μεταβολή στη ισορροπία ισχύος που η Αραβική Άνοιξη επιφέρει στο Αραβικό κοσμοσύστημα ξεπερνάει τα στενά γεωγραφικά όρια και επεκτείνεται στο σύνολο του μουσουλμανικού κόσμου.....».⁸¹

Το Ισραήλ, έχει τηρήσει έως τώρα μετριοπαθή έως και παθητική στάση στην κοσμογονική αυτή εξέλιξη, ζυγίζοντας ενδεχομένως την αναγωγή σε κλίμακα του φαινομένου για τα ύψιστης αξίας μεγέθη ενδιαφέροντός του, όπως η ασφάλεια και τα γεωπολιτικά του συμφέροντα στην περιοχή. Σύμφωνα με τους Elieh Podeh και Nimrod Goren⁸² το Ισραήλ επιδιώκει τη διατήρηση του status quo στην περιοχή, αποφεύγει να προσφέρει υποστήριξη μένοντας αμέτοχο στους διαδηλωτές του Αραβικού Κόσμου, παρακολουθεί και αναμένει παθητικά τις εξελίξεις χωρίς προς το παρόν να αναλαμβάνει δράση και επιδιώκει

⁷⁸ Ηλίας Ι.Κουσκουβέλης, "Το Διεθνές Σύστημα Και Η 'Αραβική Άνοιξη,'" in *Η Αραβική Άνοιξη* (Θεσσαλονίκη: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, 2012), 1–38.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Σπυριδων Ν. Λίτσας, "Το Φαινόμενο Της Αραβικής Άνοιξης Ένα Χρονο Μετά: Μια Θεωρητική Και Εμπειρική Αποτίμηση.", 112-115

⁸¹ Ibid., 122-123⁸¹ Ibid., 122-123

⁸² Prof. Elie Podeh teaches in the Department of Islamic and Middle Eastern Studies at the Hebrew University of Jerusalem; Dr. Nimrod Goren is Chairman of Mitvim - The Israeli Institute for Regional Foreign Policies, and is a teaching fellow of Middle Eastern Studies at the Hebrew University of Jerusalem.

συνεργασίες με κράτη πέραν του άμεσα στενού περιφερειακού του δακτυλίου.⁸³ Το όραμα της Τουρκίας για μια πανισλαμική Μέση Ανατολή αποτελεί συνάμα το χειρότερο εφιάλτη του ισραήλ καθώς κατά τον επικεφαλής της Mossad Shabtai Shavit: «Η δικτατορία είναι προτιμότερη από τον ισλαμικό εξτρεμισμό». Η Αίγυπτος εισερχόμενη σε μια Νέα Τάξη στην πολιτική της ιστορία, θα αναδιατάξει τις σχέσεις της με το ισραήλ κατά ανάλογο τρόπο.

Είναι λοιπόν κοινώς αποδεκτό ότι παρά τον διαρκή αγώνα του ενάντια στην υπονόμευση της ίδιας του της ύπαρξης από τον Αραβικό κλοιό και τους νικηφόρους αραβο-ισραηλινούς πολέμους, για πρώτη ίσως φορά στην ιστορία του, το Ισραήλ έχει να αντιμετωπίσει τόσα ενεργά μέτωπα αντιπαράθεσης: Συρία, Γάζα, Λίβανος, Χερσόνησος Σινά. Επιπλέον η πρώτη ιστορικά συμμαχικώς κείμενη στο Ισραήλ Τουρκία, λόγω της αδιέξοδης εξωτερικής της πολιτικής με τον αναθεωρητικό της ρόλο στην περιοχή κάθε άλλο παρά αξιόπιστο σύμμαχο αποτελεί πλέον, ενώ η ειρήνη που επετευχθη το 1979⁸⁴ με την Αίγυπτο μοιάζει εύθραυστη και θνησιγενής. Εάν προσθέσουμε την διαρκή ισχυροποίηση της Χεζμπολάχ με την ανάκτηση του πυρηνικού οπλοστασίου, καθώς και την άνοδο του Ριζοσπαστικού Ισλάμ, τότε η θέση του Ισραήλ ως αυτοτελή μονάδα του υποσυστήματος καθίσταται ισχνή και ιδιαίτερος δυσχερής⁸⁵.

Το στρατηγικό οπλοστάσιο και η κρίση στη Συρία που μαίνεται ανεξέλεγκτη αποτελεί ένα από τα αυξητικά αίτια της ανησυχίας και του διλήμματος ανασφαλείας που διακατέχει το Ισραήλ, αφού η πολιτική ισορροπία στο Λίβανο κρίνεται ιδιαίτερα εύθραυστη και επαπειλούμενη ιδίως με την έμμεση ανάμιξη στα εσωτερικά της χώρας της Σαουδικής Αραβίας ασκώντας επισσοή στους Σουνίτες που τάσσονται υπέρ της Συριακής εξέγερσης⁸⁶ και αποσταθεροποίησης. Ο φόβος μιας γενίκευσης της κρίσης στα σύνορά του ώθησε το Ισραήλ στην κατασκευή φράχτη στα Ισραλοσυριακά σύνορα.⁸⁷

⁸³ Elie Podeh and Nimrod Goren, *Israel in the Wake of the Arab Spring: Seizing Opportunities, Overcoming Challenges* (Jerusalem, 2013), <http://2013.presidentconf.org.il/wp-content/uploads/2013/05/Arab-Spring-Final.pdf>.

⁸⁴ Η Αιγυπτο-ισραηλινή συνθήκη ειρήνης υπεγράφη τον Μάρτιο του 1979στην Ουάσιγκτον κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Τζίμι Κάρτερ μετεξύ του Ανουάρ Σαντάτ και Μεναχέμ Μπένγκιν.

⁸⁵ Gabriel Rosenberg, "Op-Ed: Is the 'Arab Spring' Good or Bad for Israel?," *IsraelNational News*, 2013, <http://www.israelnationalnews.com/Articles/Article.aspx/13679#.VLK7mSuUfX5>.

⁸⁶ ΧΡΙΣΤΙΝΑ Σ. ΦΛΑΣΚΟΥ, *ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΣΥΡΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ*.

⁸⁷ Το Ισραήλ οικοδομεί ένα νέο και καλύτερο φράχτη κατά μήκος των συνόρων του με τη Συρία, για την προετοιμασία μιας πιθανής αστάθειας μετά την αναμενόμενη πτώση του προέδρου Μπασάρ αλ- Άσαντ, δήλωσε στρατιωτική πηγή στο Γερμανικό Πρακτορείο Ειδήσεων, την Τετάρτη.Το νέο τεχνητό εμπόδιο αποσκοπεί στην ενίσχυση του υπάρχοντος φράγματος κατά μήκος των 90 χιλιομέτρων της γραμμής ανακωχής μεταξύ του Ισραήλ και της Συρίας του ελεγχόμενου τμήματος των Υψωμάτων του Γκολάν, είπε ο ταγματάρχης Άριε Σάλικαρ. Το προστατευτικό φράγμα θα περιλαμβάνει κάμερες και χαρακώματα.Η κατασκευή του νέου φράχτη άρχισε περίπου πριν από ένα χρόνο και σύμφωνα με τα όσα μετέδωσε το Κανάλι 2 του Ισραήλ, χτίζεται με ασυνήθιστα ταχύ ρυθμό, με στόχο να ολοκληρωθεί μέσα σε λίγους μήνες.Ο εμπύλιος στη Συρία είναι ο κύριος λόγος για την κατασκευή του νέου φράχτη ασφαλείας, αλλά επίσης οι αιματηρές συμπλοκές του Μαΐου και του Ιουνίου του 2011, έπαιξαν ρόλο στην επιτάχυνση της κατασκευής. Τότε εκατοντάδες Σύροι και Παλαιστίνιοι είχαν κάνει έφοδο στα σύνορα για να σηματοδοτήσουν την "Νάκσα" (Οπισθοχώρηση) και "Νάκμπα" (καταστροφή).

Σύμφωνα με το Stratfor δεδομένων των τεκτονικών αλλαγών που υπέστη γεωπολιτικά το υποσύστημα ασφαλείας της Νοτιοανατολικής Μεσογείου: « η στρατηγική θέση του Ισραήλ παραμένει εξαιρετική. Μετά από τέσσερα περίπου χρόνια από την έναρξη του εν λόγω πολιτικού φαινομένου η συνθήκη ειρήνης με την Αίγυπτο παραμένει ανεπηρέαστη. Ο πόλεμος στη Συρία είναι σε εξέλιξη πρόβλημα το οποίο παραμένει άλυτο αλλά στην ουσία καμία απειλή στρατηγικής σημασία δεν προέρχεται από αυτή. Η Χεζμπολάχ παρά το γεγονός ότι έχει ενισχύσει το οπλοστάσιό της δεν φαίνεται διατεθειμένη να εξαπολύσει μία δεύτερη επίθεση στο Ισραήλ. Επιπρόσθετα το Ιορδανικό καθεστώς το οποίο είναι απόλυτα εναρμονισμένο με το Ισραήλ αντέχει τις πολιτικές πιέσεις που ασκούνται σε αυτό..... Το Ισραήλ δεν αντιμετωπίζει κάποια συμβατική απειλή παρά μόνο την απειλή η οποία προέρχεται από το πυρηνικό οπλοστάσιο του Ιράν. Μια εκτόξευση πυρηνικών από το Ιράν θα οδηγούσε το Ισραήλ σε ολοκληρωτική καταστροφή.....».⁸⁸

Βέβαια πρέπει σε αυτό το σημείο να παραδεχθούμε πως το Ισραήλ ουδέποτε δεν προέβη σε μακρόπνοο και δεσμευτικό ως προς την αυτοσυντήρηση του στρατηγικό σχεδιασμό, καθώς η ίδια του η φύση υπαγορεύει την συνεχή επαγρύπνιση μέσα σε ένα περιβάλλον διαρκώς μεταβαλλόμενο, ρευστό, εχθρικό ενίοτε. Σε συνέπεια με την άνωθεν περιγραφόμενη θεωρία των Συμμαχιών σε αυτό το σημείο αβίαστα προβάλλει το ερώτημα εάν με ένα τέτοιο ευκαιριακό και ευέλικτο στρατηγικό προσανατολισμό το Ισραήλ ως εθνοκρατικός παράγων δύναται να συνεισφέρει τα δέοντα στο περιφερειακό σύστημα ασφαλείας ούτως ώστε μια τέτοια συμμαχία αποδώσει μακροπρόθεσμους καρπούς χωρίς να οδηγήσει τους εταίρους, την Ελλάδα και την Κύπρο σε εγκατάλειψη ή παγίδευση.

Επικαλούμενοι λοιπόν τις Αρχές της θεωρίας των Συμμαχιών, όπως αυτές παρουσιάστηκαν και αναλύθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, αναψηλαφίζουμε τα χαρακτηριστικά εκείνα που συγκροτούν στο σύστημα ασφαλείας Ελλάδος-Κύπρου-Ισραήλ τους απαραίτητους συμμαχικούς δεσμούς:

(Πηγή: Ισραήλ: Ασφαλέστερος φράχτης προστασίας στα σύνορα με τη Συρία | iefimerida.gr <http://www.iefimerida.gr/apenews/>)

88 George Friedman, "Israel's New Strategic Position," Stratfor Global Intelligence, 2014, <http://www.stratfor.com/weekly/israels-new-strategic-position#axzz3OXSC7kST>. (Πρόσβαση 11 Ιαν 2015)

A) Κοινά και Συγκλίνοντα Συμφέροντα

1. Έπειτα από την επιτυχή συμφωνία παγίωσης της δρομολόγησης του αγωγού TAP που μεταφέρει το Αζέριο αέριο από τον Trans Anatolian στα Ελληνοτουρκικά σύνορα μέσω Αλβανίας στην Ιταλία, ο επόμενος στόχος προς όφελος της Ελληνικής Υψηλής Στρατηγικής είναι η διαμετακόμιση αερίου από τις πηγές της Νοτιοανατολικής Μεσογείου στην ενεργοβόρο ΕΕ. Δρομολογώντας ένα νέο υποθαλάσσιο, αυτή τη φορά αγωγό, είτε απευθείας, είτε κατασκευάζοντας Σταθμό Αεριοποίησης στη Βόρειο Ελλάδα και χρήση στη συνέχεια του υπο κατασκευή αγωγού IGB (Interconnector Bulgaria) το αέριο αποτελεί πρωταρχικό στόχο να διαμετακομισθεί στην ευρωπαϊκή αγορά παρακάμπτωντας το Τουρκικό έδαφος.

2. Ως μέλος της ΕΕ και κυρίως λόγω του μη αποικιοκρατικού της παρελθόντος και των ιστορικά καλών σχέσεων της με τον Αραβικό Κόσμο η Ελλάδα δύναται να παίξει το ρόλο του Honest Broker (Έντιμου Διαμεσολαβητή) προβάλλοντας τις μεσολαβητικές της αρετές διευκολύνοντας εμφανείς και αφανείς διπλωματικές επαφές και συγκλίσεις μεταξύ πλευρών που διάκεινται δυσμενώς μεταξύ των⁸⁹, προωθώντας την καλλιέργεια θετικού κλίματος και εδάφους γόνιμου για συνέργειες που αφενός δύνανται να αποδώσουν καρπούς εκατέρωθεν, αφετέρου θα της προσδώσουν διεθνές κύρος και εκτόπισμα στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου.

3. Ένα χαρακτηριστικό που το Ισραήλ αλλά και η Κύπρος με την γεωγραφική και εδαφική της διάσταση αποτιμάται πολύ υψηλά στην κλίμακα των συμμαχικών οφελών ενός τέτοιου δικτύου είναι το λεγόμενο «Στρατηγικό Βάθος» (Strategic Depth) που προσφέρει μια τέτοια συμμαχία. Όπως αναφέρει και ο Γ. Φίλλης το Ισραήλ ελλείπεται Στρατηγικού Βάθους καθώς δεν διαθέτει την παραμικρή πολυτελεία αναδίπλωσης εντός του περιορισμένου γεωγραφικά χώρου του και άρα δε δύναται να θυσιάσει έδαφος για να αναδιπλωθεί ή να «αγοράσει ειρήνη». Ένα θαλάσσιο στρατηγικό βάθος, το οποίο τυγχάνει να εμπεριέχει και τα τεράστια υποθαλάσσια κοιτάσματα υδρογονανθράκων του Ισραήλ, της Κύπρου και εντός της Κρήτης». ⁹⁰

B) Η ενίσχυση των διμερών σχέσεων σε όλες τις πτυχές της συνεργασίας αλλά κυρίως

στον στρατιωτικό-στρατηγικό άξονα.

⁸⁹ ΟΜΑΔΑ ΕΙΔΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ, *Ελλάδα, Κύπρος Και Ισραήλ: Μεσοπροθεσμιες Ευκαιρίες Και Απειλές Για Την Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*. (Αθήνα, 2013), www.idis.gr.

⁹⁰ Γ.ΦΙΛΗΣ, "Ελλάδα-Ισραήλ Τι Περιλαμβάνει Η Συνεργασία." www.avgi.gr/article/1128330/ellada- israil-ti-perilambanei-i-sunergasia- (τελευταία πρόσβαση 2 Νοεμβρίου 2017)

Γ) Η ύπαρξη κοινής Απειλής. Ο υποσχετικός⁹¹ χαρακτήρας του συμμαχικού δικτύου συνίσταται στην κοινή δέσμευση Ελλάδος – Ισραήλ να συνδράμουν την Κύπρο απέναντι σε τουρκική εκδήλωση απειλής, ο καθένας για τους ξεχωριστούς του λόγους, η Ελλάδα λόγω της α΄ βαθμού εξ αίματος συγγενείας με την Κύπρο, το δε Ισραήλ επενδύοντας στην ψυχολογική διάσταση της συμμαχίας για να πειθαναγκάσει την Τουρκία να επαναπροσδιορίσει τις αναθεωρητικές βλέψεις προς αυτό.

Σαφώς λοιπόν, στην αναζήτηση διαμετακομιστικής πλατφόρμας των ενεργειακών κοιτασμάτων προς τις αγορές της ΕΕ και την ισχυροποίηση του «Νοτίου Διαδρόμου» το Ισραήλ καλύπτει με την συμβολή της Ελλάδας και της Κύπρου κάποια επιπλέον κριτήρια στο καίριο ερώτημα της εξωτερικής του εξισορρόπησης:

Α) Τόσο η Ελλάδα όσο και η Κύπρος είναι χώρες της ΕΕ, με δυτική κουλτούρα και δημοκρατικό πολίτευμα, που παρόλη τη δεινή οικονομική και δημοσιονομική τους κατάσταση ανήκουν στους ευρωατλαντικούς θεσμούς και παρουσιάζουν σταθερότητα και συνέχεια.

Β) Δεν διακατέχεται (Η Ελλάς) από ηγεμονικές – επεκτατικές βλέψεις και πορεύεται σχολαστικά με το Διεθνές Δίκαιο και τους Διεθνείς Οργανισμούς και Θεσμούς.

Γ) Δεν είναι χώρες αραβικές και δεν αποτελούνται από Ισλαμικές κοινωνίες.

Δ) Δεδομένων των αναλογιών η Ελλάδα διαθέτει ισχυρές ένοπλες δυνάμεις που αποτελούνται από ένα ισχυρό και έμπειρο Στρατό και Πολεμικό Ναυτικό⁹² και μια αξιόμαχη Πολεμική Αεροπορία που ενσαρκώνουν με επιτυχία τις απαιτήσεις του αμυντικού-αποτρεπτικού δόγματος του Ενιαίου Χώρου Ελλάδας και Κύπρου (ΔΕΑΧ).

Ε) Το Ισραήλ γνωρίζει πως Ελλάδα και Κύπρος βρίσκονται πρὸς αναζήτηση ισχυρών συμμάχων στην περιοχή για την εξωτερική τους ενδυνάμωση και εξισορρόπηση του τουρκικού εχθρικού νεοοθωμανισμού.

⁹¹ Περισσότερα για τη συμμαχία ως υπόσχεση βλ. Arnold Wolfers, "Alliances," in *International Encyclopedia of the Social Sciences*, ed. David L Sills, 1968, 268–271. σ. 268.

⁹² ΟΜΑΔΑ ΕΙΔΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ, *Ελλάδα, Κύπρος Και Ισραήλ: Μεσοπροθεσμες Ευκαιρίες Και Απειλές Για Την Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*.

Στην πρόθεσή μας να προβάλλουμε τα οφέλη και την εξέλιξη της τριγωνικής αυτής συμμαχίας παρατηρούμε τη διαχρονική στάση του Ισραήλ και την άμεση διαδύναμη και συνάρτησή της με την περιφερειακή στρατηγική. Ο Ben Gurion ως πρώτος διδάξας και διαμορφωτής της συγκεκριμένης εθνικής στόχευσης επένδυσε και μκαλλιέργησε την κουλτούρα της αυτοβοήθειας, από την οποία είναι διαποτισμένοι όλοι οι συντελεστές ισχύος της μικρής γεωγραφικά μόνο χώρας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Μια χώρα που επαγρυπνά για την ασφάλεια της την οποία δεν την έχει ουδέποτε δεδομένη και μεριμνά για την εξωτερική της εξισορρόπηση αναζητώντας συνεχώς συμμαχίες.

Το Ισραήλ πιστό στην περιφερειακή στρατηγική⁹³ όπως αυτή εμπνεύστηκε από τον εθνοπατέρα του, Ben Gurion και παρά το γεγονός ότι είναι υπέρμαχο της Αρχής της Αυτοβοήθειας ενδιαφέρεται πάντα για την εξωτερική του εξισορρόπηση με στόχο και σκοπό την επιβίωση του μέσα στο εχθρικό περιβάλλον το οποίο το περιβάλλει. Οι προοπτικές εξυπηρέτησης των κοινών συμφερόντων των τριών κρατών είναι ιδιαίτερα ευοίωνες και θα παρουσιαστούν αναλυτικά παρακάτω.

Στον ενεργειακό τομέα η διαχρονική και πάντοτε φλέγουσα ανάγκη του Ισραήλ για αυτονομία και ασφάλεια η οποία μάλιστα αντικατοπτρίζεται και στο αμυντικό δόγμα του το έχει οδηγήσει σε σχέση αλληλεξάρτησης με την Αίγυπτο κατά το πρόσφατο παρελθόν ώστε το 40% της συνολικής του ζήτησης να εξαρτάται από τον διαραβικό αγωγό ο οποίος κατά τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης το 2010 βομβαρδίστηκε τετράκις.

Η Κύπρος από την άλλη για πρώτη φορά έχει την ευκαιρία να μετατραπεί σε ενεργειακό περιφερειακό κέντρο, όχι μόνο παραγωγής αλλά και μεταφοράς αερίου προς τις Ευρωπαϊκές και παγκόσμιες αγορές. Η Ελλάδα συμβάλλουσα στο σκοπό αυτό και με την προαίρεση ανακήρυξης της ΑΟΖ ακόμα σε εκκρεμότητα, στοχεύει στη δρομολόγηση πλησίον των δικών της κοιτασμάτων των Ισραλοκυπριακών υδρογονανθράκων μέσα από την ΑΟΖ της με υποθαλάσσια όδευση σε Κρήτη, Πελοπόννησο, Ήπειρο και από εκεί στις ευρωπαϊκές αγορές.

⁹³ Σπυριδων Ν. Λίτσας, “Δύσκολοι Καιροί Για ‘Λέοντες.’” :2

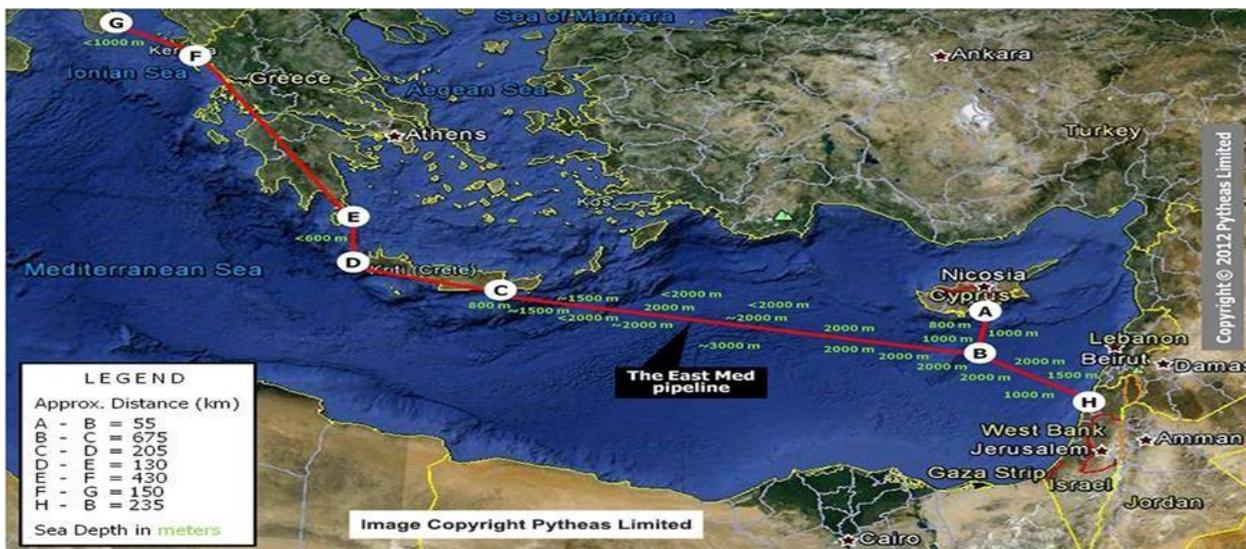
Η ένταξη του EastMed project (πρόγραμμα υποθαλάσσιας όδευσης φυσικού αερίου Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ με ονομασία Eastern Mediterranean) από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα Έργα Κοινού Ενδιαφέροντος έδωσε νέα πνοή⁹⁴ στο όραμα της Ελλάδας να καταστεί σημαίνων ενεργειακός παράγοντας στην περιοχή. Αν τα παραπάνω συνδυαστούν με την προοπτική του «Νότιου Διαδρόμου» ως λύση στην ενεργειακή εξίσωση της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και την παράκαμψη του Ρωσικού μονοπωλίου⁹⁵ και των Βορείων διαδρομών, λύση η οποία προωθείται από τις ΗΠΑ⁹⁶ τότε γίνεται εμφανές το μέλλον που επιφυλάσσεται για την Ελλάδα και την Κύπρο στο Διεθνές Σύστημα και την στρατηγική τους αναβάθμιση μέσα σε αυτό. Από την αντίπερα όχθη του συμμαχικού δικτύου οι συνέπειες των παραπάνω επιλογών για την ανεξέλεγκτη εσχάτως Γείτονα εκτιμώνται δυσοίωνες, καθώς με την ενεργοποίηση του άξονα μεταφοράς υδρογονανθράκων Ισραήλ-Κύπρου-Κρήτης-Ιονίου-Ευρώπης αφενός θα της αφαιρεθεί το τακτικό πλεονέκτημα να εκβιάζει τον Ευρατλαντικό παράγοντα (ΗΠΑ-ΕΕ) είτε μέσω του αγωγού I.T.G.I (Interconnector Turkey-Greece-Italy), είτε μέσω της συνεργασίας με τη Ρωσία και τη μεταφορά αερίου από τον κόλπο της Κιλικίας, επιδεινώνοντας έτσι την παροχή σε Συρία, Λίβανο και Ισραήλ. Υπολογίζεται περίπου στα 10^{12} m³ φυσικού αερίου να διαμετακομιστούν στην ευρωπαϊκή αγορά μέσω Ισραήλ-Κύπρου-Κρήτης-Ιονίου και αναμένεται εως και εξαπλασιασμός της μεταφορικότητας του αγωγού εντός της προσεχούς οκταετίας. Ούτε λίγο ούτε πολύ η εξέλιξη αυτή καταργεί το στρατηγικό σχεδιασμό της Άγκυρας⁹⁷ καθώς παρακάμπτεται το ρωσικό μονοπώλιο όπως και οι αραβομουσουλμανικοί υδρογονάνθρακες από την κεντρική ανατολική αρτηρία τροφοδοσίας της ενεργοβόρου Ευρώπης, απεξαρτητοποιώντας τη πλήρως και θέτοντας σε αχρηστία όλο τη διερχόμενη εκ της Τουρκίας παροχή σε ενέργεια.

⁹⁴ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΥΡΩΔΙΑΣ, *Ομάδα Σκέψης: Ιστορία & Διεθνείς Σχέσεις Η Συμμαχία Ελλάδας - Ισραήλ: Προσδοκίες Και Κίνδυνοι* (Αθήνα, 2014), www.lsealumni.gr..6

⁹⁵ Χρύσα Λιάγκου, “Ελλάδα,Κύπρος, Ισραήλ Αλλάζουν Τον Ενεργειακό Χάρτη Της Μεσογείου,” *Η Καθημερινή* (2012), www.news.kathimerini.gr

⁹⁶ Ο αντιπρόεδρος των ΗΠΑ Τζον Μπάιντεν την 22 Νοε 14 στη σύνοδο του Ατλαντικού Συμβουλίου στην Κωσταντινούπολη μίλησε για τη συνεργασία των χωρών της Αν. Μεσογείου στον τομέα της ενέργειας και τόνισε ότι, η Ευρώπη πρέπει να διασφαλίσει τη διαφοροποίηση των ενεργειακών της πηγών κυρίως σε ότι αφορά το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο από τη Ρωσία. Η Ουκρανική κρίση επιβεβαίωσε για μία ακόμη φορά τη συνήθεια της Ρωσίας να χρησιμοποιεί τον ενεργειακό εφοδιασμό ως ένα πολιτικό όπλο εναντίον των γειτόνων της. [Παραρτίθεται “Μπάιντεν: Σημαντική Η Ενεργητική Προοπτική Της Αν. Μεσογείου,” *Φιλελεύθερος*, 2014, <http://www.philenews.com/el-gr/eidiseis-politiki/39/229567/mpainten-simantiki-i-energitiki-prooptiki-tis-an-mesogeiou>. (Πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2017)

⁹⁷ Ιωάννης Θ. Μάζης, “Ο Γεωστρατηγικός Άξονας Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδος Οι Τουρκικοί Σχεδιασμοί Για Την Περιοχή,” *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 2012, <http://foreignaffairs.gr/articles/68736/ioannis-th-mazis-o-geostratigikos-aksonas-israil-kyproy-ellados?page=show>. (Τελευταία πρόσβαση 2 Δεκεμβρίου 2017)

ΧΑΡΤΗΣ 5: Αγωγός Eastmediteranean(πηγή: www.google.gr)

Η Ελλάδα ως ορθολογικός δρών, συμβαδίζει με την Κύπρο στο πλευρό του Ισραήλ αναγνωρίζοντας την στρατηγική θεώρηση της Ανατολικής Μεσογείου εκ μέρους του ως ζωτική και παρέχοντάς του ένα ασφαλές δρόμο για τη μεταφορά των πόρων του σε Δύση και Βορρά, καθιστά εαυτοίς ως αξιόπιστους στρατηγικούς συμμάχους στον ενεργειακό τομέα, συμπληρώνοντας μια συμπαγή πλευρά στο διαμορφούμενο σύστημα ασφαλείας.

Πέρα από τον ενεργειακό υπάρχουν εξίσου σημαντικοί τομείς δραστηριοποίησης των τριών εταίρων του συμμαχικού τριγώνου. Η ανταλλαγή πληροφοριών σε ένα περιβάλλον όπως αυτό του υποσυστήματος της Νοτιοανατολικής Μεσογείου το οποίο παρουσιάζεται ως ιδιαίτερος ασταθής με υψηλά ποσοστά βίας και κλιμακούμενη ένταση, θεωρείται καθοριστικής σημασίας, αφού είναι εξόχως χρήσιμη στην αντιμετώπιση και πρόληψη ασύμμετρων απειλών, τρομοκρατικών χτυπημάτων καθώς και στον κρίσιμο τομέα της λαθρομετανάστευσης που έχει αναχθεί σε σοβαρό ανθρωπιστικό ζήτημα την τελευταία δεκαετία, μαστίζοντας κυρίως τον Ευρωπαϊκό Νότο.⁹⁸

Ένας ιδιαίτερος τομέας όμως που προεξέχει της συμμαχικής σχέσης, εκφεύγοντας πέραν των ορίων που ορίζει ο επίκαιρος ή/και εφήμερος χαρακτήρας των συμμαχικών συμφερόντων εντός του τριγώνου, με διαχρονικές και διαμορφωτικές

⁹⁸ ΟΜΑΔΑ ΕΙΔΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ, *Ελλάδα, Κύπρος Και Ισραήλ: Μεσοπροθεσμες Ευκαιρίες Και Απειλές Για Την Ελληνική Εξωτερική Πολιτική.*

προεκτάσεις είναι αυτός της αμυντικής και στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ των πλευρών του. Με αφορμή το πρόσφατο αναθεωρημένο αμυντικό δόγμα του Ισραήλ όπου αναφέρεται ρητά ότι η «*Η Μεσόγειος Θάλασσα αποτελεί τη σανίδα σωτηρίας που συνδέει το Ισραήλ με την Ευρώπη και την Αμερική*», διακρίνουμε τον εντοπισμό στο Αιγαίο και τη νοτιοανατολική μεσόγειο του στρατηγικού βάθους που επιδιώκει διακαώς το Ισραήλ να αποκτήσει προβάλλοντας κατά αυτόν τον τρόπο την ισχύ του πού πέραν των δικών του στενών γεωπολιτικών ορίων αλλά και παρέχοντας προστασία στους νέους του συμμάχους τις άλλες δύο πλευρές του τριγώνου, Ελλάδα και Κύπρο. Οι δύο αυτοί νέοι σύμμαχοι παρέχουν στο Ισραήλ ένα κοινό αιθέρα για την Πολεμική του Αεροπορία και δυο θάλασσες για το Πολεμικό του Ναυτικό, εξισορροπώντας την πρόσφατη απώλεια της συμμαχίας του με την Τουρκία, αναζωπυρώνοντας το μεταξύ των Ενιαίο Δόγμα Αμυντικού Χώρου (ΕΔΑΧ) και ανταλλάσσοντας πολύτιμη εμπειρία και εκπαιδευτικό ζωτικό χώρο σε ασκήσεις και αποστολές ελέγχοντας μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις τη διαλειτουργικότητα και απόκριση αντιπάλων στρατηγικών οπλικών συστημάτων (πχ TOR M1). Διάφορα Μνημόνια και Πρωτόκολλα συνεργασίας μέσα από το υψηλό επίπεδο επαγγελματισμού των τριών Πολεμικών Μηχανών δίνουν έναν πιο επίσημο τόνο στο τρίγωνο Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ διαχέοντας τεχνογνωσία⁹⁹, εμπειρία, εφαρμόζοντας πρακτικές που οδηγούν σε μια αυτορύθμιση και συναντίληψη του κοινού τους ρόλου και δημιουργούν τις προϋποθέσεις εκμετάλλευσης από πλευράς των ευρωπαϊκών συμμάχων των δικών τους κοιτασμάτων με μεγαλύτερη αποφασιστικότητα και ασφάλεια που είναι και το ζητούμενο αλλά και το πολύτιμο διακύβευμα της περιοχής.

Η αφαίρεση ρόλου από την Τουρκία στις κοινές στρατιωτικές ασκήσεις μεταξύ ΗΠΑ και Ισραήλ και η πρόσδωση στην Ελλάδα δηλοί τις προθέσεις των συμμαχικών ηγεμονικών δυνάμεων ως προς την αναβάθμιση/υποβάθμιση¹⁰⁰ Ελλάδας/Τουρκίας αντίστοιχα. «Glorious Spartan 2008», «Minoan Stars 2010», «Blue Flag 2013» και «Noble Dina», είναι μερικές από τις κοινές στρατιωτικές ασκήσεις πλήρους κλίμακος που μέσα από τη συνεκπαίδευση προετοιμαζουν τους τρεις στρατούς για κάθε απειλή στο περιβάλλον ασφαλείας τους.

Η άσκηση κοινής διπλωματίας αποτελεί επίσης ένα χώρο όπου συναντώνται τα συμφέροντα των τριών χωρών. Πράγματι η ανταλλαγή διπλωματικών διευκολύνσεων και προξενικών υπηρεσιών μεταξύ των επιμέρους συμμαχιών με άλλα κράτη που παραδοσιακά προϋπήρχαν της τριγωνικής συμμαχίας αποτελούν μια ιδιαίτερη επικοινωνιακή παράμετρο,

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΥΡΩΔΙΑΣ, *Ομάδα Σκέψης: Ιστορία & Διεθνείς Σχέσεις Η Συμμαχία Ελλάδας - Ισραήλ: Προσδοκίες Και Κίνδυνοι*, 7

καθώς η ευρατλαντική διάσταση της Ελλάδος και η ευρωπαϊκή διάσταση της Κύπρου συγκλίνουν στη διεθνή πολιτική επιρροή του Ισραήλ στην κοσμοσφαίρα αποτελώντας ένα συνδυασμό ασφάλειας και αξιοπιστίας σε μια ιδιαίτερα ασταθή και ανασφαλή περιοχή. Ιδιαίτερα δε, Ελλάδα και Κύπρος αναζητούν ερείσματα στο πανίσχυρο εβραϊκό λόμπι των ΗΠΑ, που κάποτε παρείχαν στήριξη και προπαγανδίζουν υπέρ της Τουρκίας (πχ Σκοπιανό).

Ένας άλλος τομέας που αναμένεται να ενισχυθεί σημαντικά είναι αυτός των νέων τεχνολογιών και του τουρισμού. Η Τουρκία ούσα πολλαπλός στόχος εσωτερικών και εξωτερικών εξτρεμιστών, έχοντας δεχθεί αλληπάλλληλα τρομοκρατικά χτυπήματα βιώνει μια μεγάλη τουριστική κρίση με την επισκεψιμότητα να έχει καταβαραθρωθεί στο 30%-40% προηγούμενων ετών. Μετά τη Μαβι-Μαρμαρά εποχή λοιπόν και λόγω της ιδιαίτερας άνθισης του εβραϊκού στοιχείου σε πολλά σημεία της Μητροπολιτικής Ελλάδας επί αιώνες, η τουριστική ροή αναμένεται να (όπως και έχει) αυξηθεί κατακόρυφα.

Επιπρόσθετα στον τομέα των νέων τεχνολογιών η αμοιβαία ανταλλαγή τεχνογνωσίας αλλά και η ευρύτερη εμπορική συνεργασία (διευκολύνσεις στη διακίνηση προϊόντων, τόνωση του εμπορίου και των εγχώριων αγορών) αναμένεται να ενισχυθούν και να οδηγήσουν στην οικονομική μεγένθυση των τριών κρατών. Οι πρώτες προτάσεις που καρποφορούν είναι αυτές του τομέα υδάτινων πόρων και καλλιεργειών όπου η Ελλάδα εκμεταλλεύεται την Ισραηλίτικη τεχνογνωσία αναπτύσσοντας συνεργασίες βάσης.

2^ο Τρίγωνο : Ελλάδα – Κύπρος – Αίγυπτος

Όπως παρατηρήσαμε από την έως τώρα ανάλυση η συμμαχία του τριγώνου Ελλάδας Κύπρου Ισραήλ ως στρατηγικός άξονας εξυπηρετεί κοινά συμφέροντα που σύμφωνα με τη θεωρία των Συμμαχιών που είδαμε νωρίτερα, αυτά αποτελούν και τη βάση θεμελίωσης της τριπλής αυτής σχέσης αλληλεξάρτησης. Δεν πρέπει ωστόσο ουδέποτε να αμελούμε τα λογια του Παναγιώτη Κονδύλη: *«Η έσχατη πραγματικότητα συνίσταται από υπάρξεις, άτομα ή ομάδες που αγωνίζονται για την αυτοσυντήρησή τους και μαζί αναγκαστικά, για τη διεύρυνση της ισχύος τους. Γι' αυτό συναντώνται ως φίλοι ή ως εχθροί και αλλάζουν φίλους και εχθρούς ανάλογα με τις ανάγκες του αγώνα για την αυτοσυντήρησή τους και τη διεύρυνση της ισχύος τους».*¹⁰¹

101 Παναγιώτης Κονδύλης, *Ισχύς Και Απόφαση. Η Διαμόρφωση Των Κοσμοεικόνων Και Το Πρόβλημα Των Αξιών* (Αθήνα: Στιγμή, 1991).σ.213.

Πάντοτε λοιπόν οι συμμαχίες έχουν αδύνατα σημεία, στα οποία μπορεί να υποχωρήσουν είτε λόγω μεταβολών που οφείλονται σε πιέσεις από το Άναρχο και Ανταγωνιστικό Διεθνές Σύστημα, είτε απλά διότι μπορεί να πάψει να υφίσταται κάποιος από τους βασικούς ρόλους σύζευξης ή και ακόμα γιατί μπορεί να αναδυθεί ή να επιστρέψει από το παρελθόν ένας πολύ ελκυστικός παλιός σύμμαχος με νέα πρόταση. Φαίνεται ότι η εικόνα του αποολότος αμνού είναι ιδιαίτερα αρεστή στις συμμαχίες των Διεθνών Σχέσεων και αναμφίβολα διακρίνει τη δυναμική και του υπό εξέταση συστήματος ασφαλείας μιας και ο χώρος της Νοτιοανατολικής Μεσογείου διαθέτει υψηλή ρευστότητα, χαμηλή προβλεψιμότητα και τα «διαζύγια» μεταξύ των κρατών εναλλάσσονται με τους «γάμους» με μεγάλη ευκολία. Την περίπτωση επαναπροσέγγισης Τουρκίας και Ισραήλ, μια αρνητική προοπτική που ωστόσο δε μπορεί να αποκλειστεί από μια τέτοια μελέτη θα τη δούμε παρακάτω.

Σημαντικός παράγοντας στο υπό ισχυροποίηση δεύτερο τρίγωνο του συστήματος ασφαλείας στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο είναι η ηγέτιδα του Αραβικού κόσμου Αίγυπτος. Ελλάδα και Αίγυπτος αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους της σταθερότητας στην Ανατολική Μεσόγειο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της σύνδεσης των δυο λαών η Αλεξάνδρεια, φάρος πολιτισμού και ζωντανό παράδειγμα της συνεχούς ιστορικής παρουσίας των δύο χωρών στην Ανατολική Μεσόγειο ιδρύθηκε από το Μέγα Αλέξανδρο το 331π.Χ. και αποτέλεσε γενέτειρα πλήθους κορυφαίων φυσιογνωμιών των δύο χωρών, αποδεικνύοντας τη διαχρονική σχέση και ιστορική εγκάρδια σύνδεσή τους. Στο συνεκτικό επίσης δεσμό με την Αίγυπτο συμβάλλει η μακράιωνη παρουσία του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας και των ελληνικών κοινοτήτων σε αυτήν.

Πέρα από τις βαθιές ιστορικές ρίζες που αντλούν οι σχέσεις της Ελλάδος με την Αίγυπτο ως αποτέλεσμα της συνύπαρξής τους στον ίδιο γεωστρατηγικό χώρο, στην σύγχρονη εποχή ασκείται αξιόλογη επιχειρηματική δραστηριότητα σημαντικού αριθμού ελληνικών επιχειρήσεων στην χώρα. Η αρμονία των διεθνών τους σχέσεων το κοινό ιστορικό στοιχείο, αλλά και η συμπληρωματικότητα των δύο χωρών για την σταθερότητα και ανάπτυξη της περιοχής της κοινής γειτονίας, καθιστούν τις δύο χώρες φυσικούς στρατηγικούς εταίρους.

Η διαμόρφωση του δεύτερου τριγώνου ασφαλείας που απασχολεί τη μελέτη μας εκτός από στρατηγική αναγκαιότητα προβάλλει και από τα κοινά συμφέροντα των τριών χωρών στην περιοχή. Οι τρεις χώρες προβάλλουν συγκλίνουσες θέσεις στην αντιμετώπιση των περιφερειακών ζητημάτων. Η σταθερή διαχρονικά θέση της Ελλάδας υπέρ μιας συνολικής και μόνιμης δίκαιης λύσης στο Μεσανατολικό, ένα θέμα μείζονος σημασίας για την εξωτερική πολιτική της Αιγύπτου, προωθεί και εγγυάται τη διατήρηση των εξαιρετικών πολιτικών σχέσεων των δύο χωρών.

Η Αίγυπτος είναι μια από τις πιο σημαντικές αναδυόμενες παραγωγούς υδρογονανθράκων στην περιοχή, με εξαγωγές σε όλα τα γειτονικά κράτη και κυρίως στο

Ισραήλ. Διαθέτει θαλάσσια σύνορα με την Ελλάδα και προιόντος του χρόνου, συνοριακή ΑΟΖ με Ελλάδα και Κύπρο.

Στη θέση του σχηματιζόμενου τριγώνου Ελλάδος – Κύπρου – Αιγύπτου υπήρχε κάποτε μια ισχυρή τριγωνική συμμαχία με την αιγίδα της Υπερδύναμης. Ο Πρόεδρος Σαντάτ (1918-1981) έβαλε το θεμέλιο λίθο στη συμμαχία αυτή, όταν αποφάσισε τη δεκαετία του 1970 να θέσει τη χώρα του σε τροχιά φιλο-Αμερικανική, συνάπτοντας ειρήνη με τον άσπρονδο εχθρό το Ισραήλ (1979) μετά από δύο βαριές ήττες στους Αραβο-Ισραηλινούς πολέμους με συνέπειες τόσο στο γόητρο όσο και στην δύναμη της Αφρικάνικης άλλοτε κραταιάς παραποτάμιας χώρας.

Η Αίγυπτος συνεπώς ως το μεγαλύτερο Αραβικό κράτος , αποτελεί κεντρικό «παίκτη» στην περιοχή διατηρώντας τεράστιο ειδικό γεωπολιτικό βάρος στην Ανατολική Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή και την Αφρική. Η αποστασία από το «Ανατολικό Μπλόκ» και τη αντιεβραϊκή Αραβική Συμμαχία βελτίωσε αισθητά τα συμφεροντα και την παρουσία του Ευρατλαντικού παράγοντα στην περιοχή. Ο διάδοχος του Σαντάτ, Χόσνι Μουμπάρακ συνέχισε τη φιλο-Αμερικανική πλεύση και κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο. Μέσω της διασταύρωσης κοινών συμφερόντων και ενδιαφέροντος το πάλαι ποτέ τρίγωνο Αιγύπτου-ΗΠΑ-Ισραήλ κατόρθωσε, μεταξύ άλλων, να εγκαθιδρύσει την «Pax-Americana », για την οποία αναφερθήκαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο στα νερά της Ανατολική Μεσογείου. Μετά την πτώση του Μουμπάρακ ωστόσο το σκηνικό άλλαξε και παρότι το στρατιωτικό καθεστώς που τον διαδέχθηκε στήριξε τη συνεργασία με τον εγγύς στρατηγικό του εταίρο, το Ισραήλ, τιμώντας την κείμενη συμφωνία Ειρήνης από το 1979, Η Μουσουλμανική Αδελφότητα που κατέδειξε η κάλπη της «Αραβικής Άνοιξης» ως διάδοχο, απομακρύνθηκε τηρώντας ιδιαίτερα επιφυλακτική στάση στην συμμαχία τόσο στο Ισραήλ , λόγω του θεολογικού τους προσανατολισμού, όσο και στις ΗΠΑ με έντονα αντιαμερικανικά συναισθήματα, τα οποία μετριάστηκαν μόνο από τις ορθολογικές επιταγές του πολιτικού ρεαλισμού οι οποίες υπαγορεύτηκαν κυρίως από την ανέλπιστα στήριξη της κυβέρνησης Ομπάμα.

Σήμερα η αστάθεια και η κοινωνική αναταραχή σαν απότοκα της «Αραβικής Άνοιξης» σε Λιβύη, Συρία, Τυνησία περισφίγγουν σε κλοιό την Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου του Στρατηγού Σίσι η οποία προσπαθεί ακόμα να γιατρέψει τις πληγές της από τη δική της «επανάσταση».

Σύμφωνα με την προσφιλή θεωρία των Συμμαχιών, εκτενή χρήση της οποίας κάνουμε στην παρούσα συγγραφή, κοινά και συγκλίνοντα συμφέροντα των τριών πλευρών αυτού του τριγώνου είναι η Ενέργεια και η Ασφάλεια. Το περιφερειακό περιβάλλον, ανταγωνιστικό προβάλλει αβέβαιο για τις δύο χώρες. Και σε αυτή την περίπτωση ο τουρκικός επεκτατισμός καλλιεργεί το «φόβο» και την ανασφάλεια καλώντας σε συμμαχία και σύμπλευση.

Κοινό επίσης ζήτημα που χρήζει άμεσης διαχείρισης είναι το μεταναστευτικό. Η Ελλάδα έχει δεχθεί εκατομμύρια προσφύγων από τη Συρία και το Ιράκ, ενώ η Αίγυπτος ήδη φιλοξενεί εκατοντάδες χιλιάδες Σύριους.

Ο Ισλαμικός Εξτρεμισμός έχει επίσης αναγκάσει την Αίγυπτο να πληρώσει βαρύ φόρο αίματος, ενώ τα τρομοκρατικά χτυπήματα διαδέχονται το ένα το άλλο. Εξίσου απειλητικό και δυσοίωνο είναι η αδυναμία ελέγχου των απέραντων συνόρων της που στην περίπτωση του αποτυχημένου κράτους της μετά-Καντάφι Λιβύης αποτελούν εστίες εισόδου και νομιμοποίησης λαθραίων όπλων και τρομοκρατών προς τα ανατολικά τρομοκρατικά μέτωπα. Η Ελλάδα και η Κύπρος εδώ και αρκετό καιρό, καίτοι δεν έχουν καταβάλλει φόρο αίματος, λόγω της ευρωπαϊκής τους διάστασης και της γεωγραφικής τους θέσης ως πύλης για τις ευρωπαϊκές μητροπόλεις που αποτελούν το στόχο των εξτρεμιστών βρίσκονται σε κατάσταση επαγρύπνισης για ένα πιθανό χτύπημα.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η διάσταση της ασφάλειας αποκτά μια καθόλα επιτακτική θέση στις προτεραιότητες κάλυψης του τριγώνου, είτε αυτή αφορά τους Εξ Ανατολών επεκτατισμούς, είτε τις ασύμμετρες απειλές, είτε τις εσωτερικές και περιφερειακές προσαγές των πολιτών για ασφάλεια και ευημερία στρέφοντας το καταπονημένο από τις συνέπειες της «Ανοίξεως» κράτος σε σταθερότερα και πιο φιλήσυχα σχήματα συμμαχιών με εχέγγυα Δυτικού πολιτισμού. Αυτό βέβαια για να επιτευχθεί απαιτεί και την αναγκαία αμυντική διάσταση, προοπτική που η Ελλάδα προωθεί μέσα από την δομούμενη στρατιωτική συνεργασία των τριών μερών. Οι στρατιωτικές ασκήσεις «Μέδουσα» και «Horus» καθώς και το Πρόγραμμα Στρατιωτικής Συνεργασίας (ΠΣΣ 2018) που υπογράφηκε πρόσφατα διανοίγουν τους ορίζοντες ενός ισχυρού αμυντικού τριγώνου μέσα από ενέργειες όπως:

A) Συγκρότηση, επιτροπής εμπειρογνομόνων σε υπουργικό επίπεδο που εξετάζει λεπτομερώς τα επί μέρους αμυντικά θέματα.

B) Συμμετοχή της Κύπρου με δυνάμεις στις διμερείς άσκηση Ελλάδα - Αιγύπτου, με την επωνυμία «Μέδουσα» (τελευταία κοινή συνεργασία «Μέδουσα 5», Νοέμβριος 2017)

Γ) Κοινή άσκηση Ειδικών Δυνάμεων των τριών χωρών για την προστασία κρίσιμων ενεργειακών υποδομών.

Δ) Κοινές ασκήσεις αεροναυτικών δυνάμεων για την προστασία υποθαλάσσιων αγωγών.

E) Κοινές ασκήσεις που έχουν να κάνουν με την πολιτική προστασία.

ΣΤ) Κοινές ασκήσεις για επιχειρήσεις ερεύνης - διασώσεως (Search And Rescue/ SAR).

Z) Ασκήσεις για τον καλύτερο συντονισμό και συνεργασία μεταξύ των Ενόπλων Δυνάμεων των τριών χωρών.

Η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, του λαθρεμπορίου, της πειρατείας στη θάλασσα και η παράνομη μετανάστευση αποτελούν εξίσου στόχο των παραπάνω δράσεων αποσκοπώντας στην ισχυροποίηση της ασφάλειας μεταξύ των δύο χωρών.

Ωστόσο και λαμβανομένης υπόψη της δημοσιονομικής δεινότητας των δύο συμμαχικών χωρών οφείλουμε να εστιάσουμε στο σημαντικότερο συνεκτικό στοιχείο-κίνητρο δόμησης του τριγώνου, την ενέργεια και τον πλούτο που αυτή επιφυλάσσει. Είναι γεγονός ότι στον τομέα τον νεοανακαλυφθέντων υδρογονανθρακικών ευρημάτων η Αίγυπτος επάξια παίρνει τη μερίδα του λέοντος. Το κοιτάγμα Zohr¹⁰² κάτω από το ομώνυμο αλίπεδο, αριθμεί κατ'εκτίμηση περί τα 30 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (TCF) φυσικού αερίου, μέγεθος που το κατατάσσει πρώτο με διαφορά στις Μεσογειακές λεκάνες. Εκτιμάται ότι μεγάλο κόιτασμα εναποτίθεται στην συνοριακή ΑΟΖ Ελλάδας – Κύπρου, ωστόσο η μη οριοθέτηση από Ελληνικής πλευράς, αποτελεί τροχοπέδη για τη διαδικασία.

Σημαντική στην αναβάθμιση του ενεργειακού ρόλου του τριγώνου είναι ωστόσο η γειτονική και φιλική σχέση των τριών πλευρών-χωρών, καθώς ευνοεί κάθε είδους σχεδιασμό μεταφοράς, κατασκευής και πόντισης συστημάτων μεταφοράς ενέργειας, εξασφαλίζοντας μια σταθερή ροή για την κάλυψη των αναγκών τους αλλά και την οικονομική τους ανασυγκρότηση και την παραγωγή πλούτου, μέσα από την διοχέτευση των ενεργειακών πόρων τους στην αγορά της Ευρώπης.

Η συμμαχία ωστόσο συμβάλλει στην εξωτερική ενδυνάμωση και εξισορρόπηση των τριών χωρών μέσα από επιμέρους συνεργασίες που προωθούνται και ακμάζουν όπως ο τουρισμός, το διμερές εμπόριο και ποικίλες επιχειρηματικές και τεχνολογικές οικονομικές σχέσεις, την επιστημονική συνεργασία και τον πολιτισμικό διάλογο. Στο σημείο αυτό πρέπει να παραθέσουμε την αξία διάσωσης και διαφύλαξης του Ελληνικού Στοιχείου στην Αραβική αυτή χώρα που παρά τις εκκαθαρίσεις του Νάσερ (από 140.000 Έλληνες κυρίως Αλεξανδρινοί μετέπεσαν σε 3.800 περίπου σήμερα σε όλες τις Αιγυπτιακές πόλεις) πλήθος

¹⁰² Σύμφωνα με οικονομικά δημοσιεύματα μέσω Δεκεμβρίου 2017, έχει ξεκινήσει η παραγωγή -σε πειραματική βάση- φυσικού αερίου από το γιγαντιαίο υπεράκτιο κοιτάσμα Zohr, αρχικής ποσότητας 350 εκατ. κ.π. ημερησίως. Σύμφωνα με πηγή του αιγυπτιακού Υπουργείου Πετρελαίου, η πρώτη φάση ανάπτυξης του κοιτάσματος αναμένεται να ολοκληρωθεί τον Ιούνιο 2018, με το επίπεδο της ημερήσιας παραγωγής να αυξάνεται σταδιακά σε 1 δισ. κ.π. Όπως δήλωσε εξάλλου ο Υπουργός Πετρελαίου κ. El-Molla, η δεύτερη φάση ανάπτυξης του κοιτάσματος αναμένεται να ολοκληρωθεί ως το τέλος του 2019, οπότε το επίπεδο ημερήσιας παραγωγής θα ανέρχεται σε 2,7 δισ. κ.π. Κατά τον Υπουργό, το συνολικό ύψος των επενδύσεων για την πρώτη και δεύτερη φάση ανάπτυξης του Zohr εκτιμάται σε \$12 δισ.

συλλόγων, πολιτιστικών φορέων και λεσχών καθώς και άλλων ιδρυμάτων προώθησης των σχέσεων με την Αιγυπτιακή Ομογένεια.

Κοιτώντας στην αντίπερα όχθη της Μεσογείου παρατηρούμε ότι ο Αραβικός Κόσμος αποτελεί ελπιδοφόρα προοπτική για την Ελληνική εξωτερική πολιτική αλλά και για τον Ελληνισμό ειδικότερα. Υπό το φως των τεκταινομένων της εποχής όπως οι δραματικές αραβικές εξεγέρσεις, η αλυσιδωτή καθαίρεση μακροημερευόντων καθεστωτικών ηγεσιών και γενικά η νεοδιαμορφούμενη Διεθνής Τάξη στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο ανοίγουν ορίζοντες για επαναπροσεγγίσεις και αναθεώρησεις των τοπικών συμφερόντων ιδίως με την είσοδο της ενεργειακής μεταβλητής στη γεωπολιτική εξίσωση της Μέσης Ανατολής και Ανατολικής Μεσογείου. Τα δόγματα αποκλεισμού, ο εξτρεμισμός, η ξενοφοβία και η απροκάλυπτη εχθρότητα προς τα ανθρωπιστικά ιδεώδη, ο σεχταρισμός, επαπειλούν την διαδικασία μετάβασης πολλών όμωρων χωρών, αποδομώντας τον κοινωνικό τους ιστό και την καθαυτή έννοια της υπόστασής τους ως κυρίαρχα κράτη. Πράξεις πολιτικές και συνεργασίες όπως Μνημόνια Συνεννόησης, διαμεσολαβητικές πρωτοβουλίες, οριοθέτηση στην ΑΟΖ Αιγύπτου και Λιβύης, με την υποβοήθηση και εγγυοδοσία ενός ισχυρού στρατιωτικού βραχίονα, μπορούν να ανασχέσουν την θολή νέο-οθωμανική επιθετικότητα και να παράγουν ειρήνη, ευημερία και πολιτισμό διαχέοντας τη σταθερότητα μέσα από τα θερμά ρεύματα της Μεσογειακής θάλασσας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5° : Συμπεράσματα

Η Αντίδραση της Τουρκίας

Η Τουρκία έχει ως βασική τακτική, απορρέουσα από την Υψηλή της Στρατηγική, να ανάγει όλα τα θέματα που σχετίζονται με τους ενεργειακούς πόρους σε στρατιωτικά, εκμεταλλεζόμενη την ισχύ της αλλά και τη δεινή οικονομική και δημοσιονομική θέση της Ελλάδας, όπως και την αδυναμία (λόγω μεγέθους κυρίως) της Κύπρου. Μέσα από τη δημιουργία και τη νεορητορική των τελευταίων είκοσι ετών περί «γκρίζων ζωνών» έχει περάσει στην απευθείας αμφισβήτηση συστάδας νήσων, κατοικημένων και μη σε όλο το Ανατολικό Αιγαίο, επικαλούμενη την αναθεώρηση της «Συνθήκης της Λωζάνης». Στοχεύει στην καλλιέργεια αισθήματος ανασφάλειας σε επενδυτές και παράγοντες κάθε κατεύθυνσης στην πρόθεσή της να μονοπωλήσει μέσω της άσκησης της στρατιωτικής ισχύος αυτό το αγαθό στο μέλλον κάτω από τη δική της σημαία και εγγυοδοσία. Όποιοι δε συντάσσονται με τις θέσεις της είναι αυτομάτως εχθρικά κείμενοι και αποτελούν δυνητικά υποκείμενα της «διπλωματίας των ακταιωρών και φρεγατών» της.

Στηριζόμενη στην διαχρονικά ευκαιριακή-οπορτουνιστική λογική της «ήσσονος προσπάθειας» η Τουρκία αποπειράται να συνδέσει ανέξοδα, και σε ρητορικό επίπεδο το πράττει, την εκμετάλλευση των Κυπριακών κοιτασμάτων από τους νόμιμους κατόχους τους με την επίσημη αναγνώριση και νομιμοποίηση του ψευδοκράτους της Βορείας Κύπρου. Θέτει λοιπόν στη βάση κάθε διαπραγματεύσεως για επίλυση του Κυπριακού την συνεκμετάλλευση των υδρογονανθράκων από Τουρκοκύπριους και Ελληνοκύπριους. Με τον τρόπο αυτό, η Τουρκία κάνοντας χρήση «βίας κατά λανθάνοντα τρόπο» επιχειρεί να πειθαναγκάσει θα λέγαμε με όρους ρεαλισμού, την Κύπρο και την Ελλάδα να υπαναχωρήσουν των θέσεων και των στρατηγικών τους σε όλα τα επίπεδα που αυτές εξαπλώνονται (οικονομικό, πολιτικό, στρατιωτικό), διαρρηγνύοντας τα συμμαχικά τρίγωνα και στοχεύοντας σε δημιουργία σχέσης απευθείας εξάρτησης και κατευνασμού (ιδίως στην περίπτωση της Κύπρου, δορυφοροποίησης) τυπου «φινλανδοποίησης».

Οι υδρογονάνθρακες εντός της κυπριακής ΑΟΖ, δημιουργούν νέους συσχετισμούς και πολιτικοοικονομικές ισορροπίες αναδεικνύοντας επι περισσότερο το ακανθώδες Κυπριακό Ζήτημα σε διεθνές επίπεδο, καθόσον μια ειρηνική δρομολόγηση της επίλυσής του με άμεση εξομάλυνση σχέσεων Κύπρου – Τουρκίας θα προσέφερε πολιτικό και οικονομικό διέξοδο σε μερικά κράτη της περιφέρειας και ταυτόχρονα πλεονεκτήματα σε «παίκτες» διεθνούς εμβέλειας. Η πολιτική σταθερότητα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, ένας όρος με γενική απήχηση και χρήση κατά το δοκούν, στην περίπτωση της Τουρκίας, που σπεύδει να συμπληρώσει το προκύπτον κενό ασφαλείας στην περιοχή με κάθε τίμημα, είναι ένα

εύγλωττο γεωπολιτικό αφήγημα για να συγκαλύψει το νέο-οθωμανικό της επεκτατισμό. Η πραγματικότητα αφορά στην δρομολόγηση όλων των ενεργειακών οδών διαμέσου ή ελεγχόμενων από την Τουρκία καθώς αυτή η σκοπιμότητα εγγυάται την υλοποίηση του.

Κινούμενη στην παραπάνω κατεύθυνση η Τουρκία αναμένεται να ελιχθεί στρατηγικά, εμβολίζοντας τα σχηματιζόμενα τρίγωνα ασφαλείας. Και ένας αναμενόμενος τρόπος για να το επιτύχει αυτό είναι η ολική επαναφορά των σχέσεων με το Ισραήλ. Η γεωπολιτική άλγεβρα και τριγωνομετρία στη συγκεκριμένη πράξη παράγει μοναδικό αποτέλεσμα και αυτό είναι η διάρρηξη των συμμαχιών του Δικτύου Ασφαλείας (3 + 3) στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, με κέρδος την ανάκτηση του ιστορικού άσπονδου συμμάχου (Ισραήλ) και χαμένους τους υπόλοιπους τρεις «παίκτες» - τελεστές του συστήματος (Αίγυπτο, Ελλάδα, Κύπρος), για άλλους εκ των οποίων η νέο-οθωμανική ατζέντα θα επιφυλάσσει απομόνωση και υποβάθμιση (Αίγυπτος), για άλλους προσεταιρισμό και δορυφοροποίηση (Κύπρος) και για ορισμένους ίσως συρρίκνωση και απώλεια στρατηγικών, κυριαρχικών δικαιωμάτων και εθνικών κεκτημένων (Ελλάδα).

Στηριζόμενοι στην παρατιθέμενη σε προηγούμενο κεφάλαιο «θεωρία των Συμμαχιών» το φαινόμενο της Ιδρυματοποίησης μεταξύ των στενά συμπορευόμενων πρώην συμμάχων Τουρκία και Ισραήλ, θεωρείται αναπόφευκτο, καθότι η σχέση αυτή χρονολογείται περί τα 60 χρόνια. Είναι λοιπόν αναμενόμενο, γεγονός που τονίζει και ο Μάριος Ευρυβιάδης¹⁰³ να υπάρχουν ένθερμοι θιασώτες εντός της Ισραηλίτικης ελίτ της «προτέρου καταστάσεως» και της αναθέρμανσης και διατήρησης της συμμαχικής σχέσης με την Τουρκία. Σε αυτό το «σύνδρομο» εάν προστεθεί και η εξωτερική πίεση των ΗΠΑ για επανασύζευξη των διακεκομμένων σχέσεων και περιορισμένων επαφών των δύο κρατών¹⁰⁴ τελευταία καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το Ισραήλ ενδεχομένως να μην επιθυμεί ή δύναται να σφραγίσει την θύρα προς την Τουρκία και το κλειδί του αποκλεισμού ενός τέτοιου ενδεχομένου να βρίσκεται στην διακυβέρνηση του ΑΚΡ υπό τον Ταγιπ Ερντογάν στην Γείτονα. Εξάλλου ένας σύγχρονος κορυφαίος της στρατηγικής σκέψης στο Ισραήλ και ευμενώς κείμενος υπέρ της Ισραηλο-Τουρκικής συμμαχίας¹⁰⁵, ο Efraim Inbar σημειώνει«... όσο υπάρχει Erdogan, καμία βελτίωση των σχέσεων δεν θα υπάρξει, επειδή ένας από τους στόχους του Erdogan είναι να ηγηθεί στον Μουσουλμανικό κόσμο και τα χτυπήματα στο

¹⁰³ Ευρυβιάδης, "Τριπλή Ευκαιρία Για Ελλάδα Και Κύπρο." σ.146-147.

¹⁰⁴ Κώστας Ράπτης, "Τουρκία - Ισραήλ: Δειλά Βήματα Επαναπροσέγγισης," *Capital.g r*

¹⁰⁵ Efraim Inbar, "An Open Letter To My Turkish Friends," *BESA Center for Strategic Studies, Barllan University, Israel*, October 11, 2009, <http://www.biu.ac.il/SOC/besa/docs/perspectives92.pdf>. February 20, 2013, <http://www.capital.gr/News.asp?id=1734344>

Ισραήλ είναι μέρος της στρατηγικής του». ¹⁰⁶ Ο Efraim Inbar πεπεισμένος των, ότι η Ελλάδα δε δύναται να αποτελέσει υποκατάστατο της Τουρκίας ¹⁰⁷ λόγω ετεροβαρύτητας σε ισχύ με το Ισραήλ, θεωρεί την Τουρκία ως ασκούμενη πολιτική νοσταλγικού οθωμανισμού, άκρατου τουρκικού εθνικισμού και φιλο-ισλαμιστικού τζιχαντισμού. Η θέση του ωστόσο ως προς την ανασταθμίσια συμμαχία με το Ισραήλ είναι πως αυτή θα μπορούσε να επανεκκινήσει με την απομάκρυνση του Ερντογάν ¹⁰⁸ και της «δημοκρατίας» που αυτός πρεσβεύει από την εξουσία. Ένας άλλος καταξιωμένος στρατηγιστής ο Amikam Nachmani θεωρεί ότι *είναι η πρώτη φορά που οι δύο χώρες, Τουρκία και Ισραήλ, ... δεν μιλούν τη γλώσσα της μετριοφροσύνης...* και καταλήγει ότι *«...σε καμιά περίπτωση τα πράγματα δεν θα είναι όπως στο παρελθόν...»*. ¹⁰⁹

Βάσει του κοινωνικοπολιτικού στίγματος της Γείτονος στη διεθνή αρένα και τους πάγιους στόχους της στρατηγικής της ως ανερχόμενη δύναμη, δανειζόμενοι τη θεωρηση του επιθετικού ρεαλισμού θα λέγαμε ότι η Τουρκία αναμένεται να προκαλεί και να επιζητεί την αύξηση των φορτίων ισχύος της, δημιουργώντας ζητήματα και εκπέμποντας έντονα συναισθήματα ανασφάλειας στο περιφερειακό σύστημα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. ¹¹⁰ Από την άλλη το Ισραήλ παρά την απομόνωσή του δεν πάυει να είναι πάντα ένας υπολογίσιμος «παίκτης» με μεγάλα ποσά ισχύος, καθιερωμένος σε όρους

¹⁰⁶ Ben Solomon, "Analysis: Ankara, Jerusalem Ties Unlikely to Improve."

¹⁰⁷ Βλ., "Efraim Inbar: 'Η Ελλάδα Δε Μπορεί Να Αντικαταστήσει Τη Τουρκία'," *Strategy Reports*, July 19, 2011, <https://strategyreports.wordpress.com/2011/07/19/efraim-inbar>. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε άρθρο του σχετικά με το αμυντικό δόγμα του Ισραήλ στα πλαίσια των ανατροπών που επέφερε η Αραβική Άνοιξη, γίνεται μία μονάχα αναφορά στην Ελλάδα, ως ακολούθως, «Όλα τα αντι-ισλαμιστικά στοιχεία στην περιοχή, κυρίως μειονότητες, όπως Δρούζοι, χριστιανοί του Λιβάνου, καθώς Ασσύριοι στη Συρία και το Ιράκ, είναι πιθανόν να ενδιαφέρονται για δεσμούς με ένα ισχυρό Ισραήλ. Ομοίως, η Ελλάδα και η Κύπρος φλερτάρουν το Ισραήλ, δίνοντάς το κάποια πλεονεκτήματα στην Ανατολική Μεσόγειο. Όλα αυτοί είναι πιθανοί σύμμαχοι που μπορεί να βοηθήσουν το Ισραήλ να διασφαλίσει τη ασφάλειά του στη ταραγμένη Μέση Ανατολή». Σημειώνεται ότι το άρθρο βρίθκει αναφορών στην Τουρκία, Inbar, "Israel 's National Security Amidst Unrest in the Arab World." σ.70. Η άποψη αυτή, ότι η Ελλάδα δε δύναται να υποκαταστήσει την Τουρκία, χαίρει της αποδοχής μεγάλης μερίδας αναλυτών. Για παράδειγμα, βλ., "Israel, Greece: Increasing Cooperation."

¹⁰⁸ Inbar, "Get Tough with Turkey." σσ. 1,3 και Inbar, "Israel 's National Security Amidst Unrest in the Arab World." σ.67.

¹⁰⁹ Όπως παρατίθεται στο Protopoulos, "Israel and Greece: A Dynamic Alliance in Eastern Mediterranean." σ.1. ¹¹⁰ Προβλέποντας μάλιστα τη μελλοντική αντιπαράθεση (όχι απαραίτητα στρατιωτική) Τουρκίας και Ισραήλ βλ., Μαρκεζίνης, *Μια Νέα Εξωτερική Πολιτική Για Την Ελλάδα*. σ.451.

¹¹⁰ Όπως σημειώνει ο Σπυρίδων Λίτσας, «...ο δομικός επεκτατισμός που η νέο-οθωμανική πολιτική του Στρατηγικού Βάθους εμπεριέχει...» σε συνδυασμό με την επιδίωξη των κρατών για συνεχή αύξηση της ισχύος μας δίνει το δικαίωμα να αναμένουμε πως έτερος ανταγωνιστής η συνασπισμός κρατών θα επιχειρήσει την εξισορρόπηση της Τουρκίας, βλ., Λίτσας, "Το Φαινόμενο Της Αραβικής Άνοιξης Έναν Χρονο Μετά." σ.144-146.

ασφάλειας και με ισχυρή προοπτική ενδυνάμωσης, κυρίως λόγω των νέων ενεργειακών δεδομένων. Ορισμένες διακυμάνσεις με διαστήματα μετριοπάθειας στις σχέσεις των δύο χωρών ίσως εμφανίζονται αλλά η γενική εικόνα, ως απότοκο του ανταγωνισμού, προϊόντος του χρόνου, θα βαίνει μάλλον επί τω χείρω.

Από την άλλη το γεωπολιτικό εκτόπισμα του Ισραήλ το οποίο προσδιορίζεται με όρους ισχύος του παρέχει την ελευθερία να ασκεί πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική, ούτο εστί μεθερμηνευόμενον και κάποιες φορές αντιφάσκουσα. Λόγω όμως αυτού του ειδικού του βάρους και της διαχρονικής ανάγκης του να πορεύεται ελισσόμενο μεταξύ ασπόνδων εχθρών, αυτή η αντιφατικότητα επιδέχεται ερμηνείας και ενίοτε κατανόησης από τον Διεθνή Παράγοντα. Σε αυτή τη λογική μπορούμε να αποδώσουμε και την διπρόσωπη σχέση που αυτό συντηρεί με το περιβάλλον του. Κλασσικό παράδειγμα και εδώ η Τουρκία την οποία ενώ ανταγωνίζεται και προσπαθεί να εξισορροπήσει, ισάριθμες φορές εκτείνει την χείραν προς αυτήν με στόχο την εξισορρόπηση τρίτων «ορκισμένων εχθρών» (Συρία, Ιράν).

Καταλήγουμε λοιπόν στην αποφυγή αντιπαράθεσης με το Ισραήλ, ως στρατηγική επιλογή της Τουρκίας στην απόπειρα διάρρηξης του τριγώνου Ελλάδα – Κύπρου – Ισραήλ. Η υπονόμηση της παραπάνω συμμαχίας θα στηριχθεί κατά το πιθανότερο στον ενεργειακό τομέα, όπου αναμένεται η τουρκική διπλωματία και εξωτερική πολιτική να συνδυάσει όλα τα στρατηγικά της δέλεατα προκειμένου να αποσπάσει την προσοχή του Ισραήλ και να αποτρέψει την περαιτέρω συνεργασία και σταρτηγική σύζευξη με τις άλλες πλευρές του τριγώνου.

Εξίσου αναμενόμενη είναι και η προσέγγιση, η οποία μεθοδεύεται ήδη του Αραβικού ηγέτη, της Αιγύπτου. Ο πειθαναγκασμός, σύμφωνα με την Αρχή της Οικονομίας των Μέσων ούτε στην περίπτωση της Αιγύπτου θα αποφέρει καρπούς για τον τουρκικό επεκτατισμό και για αυτό το σκοπό η τουρκική διπλωματία έχει αναλάβει δράση. Στόχος της, η αποσώβηση μιας συμφωνίας κοινής οριοθέτησης της ΑΟΖ ασκώντας έτσι το νομικό αναφαίρετο και αδιαπραγμάτευτο δικαίωμα που απορρέει από το Δίκαιο Της Θαλάσσης μεταξύ των συνορευουσών πλευρών του 2ου τριγώνου, Ελλάδας, Κύπρου και Αιγύπτου. Στην περίπτωση αυτή η Τουρκία στην διακαή προσπάθεια προσέγγισής του αφρικανικού κράτους, προσφέρει υποσχέσεις, αλλά και συμφωνίες οικονομικού και εμπορικού χαρακτήρα με αντάλλαγμα την απόκλιση από την κοινή πορεία της συμμαχίας προς σύναψη συμφωνίας για την ΑΟΖ και την συνεκμετάλλευσή της.

Ωστόσο η αντίδραση της Τουρκίας σε αυτό το συνεχώς ενδυναμώμενο Σύστημα Ασφαλείας στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο δεν θα είναι μόνο διπλωματική, ή έμμεση. Η Τουρκία, βαθιά αναθεωρητική δύναμη η οποία τα τελευταία χρόνια έχει επιδοθεί σε μια

άνευ προηγούμενου εξοπλιστική κούρσα δεν δαπανά υπέρογκα ποσά του προϋπολογισμού της στην κάλυψη ενός διλήμματος ασφαλείας. Θα έλεγε κανείς ότι με την Ελλάδα σε μια τέτοια δεινή δημοσιονομική κατάσταση και με μια εμμονική, σχεδόν τιμωρητική, κριτική διάθεση επάνω σε αυστηρά οικονομικά κριτήρια από πλευράς των Ευρωπαίων εταίρων της, η Τουρκία δεν θα έπρεπε να ανησυχεί. Απεναντίας θα έπρεπε να έχει «ανακρούσει πρύμναν» στρεφόμενη στην δική της, όχι ιδιαίτερη καλή οικονομική κατάσταση με δράσεις και στρατηγικές ειρηνικές και αναπτυξιακές. Για την Τουρκία όμως υπάρχει αφενός και η Κύπρος η οποία θαρραλέα κινείται προς την χειραφέτηση της στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, αφετέρου η περίπτωση της αποδυναμωμένης Ελλάδος η οποία χάριν και της δικής της ολιγωρίας και της κατευναστικής της στρατηγικής, προκαλεί την επιθετικότητα και προβάλλει ως ευκαιρία για την ηχηρή διεκδίκηση των τουρκικών μεγαλοιδεατικών βλέψεων.

Επομένως το πλήγμα από τουρκικής πλευράς στο διαμορφούμενο Σύστημα Ασφαλείας θα πρέπει να δωθεί στους αδύναμους κρίκους – κοινές πλευρές- και για τα δύο τρίγωνα, την Ελλάδα και την Κύπρο. Σε περίπτωση που οι δύο χώρες προβούν σε άσκηση των νομίμων κυριαρχικών τους δικαιωμάτων (επέκταση χωρικών υδάτων, υφαλοκρηπίδα γεωτρήσεις επί αμφισβητούμενης από Τουρκία ΑΟΖ) είναι πιθανό και αναμενόμενο η Τουρκική επιθετικότητα, να βρεί τρόπο έκφρασης και να εκμεταλλευτεί την ιστορική ευκαιρία που της δίνεται έστω και για απονομιμοποιημένη δράση. Τα συνεχόμενα και απανωτά πλήγματα της ελληνικής αξιοπιστίας και του κύρους της Ελλάδος ως διεθνής δρών σε συνδυασμό με τη φημολογία για μείωση της αποτρεπτικής της δεινότητας (υποτιθέμενα υποτονικά μακροοικονομικά και επιχειρησιακά μεγέθη/δείκτες των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων), ίσως προτρέψουν την Τουρκική καιροσκοπική στρατηγική σε μία παρατεταμένη λογική «χαμηλής έντασης εχθροπραξιών» και κατατριβής χωρίς ποτέ να μπορεί κανείς να αποτρέψει ή να αποφύγει με βεβαιότητα την γενίκευση λόγω λάθους, κακής εκτίμησης ή αστάθμητων τοπικών παραγόντων (πχ μια λάθος απόφαση).

Στο σημείο αυτό και στην βάση μιάς γενικότερης και πιο αντικειμενικής σφυγμομέτρησης της συμπεριφοράς της Γείτονος σε μια τέτοια περίπτωση, πρέπει να τονίσουμε ότι η Τουρκία πορεύεται ικανοποιητικά με τα κεκτημένα της από τη διαδικασία κατατριβής και φθοράς της αποτρεπτικής Ελληνικής Στρατηγικής αρκετά χρόνια τώρα και η πρόσθεση ορισμένων ακόμη τετελεσμένων στην Ελληνοτουρκική Agenda θα ήταν μια καρποφόρα κατάληξη για τα συμφέροντά της. Ωστόσο η εμπλοκή σε περιπέτειες με τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις που είχαν και πάντα θα έχουν ως απροσδιόριστο Πολλαπλασιαστή Ισχύος για την Τουρκία πολίτες και στελέχη με ύψιστο το ιδανικό της Ελευθερίας και την υπεράσπιση Βωμών και Εστιών ως μοναδικό αυτοσκοπό, δεν συνιστούν την πλέον

επιθυμητή επιλογή για την τουρκική πολεμική μηχανή. Επιπρόσθετα, η εσωτερική κινητοποίηση περαιτέρω Κουρδικών Δυνάμεων στο ανοικτό μέτωπο της Συρίας, σε συνδυασμό με ένα όχι και τόσο αρραγές εσωτερικό μέτωπο, κυρίως μετά την οριακή επικράτηση του ΑΚΡ στις προ διετίας εκλογές που διαδέχθηκε η απόπειρα ενός αμφιλεγόμενου πραξικοπήματος και οι «σταλινικού τύπου» καθεστωτικές εκκαθαρίσεις του Ταγίπ Ερντογάν, συρρικνώνουν το αίσθημα εξωτερικής αλλά και εσωτερικής ασφαλείας¹¹¹ στην Γείτονα, διογκώνοντας το χάσμα μεταξύ ισλαμιστών και στρατιωτικού κατεστημένου¹¹² προβάλλοντας την έκβαση μιας ενδεχόμενης ελληνοτουρκικής κρίσης σε ένα γενικευμένο πόλεμο ως χαμηλή στις προτεραιότητές της επιλογή. Η απειλή χρήσης βίας χαμηλής εντάσεως και μακράς διάρκειας για την Τουρκία δεδομένης της έλλειψης διεθνούς νομιμοποίησης επί μιας απροκάλυπτης επιθέσεως και διεκδικήσεως τμήματος του Ανατολικού Αιγαίου αποτελεί όχημα για τη δημιουργία τετελεσμένων και τη βελτίωση της διαπραγματευτικής της ισχύος¹¹³ απέναντι στην Ελλάδα και την Κύπρο.

¹¹¹ Σύμφωνα με το Morton Abramowitz, πρώην πρεσβευτής των ΗΠΑ στην Άγκυρα και νυν μέλος του διοικητικού συμβουλίου του CFR (Council on Foreign Relations), η Τουρκία βρίσκεται τώρα σε πολύ δύσκολη κατάσταση. Το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει είναι το Κουρδικό, βλ., Φράγκος Φραγκούλης, "Η Τουρκία Και ο Συριακός Εμφύλιος," *Επίκαιρα Online*, December 15, 2013, http://www.epikaira.gr/epikairo.php?id=52186&category_id=87.

¹¹² Χρήστος Μηνάγιας, "Η Πολιτική Δικτατορία Των Τουρκο-ισλαμιστών," *GeoStrategy*, February 17, 2013, http://www.geostrategy.gr/pdf/20130217_The_Policy_of_Turk-Islamic_Dictatorship.pdf. Μιχάλης Βασιλείου, "Η Εκδίκηση Του Μπασμπούγ: Κολοσσιαία Προβοκάτσια-μήνυμα Καμαλικών Στους Ισλαμιστές," *Στρατιωτική Ισορροπία & Γεωπολιτική*, Τεύχος 24, February 2012. Ο Ariel Cohen, υποστηρίζει πως οι Τούρκοι δεν είναι σε θέση να κάνουν πόλεμο με οποιοδήποτε στη παρούσα φάση, καθώς αποκεφάλισαν την ηγεσία των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων. Ben Solomon, "Analysis: Ankara, Jerusalem Ties Unlikely to Improve." Bhadrakumar, "Israel Turns Tables on Turkey." Και Burak Bekdil, "An Eagle Without Wings?," *Hurriyet Daily News*, August 10, 2012, <http://www.hurriyetdailynews.com/an-eagle-without-wings.aspx?pageID=449&nID=27466&NewsCatID=398>.

¹¹³ Ακόμα και αν η Τουρκία διέθετε την απαιτούμενη τεχνολογία που θα τις επέτρεπε την διεξαγωγή ερευνών, γεωτρήσεων και εκμετάλλευσης των πιθανών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων – πράγμα που δεν ισχύει – δεν θα ήταν προς το συμφέρον της να αγνοήσει την διεθνή νομιμότητα τόσο απροκάλυπτα, δεδομένων μάλιστα των συμφερόντων και άλλων διεθνών παραγόντων, βλ., Βασίλης Γιαννακόπουλος, "Οι Επιλογές Της Κυβέρνησης Για Την ΑΟΖ," *GeoStrategy*, February 22, 2013, http://www.geostrategy.gr/pdf/20120222_Greek_EEZ.pdf.

Η συγκυριαρχία στο Αιγαίο και η εκμετάλλευση από κοινού του ορυκτού πλούτου που επιφυλάσσει το Διεθνές Δίκαιο στην Ελλάδα είναι οι στόχοι της Τουρκίας και η στρατηγική της κατατριβής αποσκοπεί σε αυτό ακριβώς το επιθυμητό από πλευράς Τουρκίας αποτέλεσμα. Αυτό ακριβώς το σκεπτικό διατυπώθηκε και στις δηλώσεις πριν μερικά χρόνια του τότε Τούρκου υπουργού των Εξωτερικών Νταβούτογλου «...το Διεθνές Δίκαιο και η εθνική κυριαρχία αποτελούν τη ραχοκοκαλιά αυτών των συνομιλιών, αλλά εξαρτάται από το πώς ορίζει κανείς το Διεθνές Δίκαιο. Ο καλύτερος τρόπος για τη λύση αυτών των προβλημάτων είναι μέσω διμερούς διαλόγου διότι το Αιγαίο αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση με χιλιάδες νησιά και ταυτόχρονα είναι μέρος της ευρύτερης Μεσογείου... Κανείς δεν μπορεί να περιμένει από την Τουρκία να παραμείνει περικυκλωμένη (land locked) από συγκεκριμένα μέτρα... το 70% είναι βασικά θέμα ψυχολογίας, και η ουσία είναι το υπόλοιπο 30%. Εάν ξεπεραστεί το ψυχολογικό εμπόδιο, τότε όλα αυτά μπορούν να λυθούν ρεαλιστικά. Όταν οι δύο πλευρές αντιδρούν συναισθηματικά και παράλογα, τότε ακόμα και τα πιο μικρά ζητήματα μπορούν να αποτελέσουν αιτία πολέμου».¹¹⁴

Όπως προκύπτει από τις παραπάνω δηλώσεις οι οποίες δεν αφήνουν το παραμικρό περιθώριο παρανόησης και αμφιβολίας για τις τουρκικές βλέψεις η Ελλάδα δεν πρέπει να εφησυχάζει. Το τρίγωνο Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ ίσως λειτουργήσει προστατευτικά για τα συμφέροντα και την ακεραιότητα της Μεγαλονήσου, αλλά μια τέτοια ομπρέλα ασφαλείας από το Ισραήλ δεν αναμένεται να λειτουργήσει στην περίπτωση της Ελλάδας. Από την άλλη εάν η Ελλάδα καταρρεύσει θα ήταν αστείο να περιμένει κάποιος η Κύπρος να μείνει ακέραια και ανεπηρέαστη από μια τέτοια εξέλιξη. Το Ισραήλ δεν θα παγιδευτεί σε μια ελληνοτουρκική διένεξη και σε πεδίο εκτος της δικής του περιμέτρου και ζωτικού χώρου, αν αυτά τα ζωτικά του δικαιώματα δεν τίθενται υπο κίνδυνο. Επιπλέον, όπως αναλύθηκε πρωτίτερα λόγω της σταδιακής απόσυρσης της ενεργού παρεμβατικότητας των ΗΠΑ στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο δεν αναμένεται η Ουάσινγκτον να εκτραπεί από την ουδέτερη στάση που τηρεί τα τελευταία χρόνια, πολλώ δε μάλλον όταν η θέση της αφορά δύο συμμάχους εντός του Ευρατλαντικού Συμφώνου.

¹¹⁴ Αθανάσιος Έλλης, “Στα Βήματα Βενιζέλου Και Ατατούρκ,” *Η Καθημερινή*, March 10, 2013, http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_politics_100004_10/03/2013_513913.

Τέλος στη λίστα των αναμενόμενων αντιδράσεων της Άγκυρας, εντάσσεται και η ήδη δρομολογημένη προσεταιριστικότητα της Ρωσίας. Ως προέκταση του τυχολογισμού της πολιτικής της στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο η Τουρκία κατά τρόπο αντισυμμαχικό συγκλίνει όσο ποτέ άλλοτε προς τη Μόσχα, προσπαθώντας να αποκτήσει ερείσματα στο βωμό του συμφέροντος σε μια χώρα με διαφορετική πολιτισμική και θεολογική βάση, εθνοτική συνοχή και ιδεολογικοπολιτική προέλευση και προσανατολισμό. Αυτή η σχέση είναι ελκυστική για τη Ρωσία δεδομένης της επιδιωκόμενης από τον ευρωατλαντικό παράγοντα τάσης αποκλεισμού της από τις ενεργειακές οδούς της Μεσογείου, τον αποκλεισμό στο εμπόριο με σκληρά και άστοχα μέτρα λόγω της παρέμβασής της στην Κριμαία και την απόπειρα κατάργησης των μονοπωλίων της Gazprom. Η Τουρκία ως φιλοδυτικός διαμετακομιστικός κόμβος μπορεί να αποτελέσει ενδιάμεσο σταθμό στην ενεργειακή όδευση των ρωσικών συμφερόντων υδρογονανθράκων. Ωστόσο η σχέση αυτή πλησιάζει την οροφή της απόδοσής της μιάς και οι βαθμοί ελευθερίας της Τουρκίας ως Ισλαμικής δημοκρατίας ακτινοβολούσας στον μουσουλμανικό κόσμο και ταυτόχρονα φιλικά κείμενης σε μια Χριστιανορθόδοξη πρώην κομμουνιστική και νυν φιλελευθεροποιημένη δημοκρατία, ήδη περιορίζονται αισθητά ενώ ταυτόχρονα η προσέγγιση αυτή προκαλεί σκεπτικισμό στην Μουσουλμανική κοινότητα της οποίας φιλοδοξεί να ηγείται. Επίσης ο χώρος της Μέσης Ανατολής είναι χώρος μελλοντικών αντεγκλήσεων για τις δύο χώρες καθώς ο προς Ανατολάς τουρκικός επεκτατισμός προς τις υποκαυκάσιες, τις παρευξείνιες και τις Κεντρασιατικές τουρκόφωνες Ισλαμικές πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες εγείρει ζήτημα ασφαλείας σε περιοχές ανήκουσες στη σφαίρα επιρροής της Ρωσικής Ομοσπονδίας.

Η Στάση της Ελλάδος και Κύπρου απέναντι στους Εταίρους του Δικτύου Ασφαλείας

Αν και η συμμαχία στο Τρίγωνο Ελλάδα – Κύπρος-Ισραήλ διαφαίνεται επικερδής και ευκαιρία για την Ελλάδα, λόγω της ιδιαίτερα ετεροβαρούς σχέσης των δύο εθνοκρατικών παραγόντων κίνδυνοι όπως παγίδευση ή εγκατάλειψη είναι πάντοτε υπαρκτοί. Η μεγάλη διαφορά σε κύρος, στρατιωτικό, πολιτικό, οικονομικό και διεθνές με το εβραϊκό κράτος ενέχει τον κίνδυνο η Ελλάδα είτε να παρασυρθεί σε μια ιδιαίτερα βλαπτική για τα συμφέροντα της και τις σχέσεις της με τον άλλο εταίρο την Αίγυπτο αραβοισραηλινή διένεξη, καταλύοντας τους παραδοσιακούς δεσμούς της με τον αραβικό κόσμο, είτε να εγκαταλειφθεί στη μοίρα της απέναντι στην επιθετική διάθεση του τουρκικού αναθεωρητισμού, οποτεδήποτε και αν εκδηλωθεί αυτός. Η στροφή της Κύπρου δεδομένου του Δόγματος Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (ΕΔΑΧ) προς το Ισραήλ για την ανάσχεση της τουρκικής απειλής, παραχωρώντας μάλιστα την Αεροπορική Βάση της Πάφου, που είναι

οργανικό κομμάτι της υλοποίησης του ΕΔΑΧ, σηματοδοτεί σχέση άμεσης εξάρτησης και μειώνει το γόητρο της Ελληνικής Αποτροπής ως Στρατηγικής ανάσχεσης.

Ως ένα αρχικό λοιπόν συμπέρασμα αποτελεί ότι Ελλάδα και Κύπρος θα πρέπει να αμβλύνουν την ανισομέρεια μεταξύ των πλευρών του τριγώνου μετακινώντας το βαρύκεντρο προς την Ελληνική πλευρά. Ισόρροπη κατανομή συνεπάγεται και προϋποθέτει ενίσχυση των πυλώνων ισχύος της Ελλάδος εντός του συμμαχικού δικτύου και επομένως η Ελλάδα δεν έχει την πολυτέλεια, σε μια τόσο πολιτικά ρευστή πραγματικότητα να αναμένει τον τερματισμό της δημοσιονομικής της περιπέτειας για να προβεί σε εσωτερική ενδυνάμωση των πυλώνων ισχύος της. Οι ορθές στρατηγικές επιλογές και η εγρήγορση ίσως αποδειχτούν πιο αποτελεσματικά εργαλεία από τα μέτρα λιτότητας και τις οικονομικές πρακτικές που υπαγορεύονται από τους εταίρους της.

Επιπλέον Ελλάδα και Κύπρος για να θεμελιώσουν μια ισότιμη κατά το μέτρο του δυνατού, αμφίδρομη, εποικοδομητική συνεργασία και αμοιβαία σχέση, θα πρέπει οι πολιτικές τους εντός των συμμαχικών τριγώνων να μην ετεροπροσδιορίζονται από τα μέλη της Συμμαχίας (Αίγυπτος, Ισραήλ), αλλά ούτε και από τους ηγεμονικούς «παίκτες» (ΗΠΑ, Ρωσία, Γερμανία). Αντίθετα οι πολιτικές αυτές, για όσο διάστημα υπάρχει κοινός τόπος συμφερόντων θα πρέπει να είναι παράγωγα ενδεδειγμένων στρατηγικών μελετών και να διαπνέονται από διάρκεια, συνέχεια, συνέπεια και στοχοπροσήλωση. Οι συμμαχίες τόσο με το Ισραήλ όσο και με την Αίγυπτο, εφόσον έχουν πλεόν προσλάβει και αμυντική-στρατιωτική υπόσταση θα πρέπει να ενταχθούν στις διαστάσεις της Υψηλής Στρατηγικής της Ελλάδος και της Κύπρου στην Ανατολική Μεσόγειο και να διαμορφώσουν δόγματα και πολιτικές με αμφίδρομο τρόπο. Ήδη το νέο αμυντικό δόγμα του Ισραήλ λαμβάνει υπόψη του τη διάσταση της τριγωνικής συμμαχίας ως τμήμα της γενικότερης Υψηλής του Στρατηγικής, προσδίδοντάς της ιδιαίτερο ρόλο.

Η Ελλάδα ειδικότερα επιβάλλεται να δώσει μια πολυδιάστατη χροιά στην εξωτερική της πολιτική καθώς δεν δύνανται να συγκεραστούν όλα της τα συμφέροντα και ο γενικός της προσανατολισμός με τα συμφέροντα των εκατέρωθεν συμμάχων της την ίδια στιγμή. Τούτου λεχθέντος, οφείλει να λάβει υπόψη της ότι ένα τέτοιο δικαίωμα πολιτικών ελιγμών της παρέχεται από τις ιστορικές της καταβολές, τη διασπορά του ελληνικού στοιχείου στις χώρες της Μέσης Ανατολής καθώς και από την γεωπολιτική προστιθέμενη αξία της θέσης της για τα ευρατλαντικά συμφέροντα¹¹⁵ (Νότιος Διάδρομος και κοιτάσματα ορυκτού

¹¹⁵ Βλ., Basil Germond, "The EU ' s Security and the Sea : Defining a Maritime Security Strategy," *European Security* 20, no.4 (2011):563–584, <http://dx.doi.org/10.1080/09662839.2011.635648>.

πλούτου στην ΑΟΖ της), κατά συνέπεια και της αναβαθμισμένης στρατηγικής της αξίας στην τρέχουσα διεθνοπολιτική συγκυρία. Η στρατηγική αυτή υπεραξία δεν είναι κάποια φενάκη που απότυπώνεται μέσα σε κάποια κατευθυνόμενη υποκειμενική γεωπολιτική εκτίμηση, αλλά μια πραγματικότητα που υπαγορεύεται αφενός από το ενδιαφέρον των εταίρων εντός της ΕΕ(Γαλλία) για προέκταση του τριγώνου Ελλάδος–Κύπρου-Ισραήλ¹¹⁶ αλλά και από την αποφασιστική και δυναμική είσοδο του Ρωσικού παράγοντα¹¹⁷ στα τεκταινόμενα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Ο επωμισμός των ρωσικών απαιτήσεων σε κεφάλαια, τεχνολογία και τεχνογνωσία συναντά την ανάγκη για φτηνή ενέργεια και αγορές του ευρατλαντικού παράγοντα, στο σταυροδρόμι των τριών Ηπείρων την Νοτιοανατολική Μεσόγειο, όροι συμπληρωματικοί¹¹⁸ που υπό την εννοχρήστρωση μιας πολυδιάστατης, επιλεκτικά και όχι αυστηρά ορθολογικής και δίκαιης προς τους εμπλεκόμενους Εθνικής Στρατηγικής από μέρους της Ελλάδας θα αποδώσει ιδιαίτερα επωφελή κέρδη.

Η συνεργατικότητα αυτή θα μπορούσε να λαμβάνει χώρα παράλληλα και όχι αντίθετα προς τα συμφέροντα των ΗΠΑ και της ΕΕ, αποδεσμεύοντας την ελληνική στρατηγική από το μονολιθικό της χαρακτήρα και δίνοντάς της ευρύτερο προσανατολισμό, που δε θα αποκλείει τη «χαλαρή» συμμαχία ή τη συνεργασία με οποιοδήποτε παράγοντα, εάν αυτό υπαγορεύεται από το εθνικό συμφέρον. Ένα τέτοιο δικαίωμα μέχρι σήμερα έχει αναγνωριστεί στην Τουρκία (στενοί δεσμοί με τη Ρωσία) ενώ αντίθετα στην Ελλάδα όχι (περίπτωση Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη¹¹⁹)

¹¹⁶ Άρης Ραβανός and Δήμητρα Κρουστάλλη, “Μήνυμα Ολάντ Για Επενδύσεις Στην Ελλάδα,”

To Βήμα, February 20, 2013, <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=499045>.

¹¹⁷ Andrei Smirnov, “Russia Returns to the Mediterranean: Fifth Soviet Navy Squadron Is Back?,” *The Voice of Russia*, February 26, 2013, http://english.ruvr.ru/2013_02_26/Russia-returns-to-the-Mediterranean-Fifth-Soviet-Navy-Squadron-is-back/., “Russia’s Interests in the Middle East and South Asia,” *Stratfor Global Intelligence*, November 12, 2012, <http://www.stratfor.com/analysis/russias-interests-middle-east-and-south-asia>. Mona Sukkarieh, “Eastern Mediterranean: Will Gazprom Advance Russia’s Influence in the Region,” *Middle East Strategic Perspectives*, October 22, 2012, <http://www.mestrategicperspectives.com/2012/10/22/eastern-mediterranean-will-gazprom-advance-russias-influence-in-the-region/>.

¹¹⁸ Κατά το Μαρκεζίνη, η εν λόγω προσέγγιση που ευνοείται από τις διεθνείς συγκυρίες, θα μπορούσε να είναι επωφελής επίσης και για το Ισραήλ, βλ., Βασίλειος Μαρκεζίνης, “Ρωσία Και ΕΕ: Η Αναπόφευκτη Επαναπροσέγγιση,” *Αντίβαρο*, November 20, 2012, <http://www.antibaro.gr/article/6407>.

¹¹⁹ Βλ., Μαρκεζίνης, *Μια Νέα Εξωτερική Πολιτική Για Την Ελλάδα*. σσ.129-131.

Με την είσοδο της Αιγύπτου στο έτερο συμμαχικό τρίγωνο (Ελλάδα-Κύπρος-Αίγυπτος) εγκαινιάζεται μία νέα εποχή στις σχέσεις Ελλάδας – Ισραήλ – Κύπρου-Αραβικού κόσμου. Η μονοδιάστατη διαχρονικά Ελληνική Εξωτερική Πολιτική απέναντι στην αραβοισραηλινή έχθρα, τα υπερβολικά και άμετρα άνευ ανταλλαγμάτων «ανοίγματα» στον Αραβικό κόσμο τις δεκαετίες του '70 και '80 με πρόσχημα τη διατήρηση του ελληνικού στοιχείου στις αραβικές μητροπόλεις, οδήγησε στην απώλεια ενός σημαντικού συμμάχου όπως εκ των υστέρων αποδεικνύεται, με αρνητική επίπτωση στα συμφέροντα του ελληνισμού. Εάν και πάλι ακολουθηθεί μια άκριτη προσκόλληση εν είδει συμμαχικής αλληλεγγύης στα εβραϊκά συμφέροντα το αποτέλεσμα για την Ελλάδα και την Κύπρο θα είναι παρόμοιο ή ίσως δυσμενέστερο εφόσον παρόν στη συμμαχία έστω και έμμεσα είναι πλέον και το Αιγυπτιακό κράτος, του οποίου τα συμφέροντα θα πρέπει να διαφυλαχθούν και εκτιμηθούν με ανάλογο τρόπο.

Οι έξοχες Ελληνο-αραβικές σχέσεις δεν θα πρέπει να διασαλευθούν πολλώ δε μάλλον στην τρέχουσα συγκυρία με την ριζοσπαστική δράση των μουσουλμανικών εξτρεμιστών σε έξαρση¹²⁰ απέναντι σε κάθε τι φιλοδυτικό ή αντιαραβικό. Ταυτόχρονα όμως προσφέρεται μέσα από την θέση ισορροπίας που βρίσκονται η Ελλάδα και η Κύπρος, μία ευκαιρία για ανάληψη ενός νέου πιο αναβαθμισμένου μεσολαβητικού ρόλου ανάμεσα στις δύο πλευρές, ρόλος που θα διευρυνθεί σε όλα τα δρώμενα της Μέσης Ανατολής¹²¹ με τη συμμετοχή της Ελλάδος και της Κύπρου σε διεθνή φόρα, ως μεσάζοντες στη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ των κρατών του Αραβικού κόσμου και του Ισραήλ. Παροτι οι δυο αυτοί κόσμοι βρίσκονται σε ανταγωνιστική σχέση, τα συμφέροντα για την Ελλάδα δεν είναι μεταξύ τους ανταγωνιστικά και εκτείνονται μέχρι τη Βόρειο Αφρική και τη Μέση Ανατολή¹²².

¹²⁰Inbar, "Israel ' s National Security Amidst Unrest in the Arab World." σς.66-67.

¹²¹Ηλίας Κουσκουβέλης, "Οι Επιπτώσεις Των Εξεγέρσεων Στη Νότια Ευρώπη Και Στο Διεθνές Σύστημα," in *Η "Αραβική Άνοιξη" Και Οι Επιπτώσεις Της Για Την Ελλάδα Και Την Ευρύτερη Περιοχή* (Θεσσαλονίκη: Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ), 2012), http://www.geetha.mil.gr/media/adispo/ANAKOINOSEIS/imerida/arabiki_anoiksi/main.swf?pa ge=.σ.96.

¹²²Ηλίας Κουσκουβέλης, "Η Τουρκία Δεν Μπορεί Να Τεντώσει Το Σχοινί," *Φιλελεύθερος*, December 28, 2011, <http://www.kouskouvelis.gr/site/>.

Αφενός η ανάγκη που επιτείνεται λόγω της οικονομικής κρίσης για ροή ενέργειας φθηνή και σταθερή, αφετέρου οι τεράστιες επενδυτικές ικανότητες που διαθέτουν τα Αραβικά κράτη και προσφέρονται για την ανάπτυξη που τόσο μεγάλη ανάγκη έχει η Ελλάδα, ιδίως στον ενεργειακό και κατασκευαστικό κλάδο¹²³.

Η αξιοποίηση και εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου και των ορυκτών πόρων της Νοτιοανατολικής Μεσογείου με τους τρόπους, τις στρατηγικές και τις δράσεις που αναφέραμε νωρίτερα, η ηθική, εθνική και ιστορική υποχρέωση που έχει η Ελλάδα απέναντι στην Κύπρο¹²⁴ το μοναδικό έτερο ελληνικό κράτος στην υφήλιο του οποίου η κυριαρχία αμφισβητείται και βιώνει εδώ και μιάμιση γενεά μία διαρκή καταπάτηση και βίαιη απομάκρυνση των πολιτών του από τις πατρογονικές τους εστίες, τα ζητήματα εσωτερικής και εξωτερικής ασφαλείας στην ευρύτερη περιοχή, οι θρησκευτικοί και πολιτιστικοί δεσμοί με τα Πατριαρχία Αλεξανδρείας, Αντιοχείας και Ιεροσολύμων, η ηθική και χριστιανική ευθύνη του Ελληνορθόδοξου Έθνους απέναντι στους χειμαζόμενους χριστιανικούς πληθυσμούς¹²⁵ και τους διωγμούς που αυτοί υφίστανται, αποζητούν μετέπιτάξεως την διπλωματική πολιτική και στα επιτρεπόμενα πλαίσια των συμμαχικών δικτύων ουσιαστική ανάμιξη και υποστήριξη της Ελλάδος αρθρώνοντας έτσι την θέλησή της για τη διαφύλαξη των συμφερόντων της και αναβαθμίζοντας τον οργανικό γεωστρατηγικό της ρόλο στο γεωπολιτικό γίγνεσθαι.

¹²³Κουσκουβέλης, “Οι Επιπτώσεις Των Εξεγέρσεων Στη Νότια Ευρώπη Και Στο Διεθνές Σύστημα.” σ.94 Saleh S Jallad, “GREECE – MEDITERRANEAN & THE,” *Middle East Economic Survey (MEES)*, 2010, http://www.kepp.gr/uploads/Omilies/arabikos_kosmos/parousiasi_jallad.pdf.kai “Greece: Israeli Entrepreneurs to Invest Half a Million Euros in Crete,” *AlYunaniya Greece & the Arab World*, February 25, 2013, <http://www.alyunaniya.com/greece-israeli-entrepreneurs-to-invest-half-a-million-euros-on-crete/>.σ.94 Ελλάδα, Μεσόγειος & Αραβικός Κόσμος, Κέντρο Ερευνών Προοδευτικής Πολιτικής (ΚΕΠΠ), 11 Οκτ 2011.

¹²⁴ Η ευθύνη της Ελλάδας έναντι της Κυπριακής Δημοκρατίας, εκτός του ότι αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του Ελληνισμού, απορρέει και από το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει συμβάλλει στον να παρασυρθεί στην οικονομική κρίση, βλ., Κουσκουβέλης, “Οι Επιπτώσεις Των Εξεγέρσεων Στη Νότια Ευρώπη Και Στο Διεθνές Σύστημα.” σ.96

¹²⁵Φραγκούλης, “Η Τουρκία Και ο Συριακός Εμφύλιος.”σ.3,4. Ο Ηλίας Κουσκουβέλης επισημαίνει τη διασύνδεση των Πατριαρχείων Αντιοχείας, Αλεξανδρείας και της Ιερουσαλήμ με συγκεκριμένα ιστορικά, πολιτισμικά συμφέροντα, «...βάσει σχέσεων και δεσμών με τους σημερινούς πληθυσμούς. Πρόκειται για νησίδες πνεύματος, πίστης, συμβίωσης με άλλες θρησκείες και ασφαλώς ελληνικές», τονίζοντας ότι στα ποίμνια των εν λόγω Πατριαρχείων εκτός των Ελλήνων **υπάρχουν και πολίτες Αραβικής καταγωγής**. Κουσκουβέλης, “Οι Επιπτώσεις Των Εξεγέρσεων Στη Νότια Ευρώπη Και Στο Διεθνές Σύστημα.” σ.97. Επίσης, βλ., “Την Ελλάδα Στο Πλευρό Τους Ζητούν Οι Έλληνες Της Αιγύπτου Από Το Βήμα Της Επιτροπής Για Τον Ελληνισμό Της Διασποράς,” *Αθηναϊκό Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων (ΑΜΠΕ)*, February 27, 2013, <http://omogeneia.ana-mpa.gr/press.php?id=20108>. και Κωνσταντίνος Χολέβας, “Η Κρίση Στην Συρία Και ο Ελληνισμός,” *Αντίβαρο*, June 26, 2012, <http://www.antibaro.gr/article/4444>.

Συνεπώς στα πλαίσια ολικής διαμόρφωσης ενός Δικτύου Ασφαλείας στην Ανατολική Μεσόγειο¹²⁶ το διπλό τρίγωνο Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ ⇔ Αραβικός κόσμος συνιστά από τη μια τη σύγκλιση και τη συνεργασία με το Ισραήλ για την επικαρπία των ενεργειακών κοιτασμάτων και την αναζήτηση νέων αγορών από την άλλη επουδενί δεν αποκλείει την ενδυνάμωση των δεσμών με τα αραβικά κράτη, στο βαθμό που η Ελληνική πλευρά Ελλάδα-Κύπρος καταδειξεί ότι θεμέλιος λίθος και προϋπόθεση σύναψης της συμμαχίας είναι το ζήτημα ασφαλείας που θέτει ο νέο-οθωμανικός μεγαλοιδεατισμός και η επιβουλή –καταλήστευση εκ μέρους του των φυσικών πόρων των κρατών της περιοχής.

Η Ελλάδα ακολουθεί τη νομιμότητα, στηρίζει τα ψηφίσματα των Διεθνών Οργανισμών και ακολουθεί τα κελεύσματα της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας στην οποία ανήκει. Αν και βρίσκεται σε οικονομική δίνη και υπο αυστηρή παρακολούθηση των δημοσιονομικών της μεγεθών, διακρίνεται από σταθερότητα πίστη στις δημοκρατικές αξίες και τα ευρωπαϊκά ιδεώδη ενώ παράλληλα επιδιώκει την ειρήνη γεγονός που στην τρέχουσα γεωπολιτική συγκυρία της αποτίει ειδικό βάρος, σεβασμό και ένα είδος ταύτισης στη συνείδηση των δοκιμαζόμενων κοινωνιών της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτό το ουδέτερου φορτίου ιδιάζον πολιτισμικό κεφάλαιο σε συνδυασμό με το απαλλαγμένο από αποικιακά σύνδρομα ιστορικό παρελθόν της, την καθιστούν ως φορέα κοινής αποδοχής και της παρέχουν τα εχέγγυα για ανάληψη διαμεσολαβητικής δράσης σε ένα από τα πιο φλέγοντα ζητήματα της Μέσης Ανατολής ούτως και λεγόμενο Μεσανατολικό¹²⁷. Η αραβοισραηλινή διένεξη μπορεί να αποτελέσει πεδίο εκδίπλωσης της Ελληνικής Διπλωματίας και η Ελλάδα κρατώντας ανοικτούς τους διαύλους επικοινωνίας μεταξύ των δύο πλευρών να επιτρέψει την καλλιέργεια εποικοδομητικού διαλόγου στη βάση της «Έντιμης Διαμεσολάβησης»

¹²⁶Κουσκουβέλης, “Οι Επιπτώσεις Των Εξεγέρσεων Στη Νότια Ευρώπη Και Στο Διεθνές Σύστημα.”σσ.96-97

¹²⁷Ο Faruk Logoglu, πρώην Τούρκος πρέσβης στην Ουάσιγκτον και αντιπρόεδρος της αξιωματικής αντιπολίτευσης (Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (CHP)) ανέφερε, .“Όταν η κατάσταση των σχέσεων με το Ισραήλ είναι όπως είναι τώρα, είμαστε έξω από την ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή, από την εξίσωση της Μέσης Ανατολής, είμαστε απλά ένα μέρος στη σύρραξη,” Reuters, “Assertive Turkey Key to US in Shifting Middle East.”

προνόμιο που η Τουρκία με τη στάση της στο Παλαιστινιακό¹²⁸ απεμπόλησε (τασσόμενη υπέρ των Παλαιστινίων), μετατρέποντας έτσι εαυτώ σε μέρος της διένεξης. Επιπλέον μια τέτοια προσπάθεια θα συνέβαλλε στην περαιτέρω απονομιμοποίηση και την έκδυση του ιδεολογικού ενδύματος του ριζοσπαστικού Ισλάμ και των φορέων του (τρομοκρατικές οργανώσεις) και στην εγκαθίδρυση της ουσιαστικής ειρήνης στην περιοχή.¹²⁹

Μία τέτοια αύξηση στο ειδικό βάρος της Ελλάδας θα εξισορροπούσε τη διαφορά με το Ισραήλ, το οποίο στο πρόσωπο ενός εταίρου με το απαιτούμενο για τα ζητήματα ασφαλείας του Στρατηγικό Βάθος και την πρόσβαση στη Δυτική σφαίρα θα έβρισκε και ένα σεβαστό και αξιόπιστο σύμμαχο, ικανό να αντικαταστήσει την Τουρκία και όπως τονίζει και ο Ηλίας Κουσκουβέλης «...μία τέτοια λογική ασφαλώς θα ενίσχυε το ενδεχόμενο μακροημέρευσης μίας σταθερότερης συνεργασίας με το Ισραήλ».¹³⁰

¹²⁸Arango, "Turkey Finds It Is Sidelined as Broker in Mideast." Επίσης, σχετικά με την αδυναμία της Τουρκίας να διαδραματίσει το ρόλο του διαμεσολαβητή, βλ., τα ακόλουθα ενδιαφέροντα άρθρα, Thomas Seibert, "Uncertainty over Turkey's Mediator Role," *The National* (Abu Dhabi, January 26, 2009), <http://www.thenational.ae/news/world/europe/uncertainty-over-turkeys-mediator-role.>, A.Tagiyev, "Expert: Israel Not to Accept Turkey's Mediation in Israeli-Palestinian Conflict," *Trend*, 2011., "Turkey Missed Mediation Opportunities In Syria And Iraq, Experts Argue," *En.Haberler.com*, March 3, 2013, <http://en.haberler.com/turkey-missed-meditation-opportunities-in-syria-and-257038/>.

¹²⁹ Δημήτριος Κουτρουμάνης, "Η 'Αραβική Άνοιξη' Και Οι Επιπτώσεις Της Για Την Ελλάδα Και Την Ευρύτερη Περιοχή," *Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ)* (Θεσσαλονίκη, February 9, 2012), http://www.geetha.mil.gr/media/adispo/ANAKOINOSEIS/imerida/arabiki_anoiksi/main.swf?pa ge=. σ.99.

¹³⁰ Ηλίας Κουσκουβέλης, "Η Τουρκία Δεν Μπορεί Να Τεντώσει Το Σχοινί," *Φιλελεύθερος*, December 2011.

Δίκτυο Ασφαλείας (4 + 4) ;

Τον προηγούμενο μήνα και στα πλαίσια των προγραμματικών δηλώσεων της επόμενης τριμερούς Ελλάδος – Κύπρου – Αιγύπτου ανακοινώθηκε και η συμμετοχή της Ιταλίας, χωρίς όμως να ανακοινωθεί και το περιεχόμενο της συμμετοχής αυτής. Επιπλέον, στην τελευταία οικονομική σύνοδο μεταξύ των ΥΠΟΙΚ Ελλάδος-Κύπρου-Ισραήλ συμμετείχε και ο Ιταλός ομόλογός τους. Η συμμετοχή περιλάμβανε δράσεις και αποφάσεις για την εκμετάλλευση του αερίου από τα κοιτάσματα Αφροδίτης και Λεβιάθαν, όπως και σχεδιασμό για την έναρξη της κατασκευής του αγωγού EastMed στο άμεσο μέλλον.

Η ισχυροποίηση μελλοντικά του Δικτύου Ασφαλείας (3+3) και η αναβάθμισή του σε Τετράγωνο (4+4) με την συμμετοχή ενός Ευρωπαϊκού Κράτους και δη της Ιταλίας, δε μπορεί παρά μόνο οφέλη να επιφυλάσσει στους συμμετέχοντες σε αυτό. Πέρα από την προφανή θωράκιση μιάς τριγωνικής συμμαχίας σε τετραγωνική η είσοδος ενός ευρωπαϊκού κράτους ισχυροποιεί τους συμμαχικούς δεσμούς εξισορροπεί τις σχέσεις Αλληλεξάρτησης και έλκει το κέντρο βάρους της Συμμαχίας προς της Δύση.

Η ισχυροποίηση δεικνύεται όχι μόνο από την Ισχύ της Ιταλίας ως μέλος της ΕΕ και της G8 στην Νότια Ευρώπη και τις Μεσογειακές Χώρες αλλά και από την ανάγνωση του γεωπολιτικού χάρτη μιας τέτοιας συμμαχίας με όρους Ευρωπαϊκούς. Ο Εξευρωπαϊσμός ενός τέτοιου μετώπου πέρα από μια κραταιά εγγυήτρια δύναμη που θα ασφαλίσει επιπλέον το ενεργειακό μονοπάτι από επιβουλές θα προσδώσει και μια ευρωπαϊκή διάσταση στο διακύβευμα της συμμαχίας ισχυροποιώντας τις θέσεις των Συμμάχων και εντός της ΕΕ είτε είναι το κοινό όφελος του ορυκτού πλούτου και η αδιαμφισβήτητη εκμετάλλευσή τους από τους κατόχους του, είτε η κοινή απειλή καθώς η όποια αναθεωρητική τάση και εχθρικότητα προς μέλος της συμμαχίας εξ ανατολών θα απειλεί την ενεργειακή και εσωτερική ασφάλεια της ΕΕ, όχι ως ένα συνοριακό ζήτημα διμερούς φύσεως που να μπορεί να αγνοηθεί αλλά ως μια ευθεία απειλή προς την ακεραιότητα της ΕΕ.

Επίλογος

Στη στρατηγική επιλογή που προέβησαν Ελλάδα και Κύπρος για το σχηματισμό ενός ισχυρού Δικτύου Ασφαλείας στην Ανατολική Μεσόγειο, εμπεριέχεται μια σοφή πρόβλεψη και προοικονομία. Η αδιέξοδη νέο-οθωμανική εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, η οποία ως τμήμα της Υψηλής της Στρατηγικής έχει αρχίσει να οδηγείται σε υπερεξάπλωση. Η στάση αυτή αν και ευέλικτα δυναμική έχει προυποθέσει τη στήριξη έστω και υπο τη μορφή ανοχής του Ευρατλαντικού Παράγοντα μέχρι νεωτέρας. Ωστόσο ίσως λόγω της αλαζονικής υπερεκτίμησης και αυτοπεποίθησης που προβάλλει στο εσωτερικό η κεντρική εξουσία του μονάρχη Ερντογαν και λόγω της ιστορικά άρρηκτης σχέσης εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής η εικόνα αυτή αντικατοπτρίζεται στην εξωτερική ρητορική της Γείτονος και εκπέμπεται προς όλες τις κατευθύνσεις. Ο εσωτερικής κατανάλωσης μεγαλοιδεατισμός και η κομπορρημοσύνη της κυβέρνησης ΑΚΡ, ο ολοκληρωτισμός και η απροκάλυπτη και απροσχημάτιστη παρεμβατικότητα του Προέδρου-«Σουλτάνου» σε εσωτερικές υποθέσεις Δυτικών μάλιστα κρατών, περιφρονώντας δημοκρατικές ελευθερίες στις οποίες ο πολιτισμός της Δύσης είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένος, ως πολυτέλειες, ο παράφρων αλυτρωτισμός στα όρια της φαιδρότητας και η διαρκής ανεδαφική αμφισβήτηση Διεθνών Συνθηκών, οι οποίες αποτελούν τις ρήτρες επανίδρυσης της Ειρήνης στην περιοχή από επίσημους φορείς και αξιωματούχους της Τουρκικής Δημοκρατίας εις βάρος γειτονικών χωρών που κινούνται βάσει των Αρχών της Διεθνούς Νομιμότητας και των Κανόνων Δικαίου, η ισλαμοπροπαγανδιστική καπήλευση του Ιερού Μνημείου παγκόσμιας κληρονομιάς της Αγίας Σοφίας, έχουν αρχίσει να ενοχλούν και να προβληματίζουν το σύνολο του Δυτικού Κόσμου. Η δυτικοστραφής και ενίοτε ανατολικοστραφής επαμφοτερίζουσα εξωτερική πολιτική και η απολυταρχική ρητορική σε συνδυασμό με τις μεγαλόσχημες και οπισθοδρομικού τύπου επικοινωνιακές υπερβολές της αναδυόμενης «Ισλαμικής» Δημοκρατίας της Τουρκίας δεν αντιμετωπίζονται πλέον με το συνήθη φλεγματικό τρόπο από τη Δύση. Πρόσφατα έκλεισε εκκωφαντικά και ίσως οριστικά εκ μέρους του προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας η πόρτα της ΕΕ για την Άγκυρα προς τα Ευρωπαϊκά ιδεώδη, βυθίζοντας τη χώρα στον Μουσουλμανικό αναχρονισμό.

Το σκηνικό αυτό που διαγράφεται κάθε άλλο παρά ευοίωνα είναι για την Τουρκία. Μία χώρα που λειτουργεί δυναστικά και καταπιεστικά στο εσωτερικό της και προκλητικά-επιθετικά στο εξωτερικό της τη στιγμή που εκπέμπει μηνύματα ανασφάλειας στο περιφερειακό της σύστημα κρίνεται ιδιαίτερα ασταθής και αποτελεί υποψηφιότητα για μείζονα ζητήματα ασφαλείας. Ο αποκλεισμός της Τουρκίας από τον ενεργειακό χάρτη της Ανατολικής Μεσογείου είναι πλέον πραγματικότητα και όπως εκτιμούμε και αναφέραμε νωρίτερα θα προσπαθήσει να διασπάσει τους άξονες Κύπρου-Ισραήλ-Ελλάδας και Ελλάδας-Κύπρου-Αιγύπτου προσεγγίζοντας το Ισραήλ και την Αίγυπτο σε συνδυασμό με

τη συνέχιση της επίδειξης της σκληρής ισχύος της προς την Ελλάδα και την Κύπρο με στόχο και σκοπό να αναδείξει τις αδυναμίες τους και να πλήξει το κύρος τους προβάλλοντας τους ως μη αξιόπιστους συμμάχους για την Αίγυπτο και το Ισραήλ.

Η επέμβαση από το Διεθνές Περιβάλλον για ένα κράτος που εγείρει θέματα «Διεθνούς Ασφάλειας» θα έλθει, άγνωστο πότε και απροσδιόριστο το πώς. Μέχρι τότε όμως η Τουρκία, βιώνοντας ολοένα και πίο ασφυκτικό απομονωτισμό ίσως δοκιμάσει να εξάγει τα αδιέξοδά της με μία Έξοδο-Σύρραξη προς τους «προσφιλείς» αντιπάλους της. Τα Συμμαχικά Τρίγωνα και κυρίως οι αδύναμοι κρίκοι (Ελλάδα και Κύπρος) θα πρέπει να αποφύγουν να παρασυρθούν σε μια τέτοια ασύνταχτη συμπλοκή. Αυτό δε σημαίνει ότι Ελλάδα και Κύπρος θα μειοδοτήσουν ή υπαναχωρήσουν σε ένα ενδεχόμενο που οφείλουν να θεωρούν διαχρονικά ανοικτό.

Η Ελλάδα και η Κύπρος επιβάλλεται να απεμπλακούν από την μονολιθικότητα της Οικονομικής Κρίσης και να υιοθετήσουν Ρεαλιστική Σκέψη. Είναι μοναδική ευκαιρία αναθεώρησης της Ενιαίας Υψηλής Στρατηγικής ως Σχεδίου Επιβίωσης του Ελληνισμού. Η Ελλάς ως Μητροπολιτική έδρα και ιστορική κοιτίδα των απανταχού Ελλήνων οφείλει να σχεδιάσει, τώρα, το μέλλον της. Αρωγός θα είναι η μικρή της αδελφή η οποία γίνεται μοίρα της μοίρας της και χαράσσει το δρόμο της στα ασταθή νερά της Ανατολικής Μεσογείου.

Βιβλιογραφία

« Tourism and Accommodation Services ».” *Central Bureau of Statistics of Israel*, 2014. www.cbs.gov.il.

Aglika Ganova. *Energy Supply policy:Diversified in Unity*, 2007.

AHMET DAVUTOGLU. “Turkey’s Zero-Problems Foreign Policy.” *Foreign Policy*, 2010. <http://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/>.

“AIPAC Policy Conference.” *AIPAC*, 2014. <http://www.aipac.org/act/attend-events/policy-conference>.

Alasdair Drysdale and Raymond A. Hinnebusch. *Syria and the Middle East Peace Process*. *Council on Foreign Relations*. New York: Council on Foreign Relations, 1992.

ALDEN WHITMAN. “Haile Selassie of Ethiopia Dies at 83.” *New York Times*, 1975. <http://www.nytimes.com/learning/general/onthisday/bday/0723.html>.

Alfred Mahan. *The Influence of Sea Power Upon History 1660-1783*. Boston: Little & Brown, 1890.

Alon Ben-Meir. “Turkey and Israel: Now Is the Time to Reconcile.” *THE WORLD POST*, 2012. http://www.huffingtonpost.com/alon-benmeir/turkey-and-israel-now-is_b_1532767.html.

Andrea Edoardo Varisco. "Towards a Multipolar International System: Which Prospects for Global Peace?" *E-INTERNATIONAL RELATIONS*, 2013. www.e-ir.info.

Andrew, Cohen Elliot-Eisenstadt Michael-Bacevich. *Knives Tanks and Missiles*.

Washington D.C.: Washington institute for Near East Policy, 1998.

Andrew Simmons. "Syrian Refugees Cross Border to Fight." *Al Jazeera English*.

English, 2012. <https://www.youtube.com/watch?v=NIXgsBuu0l8>.

Annete B. Fox. *The Power of Small states: Diplomacy in World War II*. Chicago: Chicago University Press, 1959.

Aras, Bülent. "Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy Revisited." *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 16, no. 4 (2014): 404–418. doi:10.1080/19448953.2014.938451.

Aristotele Tziampiris. "Greek Foreign Policy and Russia: Political Realignment, Civilizational Aspects, and Realism." *Mediterranean Quarterly* 21, no. 2 (2010).

<http://muse.jhu.edu/journals/med/summary/v021/21.2.tziampiris.html>.

Aristotle Tziampiris. *Crisis Will Not Shake Fundamentals of Greek Diplomacy*, 2010. <http://www.balkaninsight.com/en/page/albania-premium/631/20>.

Avi Kober. "A Paradigm in Crisis? Israel's Doctrine of Military Decision." *Israel Affairs* 2, no. 1 (1995): 188–211. doi:10.1080/13537129508719370.

Barry Posen. *The Source of Military Doctrine*. Ithaca: Cornell University, 1984.

Basil Liddel Hart. *Στρατηγική Της Έμμεσης Προσέγγισης*. Θεσσαλονίκη: ΒΑΝΙΑΣ, 1995.

Beinin, Joel. *Money Media and Policy Consensus*.

Washington., 1993. Besser, James D. "Turning up Heat in Campus Wars." *Jewish Week*, 2003.

Birgül Demirtaş. "TurkishSyrian Relations: From Friend 'Esad' to Enemy 'Esed.'" *Middle East Policy* 20, no. 1 (2013): 111–120. doi:10.1111/mepo.12008.

Bruneton Alain and others. *The Importance of Eastern Mediterranean Gas Fields for Greece and the EU*. PYTHEAS MARKET FOCUS, 2012.

Bull, Hedley. "Η Άναρχη Κοινωνία." 147. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2001.

Carl Von Clausewitz. *On War*. Edited by M.E.HOWARD & P. PARET. Princeton: PRINCETON UNIVERSITY PRESS, 1989.

Carpenter, Ted Galen. "Η Ανάδυση Ενός Μεγαλύτερου Κουρδιστάν." *THE NATIONAL INTEREST*, 2014. <http://mignatiou.com>.

Cheterian Vicken. "Ιστορική Ευκαιρία Για Τους Κούρδους." *Le Monde Diplomatique*, 2013.

"CHINA." *CIA: The World Factbook*, 2014. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>.

Chris Blake. "Drilling for Oil in the Aegean May Help Ease Greece's Debt Crisis." *Reinventing Greece*, 2011. <https://www.hellenext.org/reinventing-greece/?s=drilling+for+oil>.

Christopher Phillips. *Into the Quagmire: Turkey's Frustrated Syria Policy*. London, 2012. <http://www.chathamhouse.org/>.

Daniel Dombey. "Turkey Ready to Accept Kurdish State in Historic Shift." *Financial Times*, 2014. <http://www.ft.com/cms/s/0/65ae9ac2-fe00-11e3-bd0e-00144feab7de.html#axzz3TVRH7NKo>.

———. "Τουρκία Ισραήλ: Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι." *Financial Times*, 2013. http://www.newsit.gr/default.php?pname=Article&art_id=202487&catid=7.

David Rodman. "ISRAEL'S NATIONAL SECURITY DOCTRINE: AN INTRODUCTORY OVERVIEW." *Middle East Review of International Affairs* 5, no. 3 (2001): 71–86.

Delanoë Igor. "Ένας Παράξενος Μήνας Του Μέλιτος Ανάμεσα Στη Μόσχα Και Το Τελ-Αβίβ." *Le Monde Diplomatique*, 2014. <http://www.monde-diplomatique.gr/spip.php?article590>.

Donella H. Meadows. *Thinking in Systems*. Edited by Sustainability Institute Diana Wright. London: Earthscan, 2009.

Dr Naser-Al Tamini. "The Uncertain Future of China-Israel Relations." *AL ARABIYA NEWS*, 2014. <http://english.alarabiya.net/en/views/news/world/2014/04/04/The-uncertain-future-of-China-Israel-relations.html>.

Dr. Ioannis N. Grigoriadis. "Seeking Opportunities in Crisis Times: Greek Foreign Policy in the Middle East." ΕΛΙΑΜΕΠ, 2012.
www.eliamep.gr/en/eliamep-thesis/.

Duncan I. Clarke. "Israel's Unauthorised Arms Transfers." *Foreign Policy Journal* 99, no. Summer (1995): p 94.

Eddward Hallet Carr. "Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939." 147–154. Δ΄.
Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2011.

EFRAIM INBAR. "Israel's National Security in the 21st Century." *Israel Affairs* 12, no. 4 (2006): 605–613. doi:10.1080/13537120600889878.

Efraim Karsh. *Between War and Peace: Dilemmas of Israeli Security*.
London: F. Cass, 1996.

Elad Beneri. "Analyst: Mideast Gas a Chance for U.S. to Break with Turkey."
Israelnationalnews, 2013.
<http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/171089#.VJWnc14AA>.

Elie Podeh and Nimrod Goren. *Israel in the Wake of the Arab Spring: Seizing Opportunities, Overcoming Challenges*.
Jerusalem, 2013.
<http://2013.presidentconf.org.il/wp-content/uploads/2013/05/Arab-Spring-Final.pdf>.

Fahrettin Sümer. "Turkey's Changing Foreign Policy and the Arab Spring." *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal* 18, no. 1 (2013).

Gabriel Rosenberg. "Op-Ed: Is the 'Arab Spring' Good or Bad for Israel?" *Israelnational News*, 2013. <http://www.israelnationalnews.com/Articles/Article.aspx/13679#.VLK7mSuUf> X5.

George Friedman. "Israel's New Strategic Position." *Stratfor Global Intelligence*, 2014. <http://www.stratfor.com/weekly/israels-new-strategic-position#axzz3OXSC7kST>.

"GREECE ENERGY COUNTRY ANALYSIS." *EIA: US ENERGY INFORMATION*

ADMINISTRATION, 2013.

<http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=EM>.

Gregory A. Burris. "Turkey-Israel: Speed Bumps." *Middle East Quarterly*, 2003. <http://www.meforum.org/569/turkey-israel-speed-bumps>.

Gregory Noddin Poulin. "Sino-Israeli Economic Ties Blossoming." *The Diplomat*, 2014. <http://thediplomat.com/2014/12/sino-israeli-economic-ties-blossoming/>.

Grigoriadis Theocharis, Vlantis Iordanidis. *Greek-Russian Relations I: Foreign Policy and Diplomacy*. Αθήνα, 2014. www.eliamep.gr.

Hans Morgenthau. *Politics Among Nations*. 5th ed. New York: Knopf, 1973.

Hedley Bull. "Strategic Studies and Its Critics." *World Politics* 20, no. 4 (1968): 593.

———. *Η Άναρχη Κοινωνία*. 4η Έκδοση. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2001.

———. *Η Άναρχη Κοινωνία*. Δ'. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2009.

Henry Kissinger. *DOES AMERICA NEED FOREIGN POLICY*. Αθήνα:
Εκδόσεις Οίκος Α. Α. Λιβάνη, 2002.

HENRY KISSINGER. *ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ*. Αθήνα: ΛΙΒΑΝΗ, 1995.

Inbar, Efraim. *Ο ΡΑΜΠΙΝ ΚΑΙ Η ΙΣΡΑΗΛΙΝΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ*. Εκδοτικός
Οργανισμός Λιβάνη ΑΒΕ, 2010.

———. *Outcast Countries in the World Community*. Denver: University of
denver Press, 1985.

J.F.C.Fuller. *Οι Αποφασιστικές Μάχες Που Διαμόρφωσαν Τον
κόσμο:480 Πχ-1757*.

Edited by Κωνσταντίνος Κολιόποπυλος. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2008.

J.Resende-Santos. *Neoralism, States and the
Modern Mass Army*. Cambridge:
Cambridge University Press, 2007.

Jacque Levesque. “Επιστροφή Στην Παγκόσμια Σκηνή Με Τολμηρή
Διπλωματία.” *Le Monde Diplomatique*, 2013. [http://www.monde-
diplomatique.gr/spip.php?article488](http://www.monde-diplomatique.gr/spip.php?article488).

John H. Herz. “Idealist Internatioanalism and the Security Dilemma.” *World
Politics* 2, no. No 2 (1950): 157–180.

John J. Mearsheimer. “The Gathering Storm: China’s Challenge to US
Power in Asia.” *The Chinese Journal of International Politics* 3 (2010):
381–396. [cjip.oxfordjournals.org](http://www.cjip.oxfordjournals.org).

John j.Mearsheimer. *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*.
6η Έκδοση.

Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2006.

John Mearsheimer-Stephen Walt. *Το Ισραηλινό Λόμπι Και Η Πολιτική Των ΗΠΑ*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Θύραθεν, 2006.

Joseph Nye. “Ο Ομπάμα Συναντά Τον Κόσμο.” *Βήμα* (2009).
<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=249338>.

Joshua Levitt. “Israel-China Alliance Moves Forward With \$2 Billion ‘Red-Med’ Freight Rail Link Alternative to Suez Canal.” *The Algemeiner*, 2014. <http://www.algemeiner.com/2014/03/24/israel-china-alliance-moves-forward-with-2-billion-red-med-freight-rail-link-alternative-to-suez-canal/>.

Judah Grunstein. “Israel’s Warming Defense Ties With China.” *World Politics Review*, 2011. <http://www.worldpoliticsreview.com/trendlines/>.

Kalevi Holsti. “The Necrologists of International Relations.” *Canadian Journal of Political Science* XVIII, no. 4 (1985): 694–695.

Keith Johnson. “Η Ρωσία Ξανά Πίσω Στη Μεσόγειο.” *Foreign Policy*, 2014. <http://russian.rt.com/inotv/2013-12-28/Foreign-Policy-Rossiya-vozvrashhaetsya-v>.

Kenneth N. Waltz. “The Emerging Structure of International Politics.” *International Security*. Fall, 1993.

———. *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. 1η Έκδοση. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2011.

—Kisinger, A. *International Migration as a Non Traditional Security Threat and the EU Responses to This Phenomenon*, 2004.

Leon Aron. “Το Δόγμα Του Πούτιν Η Ρωσία Αναζητά Το Πώς Θα Ξαναχτίσει Την Σοβιετική Ένωση.” *Foreign Affairs The Hellenic Edition* (2013). <http://www.foreignaffairs.gr/articles/69222/leonaron/>.

M. Gazit. *Kennedy toward the Arab States and Israel*. Tel Aviv: Shiloah center Tel Aviv University, 1983.

M.Weber. *Political Writings*. Edited by P. Lassman. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.

Mark N. Katz. “Putin’s ProIsrael Policy.” *Middle East Quarterly* XII, no. 1 (2005): 51–

59. <http://www.meforum.org/690/putinsproisraelpolic>.

———. *Russia’s Greater Middleeast Policy: Securing Economic Interests, Courting Islam*. Brussels, 2010.

Micha’el Tanchum. “Η Μεγάλη Χρονιά Των Κούρδων Οι Πολιτικές Συνθήκες Που Ευνοούν Την Ανεξαρτησία Των Κούρδων Στο Ιράκ.” *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 2015. <http://foreignaffairs.gr/articles/70144/michaeltanchum/>.

Nick Larigakis. “The Current U.S. Interest in Cyprus: ‘Trust, but Verify.’” *GREEK USA REPORTER*, 2014. <http://usa.greekreporter.com/2014/07/30/usa-interest-in-cyprus-trust-but-verify/>.

Nicoletta Kouroushi. “Η Επιτυχία Της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής Κατά Τη Διάρκεια Του Ψυχρού Πολέμου Και Η Σύγκριση Με Την Εξωτερική Πολιτική Που Ασκείται Τα Τελευταία Χρόνια Υπό Το ‘Δόγμα Του Αχμέτ Νταβούτογλου.’” *Middle East | Geostrategic Forecasting*, 2014. <http://www.geostrategicforecasting.com/tag/middle-east/>.

Niki Tzavela. *Committee on Industry, Research and Energy, Report on the Energy Roadmap 2050, a Future with Energy (2012/2103(INI))*, 2013.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2013-0035&format=XML&language=EN>.

“NINTERACTIVE: CHINA GLOBAL INVESTMENT TRACKER INTERACTIVE

MAP.” *Column Five*, 2014.

<http://www.columnfivemedia.com/work-items/interactive-china-global-investment-tracker-interactive-map>.

Nir Boms και Asaf Hazani. “Israël Déconcerté Par La Guerre En Syrie.” *Le Monde Diplomatique*, 2014. <http://www.monde-diplomatique.fr/2014/05/BOMS/50383>.

NOBBLE ENERGY. “RECENT DISCOVERIES,” 2013.

<http://www.nobleenergyinc.com/Exploration/Recent-Discoveries-130.html>.

“NY Times: Η Τουρκία Υιοθετεί Την Πολιτική Των Μηδενικών Προβλημάτων Υπερφιλόδοξο Το Όραμα Να Ηγηθεί Μιας Νέας Μέσης Ανατολής.” *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 2013. <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=541769>.

P. R. Kumaraswamy. “At What Cost Israel-China Ties?” *Middle East Quarterly* 13, no. 2 (2006): 37–44. <http://www.meforum.org/926/at-what-cost-israel-china-ties>.

PARTNERS, SCHMIEGELOW. “Which New World order:Unipolar? Bipolar?non Polar?”

International Policy Analysis, 2009.

<http://policyanalysis.wordpress.com/2009/11/23/which-new-world-order-unipolar-bipolar-multipolar-non-polar/>.

Paul J Saunders. "Russia Balances Relations with Israelis, Palestinians." *Al Monitor: The Pulse of Mideast*, 2014.
<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/11/russia-israel-palestinians.html>.

"Policy of Zero Problems with Our Neighbors." *REPUBLIC OF TURKEY MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS*. Accessed December 14, 2015.
<http://www.mfa.gov.tr/policy-of-zero-problems-with-our-neighbors.en.mfa>.

Reva Bhalla. "Stratfor: Το Δίλημμα Της Τουρκίας, Οι Κούρδοι Και Το Έπαθλο Του Κιρκούκ." *Stratfor Global Intelligence*, 2014.
<http://www.euro2day.gr/specials/topics/article/1262256/stratfortodillhmathstoyrkiasoikoyrdoyska>.

Richard N Haas. "The Age of Non Polarity." *FOREIGN AFFAIRS*, 2006.
www.foreignaffairs.com.

Robert Jervis. "The Remaking of a Unipolar World." *The Washington Quarterly* 29, no. 3 (2006).

Robert O. Keohane; Joseph S. Nye. *Power and Interdependence*. THIRD. Boston: Little & Brown, 1975.
<https://parallhlografos.wordpress.com/2013/02/25/αμερική-και-ισραήλ-η-ουσία-του-ζητήματ/>.

Samuel P. Huntington. "America's Changing Strategic Interests." *Survival* 33, no. 1 (1991).

Soner Cagaptay. "Το Κουρδικό «μαξιλάρι» Τής Τουρκίας Γιατί Ο Ερντογάν Είναι Έτοιμος Να Συνεργαστεί Με Τους Κούρδους." *Foreign Affairs The*

<http://foreignaffairs.gr/articles/69863/sonercagaptay/>.

StefanWolf. "Governing (in) Kirkuk : Resolving the Status of a Disputed Territory in postAmerican Iraq." *International Affairs* 86, no. 6 (2010): 1361–1379. [http://www.stefanwolff.com/files/Governing \(in\) Kirkuk.pdf](http://www.stefanwolff.com/files/Governing%20(in)%20Kirkuk.pdf).

Steven M. Walt. *The Origin of Alliances*. Ithaca, New York: Cornell University, 1987.

———. "Why Alliances Endure or Collapse." *Survival: Global Politics and Strategy*

39, no. 1 (1997). <http://dx.doi.org/10.1080/00396339708442901>.

———. *Στρατηγικές Αντίστασης Στην Ηγεμονία Των ΗΠΑ*. Αθήνα: ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, 2007.

Steven, Spiegel I. *The Other Arab Israeli Conflict: Making America's Middle East Policy from Truman to Reagan*. Chicago: University Chicago Press, 1986.

Sylvia., Crosbie. *Tacit Alliance-France and Israel from the Suez to the Six Day War*.

Princeton: Princeton University Press, 1974.

Terrill, W. Andrew. *ESCALATION AND INTRAWAR DETERRENCE DURING LIMITED WARS IN THE MIDDLE EAST*, 2009.

<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/>.

Uri Bialer. "Fuel Bridge across the Middle East: Israel Iran and the Eliat-Ashkelon Oil Pipe Line." *Indiana University Press*, 2007.

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/30245672?uid=3738128&uid=2&uid=4&sid=21104654690831>.

Vasileios Stathopoulos. "MODUS VIVENDI ΣΤΙΣ
ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ." *Strategy
International*, 2011.

<http://www.strategyinternational.org/index.php/en/sectors/defence-analysisdecision-making/defence-analysis/204-modus-vivendi>.

"WORLD OIL TRANSIT CHOKEPOINTS." *U.S ENERGY
INFORMATION*

ADMINISTRATION, 2012.

<http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=wotc&trk=p3>.

"Υ." ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, 2014.

<http://www.mod.mil.gr/mod/el/>. Yoav Ben -Horin, Barry Posen.

Israel's Strategic Doctrine, 1981.

Yoel Guzansky. "Israel's Periphery Doctrine 2.0: The Mediterranean Politics."

Mediterranean Politics 19, no. 1 (2014): 99–116.

doi:10.1080/13629395.2013.870365.

Zeev Maoz. *Defending the Holy Land: A Critical Analysis of Israel's Security and Foreign Policy*. Ann Arbor: UNIVERSITY OF MICHIGAN PRESS, 2006.

Abba, Solomon Eban. *An Autobiography*. London: Futura publications, 1977.

Arad Nir. "Israel's Ties With Greece No Substitute for Alliance With Turkey."

Al Monitor: The Pulse of Middleast, 2013.

<http://www.al->

monitor.com/pulse/originals/2013/10/greece-israel-turkey-relations-
strategic- alliance.html#.

Άγγελος, Βλαχός. “Θουκιδίδου Ιστορίες.” Α,76. ΈΚΤΗ. Αθήνα: ΕΣΤΙΑ, 2003.

Άγγελος Γιαννακόπουλος. *Ανακατατάξεις Στην Ανατολική Μεσόγειο: Ο Ρόλος Της Τουρκίας Και Οι Στρατηγικές Προτεραιότητες Για Ελλάδα Και Κύπρο*. Αθήνα, 2014. [www. eliamer.gr](http://www.eliamer.gr).

Αθανάσιος Πλατιάς. *Διεθνείς Σχέσεις Και Στρατηγική Στον Θουκυδίδη*. 6η ed. Αθήνα: ΕΣΤΙΑ, 2010.

Αλέξανδρος Δρίβας. *Η Εξέλιξη Της Περιφερειακής Πολιτικής Του Ισραήλ Και Η Στρατηγική Εξωτερικής Του Εξισορροπησης*. Αθήνα, 2013.

Αλέξανδρος Κεντικελένης. *Εθνοτικές Ομάδες Πίεσης & Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Μία Συγκριτική Προσέγγιση Της Δραστηριοποίησης Του Ελληνικού Και Εβραϊκού Λόμπυ Τη Δεκαετία Του 1970*. Αθήνα, 2008. www.eliamer.gr.

Αλέξανδρος Κουτσούκης. “Το Δόγμα Του Προληπτικού Πολέμου Και Ο Πόλεμος Στο Αφγανιστάν.” *ΕΛΙΑΜΕΠ*, 2008. <http://www.academia.edu2>.

Αλεξανδρος Τσάκρας. “Οι Κρίσιμες Κινήσεις Με Τη Λευκωσια Και Το Κάιρο.”

Δημοκρατία, 2014. <http://www.dimokratianews.gr/content/29560/>.

AMIKAM NACHMANI. “Η Ανατολική Μεσόγειος: Δραματικές Αλλαγές, Δραματικές Ευκαιρίες.” In *Το Στρατηγικό Βάθος Και Η Τουρκία*, edited by Σπυρίδων Λίτσας Ηλίας Κουσκουβέλης, 107–143. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2013.

Άννα Ωρολογιά. “ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΩΝ ΗΠΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ ΚΑΙ ΤΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΤΗΣ Ν.Α. ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ.”

ECOLEFT, 2014. <http://ecoleft.gr/2014/01/#article>.

Άννυ Ποδηματά. “Τί Θα Συζητήσουν Οι Κκ. Σημίτης Και Πούτιν.” *ΤΟ ΒΗΜΑ* (2001). <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=135052>.

Αντιναυαρχος Βασίλειος Μπαρτζούκος. “Η Γεωπολιτική Της Κίνας.” *ΕΛΕΣΜΕ*, 2010. http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t63/t63_8.html.

Αχμέτ Νταβούτογλου. *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση Της Τουρκίας*. Edited by Νικόλαος Ραπτόπουλος. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2010.

———. “TURKISH FOREIGN POLICY AND THE EU IN 2010,” 2009.

http://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_vol8_no3_ahmet_davutoglu.pdf.

Βλάχος, Άγγελος. “Θουκιδίδου Ιστορία.” Α,18. Έκτη. Αθήνα: ΕΣΤΙΑ, 2003.

Γ.ΦΙΛΗΣ, ΜΑΖΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ AND ΑΤΗΕΡΣ. “Ελλάδα-Ισραήλ Τι

Περιλαμβάνει Η

Συνεργασία.” *ΑΥΓΗ*, 2013. <http://www.avgi.gr/article/1128330/ellada-israil-ti-perilambanei-i-sunergasia->

Γεώργιος Βοσκόπουλος. “Αποκωδικοποιώντας Το Γεωπολιτικό-Γεωοικονομικό Παίγνιο Στη ΝΑ Μεσογείο,” 2013. www.voria.gr.

———. “Ελλάδα, ΗΠΑ, Νοτιοανατολική Μεσογείος.” *Voria.gr*, 2013. www.voria.gr.

Γεώργιος Κουμουτσάκος. “Σκέψεις Για Την Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Στην Εποχή Της Κρίσης,”
2012.

<http://www.gkoumoutsakos.gr/gr/article/522?section=2&category=10>.

Γεωργιος Μ. Σπυρόπουλος. *Διεθνείς Σχέσεις: Ρεαλιστική Προσεγγίση-Θεωρία Και Πράξη*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2010.

———. *Μονοπολικότητα, Ηγεμονία Και Στρατηγικές Των Μεγάλων Δυνάμεων Στον Μεταδιπολικό Κόσμο*. Αθήνα, 2007.

Γιαννακόπουλος Βασίλης Η. *Αραβική Άνοιξη – Μέση Ανατολή Και Βόρεια Αφρική*.

Αθήνα: Γιαννακόπουλος Βασίλης Η., 2012.

Γιώργος Δημητρακόπουλος. “Ο Νέος Στοχος Της Ρωσικής Πολιτικής.”
Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία (2014).
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=415817>.

Γιώργος Παυλόπουλος. “ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΟΥ ΙΡΑΚΙΝΟΥ ΚΟΥΡΔΙΣΤΑΝ

Δυνατές «πινελιές» Κουρδικής Αυτονομίας Στον Εμφύλιο Της Συρίας.”
Ινφογνώμων Πολιτικά,
2013.

http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2013/08/blogpost_.

———. “Στο «κόκκινο» Οι Σχέσεις Τουρκίας Και Ισραήλ.” *Ινφογνώμων Πολιτικά*,
2014.
http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2015/01/blogpost_.

Γρ. Ι Τσάλτας. “Διεθνής Συνεργασία Και Σύστημα Διαχείρισης Και Προστασίας Του Θαλασσιού Περιβάλλοντος Των Περιφερειακών

Θαλασσών.” In *Περιβάλλον Και Θαλάσσιος Χώρος*, edited by Γρ. Ι Τσάλας, 189–201. Αθήνα: Σιδέρη, 2006.

Γρηγοριάδης, Ιωάννης Ν. *The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy*. Αθήνα, 2010. http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/05/ΚΕΙΜΕΝΟ-8_2010_ΙοGrigoriadis1.pdf. ΕΡΓΑΣΙΑΣ-

Δ.Κώνστας Κ.Αρβανιτόπουλος. “Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια Και Μεταβολή.” 239–241.

Αθήνα: Ι.Σιδέρης, 1997.

Δέσποινα Φρονιμάκη. “Οι Χώρες ΜΕΝΑ Σε Μετάβαση: Η Οπτική Των ΗΠΑ.” In *Η Ενίσχυση Των Σχέσεων Σε Θέματα Ασφάλειας Μεταξύ Των Κρατών Στην Περιοχή Της Νοτιοανατολικής Μεσογείου*, edited by Δρ. Αλεξάνδρα Προδρομίδου, 119–

137. Αθήνα: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ, 2013.

———. “Πρωτοβουλίες Για Τη Συνεργασία Στη Μεσόγειο: Η Πορεία Και Οι Νέες Προκλήσεις.” In *Η Ενίσχυση Των Σχέσεων Σε Θέματα Ασφάλειας Μεταξύ Των Κρατών Στην Περιοχή Της Νοτιοανατολικής Μεσογείου*, edited by Δρ. Αλεξάνδρα Προδρομίδου, 14–34. ΑΘΗΝΑ: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ, 2013.

Δέσποινα, Φώλα. “Ο ΑΜΥΝΤΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ.” ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, 2009.

Δήμητρα Κιούση. *Η Στρατηγική Του Χένρι Κίσινγκερ Στη Μέση Ανατολή*. Αθήνα, 2014. <http://www.kemmer.gr/index.php/2013-03-22-09-38-58/80-2014-01-08-17-09-42/01-02-2014/71-2014-04-06-18-27-18>.

Δημήτρης Καιρίδης. *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Και Η Συντηρητική Αντεπανάσταση: Ο Μπους , Η Τρομοκρατία, Το Ιράκ Και Το Ισλάμ*. Edited by Αλίκη Σαλίμπα. Αθήνα: Ι.Σιδέρης, 2008.

“Διμερείς Σχέσεις.” ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ, 2014.

<http://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/kina/>.

“Διμερείς Σχέσεις.” ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, 2014.

http://www.mfa.gov.cy/mfa/Embassies/Embassy_Beijing.nsf/DMLpoliticalsect_gr/DMLpoliticalsect_gr?Opendocument&print.

Δώρα Αντωνίου. “Λεπτές Ισορροπίες Με Την Αντιπυραυλική Ζώνη.” *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*

(2

007).

<http://www.kathimerini.gr/285246/article/epikairothta/politikh/leptes-isorropies-me-thn-antipyraylikh-zwnh>.

“Εθνική Στρατηγική Αποτροπή Και Η Σχέση Κύπρου Ελλάδας.” *Http://strategy.cy*.

Com, n.d.

“Εθνική Στρατηγική Για Θέματα ΕΕ.” ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ,

2004.

http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument.

“Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων.” *Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών*, 2014. <http://www.mfa.gr/zitimataellinotourkikonsheseon/>.

“Η Gazprom, Ο South Stream Και Η Ελλάδα.” *Deal News Online*, 2013. <http://www.dealnews.gr/epixeiriseis/item/66641-H-Gasprom,-o-South-Streamkai-η-Ελλάδα%#.VIMByTGUFx4>.

“Η Γενοκτονία Των Κούρδων: Η «επιχείρηση Ανφάλ» Του Σαντάμ Χουσεΐν Ή Η Κουφή Σιωπή Της «διεθνούς Κοινότητας» ...”
Ινφογνώμων Πολιτικά, 2011.
http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2011/03/blog-post_235.html#.VNdJKvmUfX4.

“Η Τύχη Της Πηνελόπης: Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Στην Ανατολική Μεσόγειο Σήμερα.” *Εργαστήριο Διεθνών Σχέσεων Και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*, 2014.

ΗΛΙΑΣ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ. “ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ,” 2007.
www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t40/t40_07.htm 2/18.

ΗΛΙΑΣ Ι.ΚΟΥΣΚΟΥΒΕΛΗΣ. *ΘΕΩΡΙΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΨΥΧΡΟ ΠΟΛΕΜΟ: ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ*. Β΄ ΕΚΔΟΣΗ. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2007.

Ηλίας Ι.Κουσκουβέλης. *Για Μια Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*. Θεσσαλονίκη, n.d.

———. *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*. ΣΤ΄. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2004.

———. “Η Αναθεωρητική Τουρκία.” *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 2014. www.foreignaffairs.gr.

- . “Η Έννοια Της Σταθεροτητας Στη Θεωρία Της Διεθνούς Πολιτικής.” *Το ΒΗΜΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ*. 21. Αθήνα, May 1997.
- . “Η Επιστροφή Στην Πολιτική.” *Φιλελευθερη Έμφαση*. Αθήνα, 2001.
- . “Η Κύπρος Ως Μικρό-Κράτος Μέλος Της Ένωσης.” *ΠΑΜΑΚ*, 2008. www.kouskouvelis.gr.
- . *Η Στρατηγική Των Μικρών Κρατών Στο Διεθνές Σύστημα: Η Περίπτωση Της Κύπρου Περιλαμβάνεται Στο Το Κυπριακό Και Το Διεθνές Σύστημα, 1945-1974: Αναζητώντας Τη Θέση Στο Κόσμο*. Edited by Άγγελος Συριγός. Ευάνθης Χατζηβασιλείου Πέτρος Παπαπολυβίου. ΛΕΥΚΩΣΙΑ: ΠΑΤΑΚΗ& ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΤΑΣΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, 2011.
- . “Κρίση Και Εξωτερική Πολιτική.” *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 2012. foreignaffairs.gr.
- . *ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΚΡΙΣΗ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ, 1997.
- . “Μετά Το 1989: Διεθνές Σύστημα Και Ηγεμονία.” *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* 39 (2009): 26.
- . “Πολιτική Των ‘Μηδενικών Προβλημάτων’ Με Τους Γειτονες ‘Η Προβληματική Πολιτική;” In *Το Στρατηγικό Βάθος Και Η Τουρκία*, edited by Σπυριδων Ν. Λίτσας Ηλίας Ι.Κουσκουβέλης, 15–45. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2013.
- . “Το Διεθνές Σύστημα Και Η ‘Αραβική Άνοιξη.’” In *Η Αραβική Άνοιξη*, 1–38.

Θεσσαλονίκη: ΠΑΝΕΠΗΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, 2012.

———. “ΤΟ ΣΤΟΙΧΗΜΑ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ,” 2011.

Ηλίας Ι.Κουσκουβέλης; Σπυριδων Ν. Λίτσας; and others. *Το Στρατηγικό Βάθος Και Η Τουρκία*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2013.

Ηλίας Ι.Κουσκουβέλης; Σπυριδων Ν. Λίτσας; Ιωάννης Θ. Μάζης; Amikam Nachmani; Νικόλαος Ραπτόπουλος; Σάββας Καλεντερίδης. *Το Στρατηγικό Βάθος Και Η Τουρκία*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2013.

Θάνος Ντόκος. *Η “Αναγέννηση” Της Ρωσίας Και Οι Προοπτικές Για Τις Ελληνο- Ρωσικές Σχέσεις*. Αθήνα, 2010.

http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2010/09/ELIAMEP-Thesis-3-2010_Thanos-Dokos.pdf.

———. “The Geopolitical Implications of Sino-Greek Relations.” *CLINGEDEAL ASIA FORUM*, 2014.

<http://www.clingendael.nl/publication/geopoliticalimplicationssinogreekrelations0>
?

———. *Who Lost Greece? The Geopolitical Consequences of the Greek Crisis*.

Αθήνα, 2012. www.eliamep.gr.

———. *Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφαλείας Στον 21ο Αιώνα*. Αθήνα, 2007.

———. “Ένα Νέο Κεφάλαιο Στις Ελληνορωσικές Σχέσεις.” *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ* (2012).

<http://www.kathimerini.gr/728781/opinion/epikairothta/arxeiomonimessthes/>.

Θεόδωρος Καρυώτης. “«Υφαλοκρηπίδα Και ΑΟΖ: Μύθοι Και Πραγματικότητα».”

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

(20

11).

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_politics_1_11/12/2011_465816.

Θεόδωρος Τσακίρης. “Ελλάδα-Ρωσία: Στρατηγική Συνεννόηση Ή Ευκαιριακή Συμμαχία.” *Στρατηγική*. Αθήνα, February 2008.

———. *Η Μπλόφα Του Kobane Και Τα Κουρδικά Αδιέξοδα Της Πολιτικής Ερντογάν*.

Αθήνα, 2014.

Θεόδωρος Τσακίρης. “Το Ενεργειακό Παιχνίδι Στη ΝΑ Μεσογειο.” *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 2012. www.foreignaffairs.gr/articles/68634/drtheodoros-tsakiris/to-energeiako-paixnidi-sti-notionatoliki-mesogeio.

Θεοχάρης Γρηγοριάδης. *Εξελίξεις - Κλειδιά Στην Ρωσική Εξωτερική Πολιτική Και Η Επίδρασή Τους Στις Διεθνείς Σχέσεις Της Ελλάδας*. ΑΘΗΝΑ, 2006. <http://www.eliamer.gr/old/eliamer/files/Russia.pdf>.

“Ιράκ: Ενοπλοι Απήγαγαν 49 Τούρκους Από Το Προξενείο Στη Μοσούλη.” *ΤΟ ΒΗΜΑ: ΚΟΣΜΟΣ*, 2014. <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=604776>.

“Ισοζύγιο Στρατιωτικής Ισχύος Ελλάδας – Τουρκίας.” *E-AMYNA*, 2014. <http://e-amyna.com/2014/09/01/greece-turkey-military-balance/>.

Ιωάννης Γαλασιδάς, Νικολετοπούλου Θεοδώρα. “Ενεργειακά Αποθέματα Στην Ελλάδα Και Την Ανατολική Μεσογειο.” *IN DEEP ANALYSIS*. Αθήνα, 2013. www.indepanalysis.gr.

Ιωάννης Θ. Μάζης. *ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ: Η ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ Η ΠΡΑΞΗ*. ΑΘΗΝΑ: ΠΑΠΑΖΗΣΗ, 2002.

———. *Η Γεωπολιτική Της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής Και Η Τουρκία*. Αθήνα: ΛΙΒΑΝΗ, 2008.

———. “Ισχυροποιθείτε Με Ισχυρούς Συμμάχους ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΜΑΖΗΣ: Ο Άξονας Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ Να Ολοκληρωθεί Στο Αμυντικό Επίπεδο.” *Ινφογνώμων Πολιτικά*, 2012.

http://infognomonopolitics.blogspot.gr/2012/03/blog-post_9193.html#.VPRWI_mUfX4.

———. “Ο Γεωστρατηγικός Άξονας Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδος Οι Τουρκικοί Σχεδιασμοί Για Την Περιοχή.” *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 2012. <http://foreignaffairs.gr/articles/68736/ioannis-th-mazis/o-geostratigikos-aksonas-israil-kyproy-ellados?page=show>.

Ιωάννης Θ. Μάζης and others. *Νέο Εθνικό Αμυντικό Δόγμα: Θεωρητική Βάση Και Προταση -Πλαισιο*. Αθήνα, 2004.

Ιωάννης Θ. Μάζης, Σγουρος Γεώργιος Αλέξανδρος. “Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΟΖ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΣΤΕΛΟΡΙΖΟ.” *ΕΠΙΚΑΙΡΑ*. Αθήνα, 2013.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΩΔΩΡΑΤΟΣ. “Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ.” *ΑΜΥΝΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ*. Αθήνα, 2012.

Ιωάννης Παρίσης. *Η ΚΑΘ’ ΗΜΑΣ ΘΑΛΑΣΣΑ: ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ*. Αθήνα: ΛΙΒΑΝΗ, 2013.

———. *Παράγοντες Ισχύος Στο Διεθνές Σύστημα*. Αθήνα: Ινφογνώμων, 2011.

———. “ΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ.” *ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΑΛΞΕΙΣ*. Αθήνα, 2010.

Καρυώτης Θεόδωρος. *ΑΟΖ: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, Από Τη Στρατηγική Κίνηση Στην Οικονομική Λύση*. Edited by ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΙΚΙΛΙΑΣ. Αθήνα: ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, 2012.

“Κοινές Δηλώσεις Αντιπροέδρου Της Κυβέρνησης Και ΥΠΕΞ Ευ. Βενιζέλου Μετά Τη Συνάντησή Του Στα Τίρανα Με Τον Αλβανό ΥΠΕΞ D. Bushati.” *Ελληνική Δημοκρατία: Υπουργείο Εξωτερικών*, 2013.

<http://www.mfa.gr/epikairoτητα/proto-thema/koines-deloseis-antiproedrou-tes-kuberneses-kai-upeks-eu-benizelou-meta-te-sunantese-tou-sta-tirana-me-ton-albano-upeks-bushati.htm>.

“Κοινό Πεπρωμένο Ελλάδα-Ισραήλ.” *News.it*, 2013.

http://www.newsit.gr/default.php?pname=Article&art_id=255006&catid=9.

Κουφουδάκης Ευάγγελος. “The Cyprus Question: International Politics and the Failure of Peacemaking.” In *Greece in the Twentieth Century*, edited by Φωτεινή Μπέλλου Θεόδωρος Κουλουμπής, Θεόδωρος Καρυώτης. Taylor and Francis, 2003.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗΣ. “Η ΑΟΖ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.” *ΕΠΙΚΑΙΡΑ*. ΛΕΥΚΩΣΙΑ, 2012.

Κυριάκος Αλουμανής. *Η Ελληνική Υψηλή Στρατηγική Για Την Αντιμετώπιση Των Εξωτερικών Απειλών Του 21ου Αιώνα*. Αθήνα, 2012.

Κυριάκος Αμανατίδης. “Η Κίνα Στον 21ο Αιώνα.” *Νέος Κόσμος* (2011). <http://neoskosmos.com/news/el/node/12547>.

“Μαλλιά Κουβάρια’ Τουρκία Ισραήλ.” *ANT1 NEWS*, 2014.
www.ant1iwo.com/news/kosmos/article.

Μαριάννα Μαρμαρά. “Η Εβραϊκή Haaretz Αναρωτιέται: Η Αλλαγή Στην Κυβέρνηση Είναι Ευκαιρία Για Μια Στρατηγική Συμμαχία Ελλάδα-Ισραήλ;” *Iefimerida.gr*, 2015.

<http://www.iefimerida.gr/news/193024/ievraikihaaretzanarotietaiiallagistinkyverni sieinaieykairiagiamestratigiki>.

Μάριος Ευρυβιάδης. “Η Διαχρονική Συνέχεια Της Αμερικανικής Μακροστρατηγικής.”

Γεωστρατηγική. Αθήνα, 2009.

———. “Η Μεσόγειος Ως Στρατηγικός Ομφαλός.” *Greek American News Agency*, 2012.

[http://www.greekamericannewsagency.com/main/index.php?option=com_content &view=article&id](http://www.greekamericannewsagency.com/main/index.php?option=com_content&view=article&id).

———. “Η Περιφερειακή Στρατηγική Του Ισραήλ.” *Greek American News Agency*, 2011. <http://www.greekamericannewsagency.com/2010-01-19-17-50-12/2010-01-21-18-33-16/11881-2011-05-09-21-39-38>.

———. “Πού Το Πάει Το Ισραήλ;” *Mignatiou.com*, 2013.
<http://mignatiou.com/2013/04/>.

———. “Τριπλή Ευκαιρία Για Ελλάδα Και Κύπρο.” *Foreign Affairs The Hellenic Edition*,

2013.

<http://www.foreignaffairs.gr/articles/69217/marios-eyrybiadis/tripli-eykairia>

[gia-ellada-kai-kypro?page=show](http://www.foreignaffairs.gr/articles/69217/marios-eyrybiadis/tripli-eykairia-gia-ellada-kai-kypro?page=show).

Μαρκεζίνης Βασίλειος. *Μια Νέα Εξωτερική Πολιτική Για Την Ελλάδα-Στα Πλαίσια Της Βαθμιαίας Ανεξαρτητοποίησης Της Ευρώπης Από Τις ΗΠΑ*. Αθήνα: ΛΙΒΑΝΗ, 2010.

Μάρκελλος Λιναίος. “Πώς Η Εξέγερση Στη Συρία Μετατρέπεται Σε Εμφύλιο Πόλεμο Εσωτερικοί Και Εξωτερικοί Δρώντες Σε Ένα Πολυσύνθετο Σκηνικό.” *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 2012.

<http://foreignaffairs.gr/articles/68981/markellos-linaios/pos-i-eksegersi-sti-syria-metatrepetai-se-emfylio-polemo?page=show>.

Μαχμούντ Μαμντάνι. “Αμερική Και Ισραήλ: Η Ουσία Του Ζητήματος.”

Παραλληλογράφος, 2013. <https://parallhlografos.wordpress.com/>.

“Με Υπογραφή Πούτιν Κηρύσσεται Το 2016 «Έτος Ελλάδας» Στη Ρωσία Και «Έτος Ρωσίας» Στην Ελλάδα.” *Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΡΩΣΙΑ*, 2014.

http://gr.rbth.com/news/2014/10/27/me_ypografi_poytin_kiryssetai_to_2016_eto_ellada_sti_rosia_kai_eto_rosia_33425.html.

Μιχαήλ Βασιλείου. “Η Ρωσία Αλλάζει Το Γεωστρατηγικό Τοπίο Στην Ανατολική Μεσόγειο – Γέφυρες Και Με Αίγυπτο.” *Mignatiou.com*, 2013. <http://mignatiou.com/2013/11>.

“Μπάιντεν: Σημαντική Η Ενεργητική Προοπτική Της Αν. Μεσογείου.” *Φιλελεύθερος*, 2014. <http://www.philenews.com/el-gr/eidiseis-politiki/39/229567/mpainten-simantiki-i-energitiki-prooptiki-tis-an-mesogeiou>.

Μπαλιτζωης, Ιωάννης. “Ελληνο-Ισραηλινές Σχέσεις.” *ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΑΛΞΕΙΣ*. Αθήνα, 2011.

Μπουράκ Μπεκνίλ. “Πώς Η Κατάσταση Στη Συρία Γύρισε Μπούμερανγκ Για Την Τουρκία.” *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 2014.
<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=643509>.

Νέζης, Γ. “Από Την Σκύλα Στη Χάρυβδη Το Νέο Αμυντικό Δόγμα.” *Αμυντικά Θέματα*.
Αθήνα, 2007.

Νίκη Τζαβέλα. *Σχετικά Με Τον Ενεργειακό Χάρτη Πορείας Για Το 2050, Ένα Μέλλον Με Ενέργεια*. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Bruxelles, 2013.
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=->

//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0035+0+DOC+XML+V0//EL.

Νικόλαος Κούσαντας. “Το Τριγωνο Τουρκία-Ισραήλ -Συρία.” In *Η Ενίσχυση Των Σχέσεων Σε Θέματα Ασφάλειας Μεταξύ Των Κρατών Στην Περιοχή Της Νοτιοανατολικής Μεσογείου*, edited by Δρ. Αλεξάνδρα Προδρομίδου. Αθήνα: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ, 2013.

Νικόλαος Ραπτόπουλος. “Η Θέση Του Ισλαμικού Κόσμου Στη Στρατηγική Της Ισλαμικής Κυβέρνησης ΑΚΡ. Μί Περίπτωση Εργαλειακής Χρήσης Των Έπρονομιακών Σχέσεων.” In *Το Στρατηγικό Βάθος Και Η Τουρκία*, 123–145. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2013.

———. “Η Κρίση Στη Συρία Και Η Εξωτερική Πολιτική Της Τουρκίας Προς Τις Όμορες Χώρες Της Μέσης Ανατολής.” In *Η Αραβική Άνοιξη*, edited by Ηλίας Ι.Κουσκουβέλης, 69–106. Θεσσαλονίκη: ΠΑΝΕΠΗΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, 2012.

———. “Οι Επιπτώσεις Της Συριακής Άνοιξης Στη Μεσανατολική Πολιτική Της Κυβέρνησης ΑΚΡ.” *ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ*. Θεσσαλονίκη, March 2012.

Νίκολας Γκέιτζ. “Η Επίδραση Των Ελληνοαμερικανών Στην Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική.” *Intellectum*, 2007.

http://www.intellectum.org/articles/issues/intellectum3/ITL03P005013_eksoteriki_politiki.pdf.

Νίκος Δασκαλάκης. *Ο Αντίκτυπος Της Κρίσης Στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*.

Αθήνα, 2013. www.eliamer.ge.

ΝΙΚΟΣ ΚΟΤΖΙΑΣ. *Η Εξωτερική Πολιτική Της Ελλάδας Στον 21ο αιώνα: Για Μια Νέα, Ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική, στρατηγική Στην Εποχή Της Πα*

Νίκος Κυριακίδης. “Συνέντευξη Του Σωτήρη Ρούσσου Με Θέμα «Η Τουρκία Και Η Συριακή Κρίση».” *Centre for Mediterranean, Middle East and Islamic Studies*, 2012.
http://cemmis.edu.gr/files/interview_sotiris_roussos.pdf.

Νίκος Σταματάκης. “Η Σύγκρουση Δύσης-Ρωσίας Και Η Ελλάδα.” *Mignatiou.com*, 2014.
<http://mignatiou.com/2014/08/isigkrousidisisrosiaskeiellada/>.

“Ο Παράγοντας Γεωγραφία Οδηγεί Σε Πόλεμο Ελλάδα Και Τουρκία;” *Defence Point*, 2011. <http://www.defence-point.gr/news/?p=20329>.

“Οι Σχέσεις Ελλάδας Και Ισραήλ Περνούν Από Το Παλαιστινιακό.” *Naftemporiki*, 2015.

http://www.naftemporiki.gr/story/914143/oisxeseiselladaskaiisrailpernou_napotopal_aistiniako.

ΟΜΑΔΑ ΕΙΔΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ. *Ελλάδα, Κύπρος Και Ισραήλ: Μεσοπροθεσμες Ευκαιρίες Και Απειλές Για Την Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*. Αθήνα, 2013. www.idis.gr.

Παναγιώτης Ήφαιστος. “ΑΠΟΤΡΕΠΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΠΕΙΛΕΣ ΧΑΜΗΛΗΣ ΕΝΤΑΣΗΣ, ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΛΙΜΑΚΩΣΕΩΣ, ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΟΥ ΚΤΥΠΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΡΕΠΤΙΚΗΣ ΜΑΣ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ.” *Http://ifestosedu.gr/*, 1999. <http://ifestosedu.gr/>.

———. “Νέο-Οθωμανισμός Και Τουρκική Στρατηγική Μετά Το 2002. Συγκριτική Ανάλυση Της Ελληνικής Και Της Τουρκικής Στρατηγικής.” In *Το Στρατηγικό Βάθος Και Η Τουρκία*, edited by Σπυρίδων Ν. Λίτσας Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, 231–294. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2013.

———. “Ο Πόλεμος Και Τα Αίτια του: Τα Πολλά Προσωπα Του Ηγεμονισμού Και Της Τρομοκρατίας.” 60. Γ΄. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2007.

———. “Στρατηγικά Περιβάλλοντα Και Εθνικές Στρατηγικές Και Οι Ενεργειακοί Πόροι Της Ζώνης Από Το Κεντρικό Αιγαίο Μέχρι Την Κύπρο.,” 2011. <http://www.ifestos.edu.gr/>.

Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς. *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ, 1992.

Παναγιώτης Ήφαιστος, Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Ευάνθης Χατζηβασιλείου. *Η Έναρξη Του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950: Στρατηγικά Ή Ιδεολογικά Αίτια*; Αθήνα, 2012.

Παναγιώτης Κονδυλης. *Θεωρία Του Πολέμου*. Αθήνα: ΘΕΜΕΛΙΟ, 1999.

———. *Πλανητική Πολιτική Μετά Τον Ψυχρό Πόλεμο*. 2η ed. Αθήνα: ΘΕΜΕΛΙΟ, 2011.

Παναγιώτης Σιούσιουρας. *ΑΟΖ: ΟΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΑΥΡΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ*. Αθήνα, 2009.

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος. *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος Αιώνας*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2007.

Παπαχελάς Αλέξης. “Έρχεται Το Τέλος Της Αμερικανικής Ηγεμονίας.” *Το Βήμα*, 1998. <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=99298>.

Περικλής Νεάρχου. “Οι Σχέσεις Με Το Ισραήλ.” *ΤΟ ΠΑΡΟΝ*, 2013.

“Πλοίο Χωρίς Ρότα’ Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Στην Ανατολική Μεσόγειο.” *Εργαστήριο Διεθνών Σχέσεων Και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*, 2014. <http://www.diethneis-sxeseis.gr/site/el/anakoinwseis/item>.

“Πούτιν: Δήλωση Σοκ Για Το Κυπριακό.” *PressGR.com*, 2009. <http://www.pressgr.com/politics/2009/08/07/>.

Ρεβέκα Πεδη. “Η Αδυναμη Τουρκική Δημοκρατία: Η Πλατεία Ταξίμ Και Η Τραγωδία Της Ισχύος.” *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, 2013.

<http://www.foreignaffairs.gr/articles/69349/rebekka-g-paidi/i-adyndami-toyrkiki-dimokratia>.

“Ρωσοτουρκική Συμφωνία Προβληματίζει Την Αθήνα.” *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ* (2009).

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_politics_1_07/08/2009_324916.

Σάββας Καλεντερίδης. “Το Ηθικό Των Ελλήνων.” *Δημοκρατία*, 2014. <http://www.dimokratianews.gr/content/29653>.

Σακκάς, Γιάννης. “Αγορά Χωρίς Σύνορα.” *Ινστιτούτου Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων*.

Αθήνα, 2007. www.idec.gr.

Σοφία Γκόρο. “Τουρκία-Ισραήλ: Δυο Πρώην Σύμμαχοι Ή Μάλλον Όχι;”
ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, 2014.

<http://icmu.nyc.gr/node/5016>.

Σπυριδων Ν. Λίτσας. “Ανοιγμα Προς Την Ανατολή.” *Δημοκρατία* 11/11/14
(2014). <http://www.dimokratianews.gr/content>.

———. “The Greek Failing State and It’s Smart Power prospects:A
Theoretical Approach.” *Mediterranean Quarterly* 25, no. 3 (2014): 52–
73. <http://muse.jhu.edu/journals/med/summary/v025/25.3.litsas.htm>.

———. “Γιατί Ο Νταβούτογλου Πήρε Το «δαχτυλίδι!»” *Δημοκρατία*, 2014.
<http://www.dimokratianews.gr/content>.

———. “Δύσκολοι Καιροί Γαι ‘Λέοντες.”” *Δημοκρατία* 09 11 2014 (2014).
www.dimokratianews.gr.

———. “Είναι Απλά Déjà Vu...” *Δημοκρατία*,
2014. <http://www.dimokratianews.gr/content>.

———. “Η Θεωρία Της Ήπιας Ισχύος Στο Πλαισιο Των Νεοθωμανικών
Προσανατολισμών: Μια Ενδοσκόπηση Στο Στρατηγικό Βάθος.” In *Το*
Στρατηγικό Βάθος Και Η Τουρκία, 183–231. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2013.

———. “Η Θεωρία Της Ήπιας Ισχύος Στο Πλαισιο Των Νεο-Οθωμανικών
Προσανατολισμών: Μία Ενδοσκόπηση Στο Στρατηγικό Βάθος.” In *Το*
Στρατηγικό Βάθος Και Η Τουρκία, edited by Σπυριδων Λίτσας Ηλιας
Κουσκουβέλης, 183–

227. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2013.

———. “Η Τετραπλή Συμμαχία Που Τρομάζει Την Τουρκία.” *Δημοκρατία*, 2014. <http://www.dimokratianews.gr/content/29583>.

———. *Ιλιάδα Και Διεθνής Πολιτική: Μια Θεωρητική Προσέγγιση*. Αθήνα: Ποιότητα, 2014.

———. “Με Επιστημονική Ενάργεια Και Ρεαλισμό.” *Δημοκρατία* (2014).

———. “Ο «κόκκινος Δράκος» Σε Φόντο Γαλανόλευκο.” *Δημοκρατία* 19/06/2014 (2014). <http://www.dimokratianews.gr/content>.

———. *Πόλεμος Και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις Και Στρατηγικές Εφαρμογές*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2010.

———. *Πόλεμος Και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις Και Στρατηγικές Εφαρμογές*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2010.

———. “Το Φαινόμενο Της Αραβικής Άνοιξης Ένα Χρονο Μετά: Μια Θεωρητική Και Εμπειρική Αποτίμηση.” In *Η Αραβική Άνοιξη*, 109–148. Θεσσαλονίκη: ΠΑΝΕΠΗΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, 2012.

Στέλιος Σωτηρίου. “Η Ρωσική Επιχειρηματική Ολιγαρχία Σε Μια Δυναμική Σχέση Εξουσίας Με Το Κρεμλίνο.” In *Η Ρωσία Σήμερα. Πολιτική, Οικονομία Και Εξωτερικές Σχέσεις*, edited by Μάνος Καραγιάννης, 65–67. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ, 2010.

“Σχέσεις Κίνας Ευρωπαϊκής Ένωσης.” *ΕΛΙΑΜΕΠ*, 2014. <http://www.eliamep.gr/europeanintegration/>.

Σχη (ΤΧ) Θεόδωρου Δίγκα. *Γεωπολιτική Ανάλυση Των Ελληνο-Ισραηλινών Σχέσεων Σε Αμυντικό Επίπεδο. Γεωστρατηγικές Προεκτάσεις Και Προτάσεις*. Αθήνα, 2012.

Μαραγκουδάκη Δημητρίου . *Ελλάδα, Τουρκία, Ισραήλ. Τρίγωνο Στρατηγικής Τριβής και Πολιτικών Αναταράξεων στη Μεταψυχροπολεμική Περίοδο*. Θεσσαλονικη, 2013.

Σκουρέλλου Νικολάου. *Η Ανατολική Μεσόγειος στο κατώφλι του πολυπολιτισμού. Η συμμαχία Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ ως καταλύτης στρατηγικών και πολιτικών εξελίξεων*. Θεσσαλονίκη, 2015

“TURKEY ENERGY COUNTRY ANALYSIS.” *EIA: US ENERGY INFORMATION*

ADMINISTRATION, 2013. <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=tu>.